

Časopis Muzea Království českého viz Časopis Národního muzea

Časopis Národního muzea

Od 1827

Periodikum (většinou čtvrtletník) zpočátku univerzálně určené celé rozloze národního písemnictví naukového i beletristického, od 60. let 19. století převážně odborný časopis, který byl od 1914 rozdělen na oddíl humanitní a přírodovědný a v těchto dvou řadách od 1948 obsahově spojen s úkoly Národního muzea. Trvale se věnoval dějinám české literatury, poněkud faktografickými a faktologickými statemi a edicemi korespondence a památek starší literatury.

Titul: 1827–30 (roč. 1–4) Časopis Společnosti Vlastenského muzeum v Čechách; 1831–53 (roč. 5–27) Časopis Českého muzeum; 1854 (roč. 28) Časopis Českého muzea; 1855–1922 (roč. 29–96) Časopis Muzea Království českého (od 1918 pod společným tit. listem 2 oddíly: duchovědný a přírodovědný); 1923–64 (roč. 97–133) Časopis Národního muzea (od 1936 má každý oddíl vlastní tit. list, od 1948 oddíl duchovědný přejmenován na oddíl společenských věd); (dále 2 samostatné časopisy): 1965–76 (roč. 134–145) Časopis Národního muzea – Historické muzeum a Časopis Národního muzea – Přírodovědecké muzeum (oddíl přírodovědný); od 1977 (roč. 146) Časopis Národního muzea v Praze – řada historická a Časopis Národního muzea v Praze – řada přírodovědná. – Uzuální zkratky v bibliogr. a odb. literatuře: ČČM (zvl. pro roč. 1–96), ČNM (zvl. pro roč. 97 a další; nověji i pro všechny ročníky), Muzejník. – *Redaktoři:* 1827–37 F. Palacký; 1838–42 P. J. Šafařík; 1843–50, sv. 1, J. E. Vocel; 1850, sv. 2, – 1861, sv. 1, V. B. Nebeský; 1861, sv. 2, – 1864 A. J. Vrtátka; 1865 J. Lepař, J. Krejčí, V. Šafařík; 1866–70 J. Lepař; 1871–90 J. Emler; 1891–98 A. Truhlář; 1899 A. Truhlář, V. Schulz, Č. Zíbrt; 1900–01 A. Truhlář, F. Kvapil, Č. Zíbrt; 1902–04 F. Kvapil, Č. Zíbrt; 1905–13 Č. Zíbrt; 1914–29 J. Máchal, C. Purkyně; 1930–35 J. Bidlo, C. Purkyně; (oddíl duchovědný): 1936–37 J. Bidlo, J. Prokeš; 1938–39 J. Prokeš, G. Skalský, V. Vojtíšek; 1940 J. Prokeš, G. Skalský; 1946–47 M. Novotný, B. Svoboda, V. Vojtíšek; (oddíl věd společenských): 1948–56 V. Denkstein, Z. Drobná; 1957–61 Z.

Drobná, R. Turek; 1962–64 Z. Drobná s redakční radou; (Historické muzeum): 1965–67 Z. Drobná s redakční radou; 1968–70 D. Stará; 1971–72 Z. Drobná s red. radou; 1973–76 D. Stará; (řada historická): od 1977 D. Stará. – *Vydavatelé* (nepřetržitě Praha): 1827–28 České muzeum; 1829–31 J. G. Calve; 1832–1947 Matice česká (1890–92 a 1906–37 v komisi F. Řivnáče, 1938–40 s podporou Nár. muzea a ministerstva školství a nár. osvěty, v komisi F. Řivnáče, 1946–47 v nakl. Orbis); od 1948 Nár. muzeum (1948–50 ve Stát. nakladatelství učebnic, 1951–61 ve Stát. pedagog. nakladatelství, 1962–76 v nakl. Orbis, od 1977 v nakl. Panorama). – *Periodicita:* 1827–45 4 × ročně; 1846–47 6 × ročně; 1848 9 čísel ve 2 dílech (1. 6 čísel, 2. 3 čísla); 1849–1935 4 × ročně (z toho od 1918 pro duchovědnou a přírodovědnou část po 2 číslech); (oddíl duchovědný): 1936–40 2 × ročně; 1941–45 vydávání zastaveno; 1946–47 2 × ročně; (oddíl věd společenských): 1948–50 trojročník v jednom svazku, vyšlo 1951; 1951–61 2 × ročně (1951 vyšlo 1951–52, 1952 vyšlo 1952–53, 1953 vyšlo 1953–54); 1962–64 4 × ročně; (Historické muzeum, od 1977 řada historická): od 1965 4 × ročně (1968–70 trojročník v jednom svazku, vyšlo 1975; 1971 vyšlo 1971–72; 1972 v 1 sv. vyšlo 1973; 1973 v 1 sv. vyšlo 1975; 1974 vyšlo 1975–77; 1975 vyšlo 1977–78; 1976 vyšlo 1977–78; 1977 vyšlo 1979–80; 1978 vyšlo 1980; 1979 v 1 sv. vyšlo 1981; 1980 vyšlo 1981; 1981 vyšlo 1982; 1982 vyšlo 1982–83; 1983 vyšlo 1984).

Již při zakládání Vlastenského (Národního) muzea v Praze se uvažovalo o časopisu, 1825 a 1826 předložil F. Palacký návrhy na jeho podobu a byl 15. 5. 1826 pověřen jeho řízením. Podle prvotního programu (úvodní stať 1. čísla) mělo být obsahem časopisu: 1. poezie původní a přeložená a krásná literatura vůbec, 2. pojednání o řeči a literatuře československé a jazyková a literární kritika, 3. ukázky staré české literatury, 4. historická pojednání z domácích i cizích dějin, 5. vlastivěda (tj. bohemická geografie a statistika) i obdobná tematika z ostatního světa, 6. přírodověda (zvláště s ohledem na zlepšení hospodářství, živností a řemesel ve vlasti), 7. původní pojednání ze všech oborů nauk a umění (se zvláštním zřetelem „k jasnosti a čistotě a k opravdovému vzdělání řeči naší“), 8. zpravodajství všeho druhu (z muzejní společnosti, z jiných společností vědeckých i dobročinných, oznámení o nových knihách, uměleckých dílech apod., informace o obchodu, hospodářství a živnostech, nekrology). Zamýšlená univerzálnost obsahovala v sobě požadavek, aby časopis nejen

sloužil svým obecně vzdělávacím a osvětovým programem potřebám českého duchovního, kulturního, hospodářského i veřejného života, ale aby i vydával svědectví o aktuálním stavu a perspektivách české vzdělanosti a literatury. Se zaměřením zejména na cizinu měl tomuto druhému úkolu — spolu s úkolem po vědecké stránce zastupovat Muzeum před veřejností — sloužit také paralelně vydávaný německý muzejní časopis (1827–29 měsíčník *Monatschrift der Gesellschaft des Vaterländischen Museums in Böhmen*, 1830–31 čtvrtletník *Jahrbücher des Böhmisches Museums für Natur- und Länderkunde, Geschichte, Kunst und Literatur*, red. vesměs F. Palacký). Udržet na žádané úrovni německý Muzejník, který nebyl mutací českého, nýbrž přinášel vlastní původní příspěvky a přihlížel i k jazykově německé kultuře českých zemí (včetně krásné literatury), bylo nad síly pracovníků sdružených kolem Muzea a časopis po 5 letech zanikl. Univerzálnost ČNM, která byla v souladu se synkretickým charakterem tzv. jungmannovské obrozenské kultury, měla zpočátku pozitivní důsledek hlavně v tom, že ČNM poskytoval první publikační platformu konstituujícím se českým naukovým oborům a že mohl jednotně působit na stabilizaci českého výkladového slohu i podporovat vytváření české odborné terminologie; jazykovým kvalitám časopisu věnoval F. Palacký zvláštní pozornost. Programová šíře zájmová a obsahová se však nikdy zcela nerealizovala a historie časopisu je trvale spjata s vymežováním jeho obsahu a čtenářského určení; ve vývoji ČNM se odrážely i proměny v koncepci Muzea a v jeho postavení v české kultuře, ačkoli přímo s Muzeem souvisel časopis co do příspěvků nadlouho hlavně jen ve zpravodajské části (stav členstva a sbírek, funkcionáři, činnost, hospodářství Muzea a Matice apod.). V prvním desetiletí se z ČNM stal převážně časopis věnovaný české literatuře starší i současné, historiografii, filologii a informacím o kultuře slovanských národů. Tímto způsobem rozšířil ČNM funkční určení Muzea, které bylo svými sbírkami ponejvíce ústavem přírodovědným, a stal se vlastně prvním evidentním projevem toho, že Muzeum slouží — jak uváděl jeho program z 1818 — podpoře české řeči a literatury. Po zániku německého Muzejníku (a po tom, co byl ČNM od 1832 vydavatelsky zajištěn Maticí) nově klade Palacký větší důraz na vědecky

badatelské úkoly časopisu. Jeho redakční nástupci P. J. Šafařík a J. E. Vocol vedou pak ČNM tímto směrem, modifikující ho svým osobnostním zaměřením: za Šafaříka se více prosazuje literární historie a slavistika, za Vocola přistupuje tematika dějin umění a archeologie, za obou ubývá příspěvků přírodovědných. Nadto je ČNM v 40. letech, kdy se konečně v Muzeu prosazuje tendence být střediskem národní české vědy a kultury, podstatně poznamenán také aktuální problematikou českého života (diskuse o české filozofii, o kultuře tzv. malého národa, záležitosti ekonomické, školské, čtvrtletní přehledy politických událostí 1848, atd.); z hlediska bezprostředního sepětí s děním českého duchovního světa představuje tato fáze vrchol v celé historii časopisu. V 50. letech usiloval V. B. Nebeský svou redakční činností i vlastními příspěvky o to, aby ČNM seznamoval českou kulturu také s těmi hodnotami světové slovesnosti, které zůstávaly dotud u nás nepovšimnuty, a aby výrazně sloužil potřebám vědy. Jeho intence se srážely jednak s neochotou hlavně mladší literární společnosti ke spolupráci s konzervativním Muzeem, jednak s vnitřní situací Muzea, kde se zvláště po založení speciálních periodik (1853 Živa, 1855 Památky archeologické a místopisné) stávalo problematickým dosavadní zaměření ČNM; většinou převládal názor, že by se jeho obsah měl zúžit a že by se z něho měly vyloučit „přísně vědecké články“. Koncepční neujasněnost ČNM trvala i v 60. letech, kdy si Muzeum v nové společenenské situaci obtížně hledalo své místo a poslání a kdy ČNM nenacházel způsob, jak se vyrovnat s okolním rozvojem české publicistiky literární a odborné; 1866 byl dokonce podán první návrh, aby ČNM se 40. ročníkem zanikl, protože již splnil svůj úkol (což byl tehdy i názor F. Palackého). Z obsahu časopisu byla krátkodobě vyloučena historiografie a přírodní vědy, dočasně literární kritika a natrvalo krásná literatura. Neprosadil se dobovým poměrům odpovídající návrh F. L. Riegra, aby se z ČNM stala populárně vědecká revue, po vzoru anglických a francouzských revuů aktuálně informující o pokrocích lidského vědění, a časopisu bylo určeno, aby se látkově zaměřil hlavně na domácí a slovanské skutečnosti, a to ve statických, jež i při vědeckosti v pojetí a poznatkovém přínosu budou přístupné širšímu čtenářstvu a pro ně zajímavé. Orientace na toto publikum

(podmíněná mj. hospodářskou situací časopisu) určovala i nadále charakter ČNM; v tom snad spočívala pak hlavní příčina toho, že např. v historických oborech napříště přinášel ČNM jen ojediněle teoreticky náročnější příspěvky a že se přestal podílet na metodologickém rozvoji těchto disciplín. Po výkyvech z 60. let v pojetí, tematice i v plynulosti vydávání se ČNM znovu konstituuje především zásluhou dvacetileté redakce J. Emlera (od 1871), která dává časopisu hlavně dějepisný obsah (materiálové příspěvky a pojednání z politických, literárních, kulturních, jazykových, právních dějin), pečuje též o slavistiku a znovu se pokouší o kontakt s novou literaturou prostřednictvím kritiky. Tuto podobu si ČNM uchovává i později, za Zíbrtova redakčního působení se rozšiřuje složka materiálová a informativní (mj. sledování domácí vědecké produkce všech oborů, analytický rozpis hlavních odborných periodik ruských, polských a jihoslovanských, anotace k bibliografií vědeckých publikací). Přírodní vědy nejsou z obsahu vyloučeny, ale uplatňují se jen okrajově. Po námitkách (hlavně z řad odborných zaměstnanců Muzea) proti tomuto stavu je 1913 rozhodnuto, aby nanejvýš jedna třetina obsahu byla určena pouze přírodním vědám (hlavní pozornost vlastivědným pracím) a aby ČNM vedli 2 redaktoři, pro duchovědný a pro přírodovědný oddíl. Rozdělení je od 1918 provedeno i bibliograficky (dvojí stránkování) a od 1936 má každý oddíl po 2 ročních svazcích se separátními tit. stranami. Po 1934 (převzetí Muzea do zemské správy) vychází od muzejních přírodovědců návrh, aby se ČNM obsahově, redakčně i autorsky přimkl k Muzeu; je to první iniciativa předznamenávající radikální změny v charakteru ČNM. Od 1938 je v redakci obou oddílů vedle zástupce Matice a muzejního kuratoria i vědecký zaměstnanec Muzea (numismatik G. Skalský a zoolog J. Obenberger) a redakční program stanoví časopisu mj. úkol, aby doma i před cizinou reprezentoval vědeckou činnost a úroveň Muzea. Naplnit nový program znemožnilo úřední zastavení ČNM 1941 (zdůvodněné úsporou papíru) a krizová pookupační situace časopisu (1945–47 vydány 3 roč. přírodovědného oddílu a 2 roč. duchovědného), trvající i po únoru 1948. V listopadu 1950 bylo rozhodnuto, že ČNM bude vydávat Národní muzeum jakožto státní ústav a od 1951 pokračuje vydávání (v oddílu společ-

čenských věd trojročníkem 1948–50) víceméně plynule, od 1965 jako dvou samostatných časopisů, spojených první částí názvu i shodnou typografickou úpravou. Redakce se ujímají výlučně pracovníci Muzea a základním úkolem ČNM se stává zveřejňovat výsledky vědecké, výstavní, sběratelské a osvětové činnosti Muzea; dočasně je ČNM i tribunou Svazu českých muzeí a publikačním střediskem muzeologické práce v českých zemích, trvalou obsahovou součástí se stává muzeologická teorie a praxe.

V obrozenské éře otiskuje ČNM pravidelně novou českou beletrii, hlavně poezii, ojediněle prózu (např. F. L. Čelakovský: Patrní dopisové nepatrných osob; J. J. Langer: Den v Kocourkově) a drama (např. V. K. Klicpera, S. K. Macháček). V původních básnických příspěvcích redakce zjevně sleduje záměr představovat žánrovou šíři novověké české poezie ve formálně zdařilých výtvorech; převládají díla preromantického a sentimentalistického typu, příznačné je naprosté opomíjení tvorby individualistického romantismu. Překlady zhruba postihují charakter a obsah obrozenského básnického překladatelství (antická literatura, lidová slovesnost, písemnictví Slovanů, uznávané hodnoty novodobých evropských literatur). V 2. pol. 50. let se básnické příspěvky jakožto samostatná obsahová položka z časopisu vytrácejí, překlady poezie otiskuje ČNM ještě asi do pol. 60. let, obvykle jako součást pojednání nebo literárního medailónu. V stejné době jako beletrii uveřejňuje ČNM také recenze beletristických novinek a na procesu nesnadno se prosazující obrozenské literární kritiky se osobitě podílí zejména tím, že je prvním časopisem usilujícím o větší zevrubnost kritického rozboru. Nesoustavnost recenzní části kompenzuje redakce od pol. 30. let přehledovými referáty, např. roční produkce (J. K. Chmelen-ský, J. B. Malý, K. A. Vinařický aj.). Ani tato rubrika neměla soustavnost a nepodařilo se ji natrvalo zajistit, ani když se od 1876 literární kritika do ČNM vrátila (pojednání o nové české poezii od E. Krásnohorské, roční přehledy knižní produkce od F. Bílého, B. Čermáka aj.). Od 90. let do první světové války je kritická rubrika ČNM nejbohatší. Příspěvky ovšem málokdy přímo promlouvají k aktualitám literárního života a z mála společných rysů jejich autorů je nejvíce zřejmá snaha oponovat moderní kritice zdůrazňováním trvajícího význa-

mu ruchovsko-lumírovské tvorby (A. Jirásek, J. Vrchlický). S novou poezií otiskuje ČNM od počátku i díla staré české literatury. Ukázky a výňatky postupně ustupují ve prospěch edicí celých památek (např. vydání jedné rukopisné verze díla), které patří již do literárněhistorické složky časopisu a jsou (s pozdějšími edicemi korespondence a se soupisy pozůstalostí novočeských autorů) jedním projevem trvalého zájmu ČNM o to, aby zajišťoval materiálovou základnu studiu dějin české literatury. Jiným projevem téhož jsou příspěvky biografické a bibliografické. Retrospektivní bibliografie a evidence rukopisů má zpočátku formu dodatků k 1. a 2. vyd. Jungmannovy Historie literatury české (s měnícími se tituly, např. *Dodavky k bibliografii české, Knihopisné doplňky*); někteří autoři je píší jako biograficko-bibliografické stati (např. A. Rybička 1855–64). Později navazuje retrospektivní bibliografie i s biografickými údaji na Jirečkovu životopisnou a knihopisnou Rukověť k dějinám literatury české 18. věku (1875–76) a má 1878–1913 trvalou rubriku *Dodatky a opravy k biografickým starších spisovatelů českých a k starší české bibliografii*; shodné věcné informace bývají i v rubrice *Drobné zprávy* a v monografických statích. Registrace nové literární produkce (od 1836 rubrika *Nové české knihy*, od pol. 19. stol., hlavně prací F. Douchy, *Bibliografie-Knihopis* aj.) nikdy nadlouho nedosáhla soustavnosti, ačkoli o ni ČNM vždy znovu usiloval. Literárněvědné bohemistické studie jsou až do pol. 20. stol. jednou z hlavních obsahových složek časopisu; ČNM patří také k hlavním periodikům formující se obrozenecké literární historiografie a až do 50. let 19. stol. vydává příznačné svědectví o jejím metodologickém stavu i o nových kvalitách českého historického myšlení o umělé a folklórní slovesnosti (J. J. Langer, P. J. Šafařík, V. B. Nebeský). Od 60. let 19. stol. otiskuje ČNM mezi studiemi z dějin české literatury hlavně faktografické a faktologické práce a jejich řada pokračuje i po tom, co příchod první pozitivistické generace vnáší do časopisu svou příznačnou tematiku (vliv, styky, biografický vklad osobnosti). Po včlenění ČNM do Muzea se stává historie české literatury pouze součástí kulturněhistorických zájmů časopisu; s muzeologickou orientací souvisí kritické sledování literárních výstav a problematika literárních muzeí. — *Původní a přeložená poezie*: V. Č.

Bendl, J. Čejka, F. L. Čelakovský, F. Doucha, V. Furch, J. K. Chmelenský, J. Jungmann, J. Kačer, J. V. Kamarýt, J. Kolář, J. Kollár, J. P. Koubek, J. J. Langer, S. K. Macháček, J. J. Marek, V. B. Nebeský, V. Nejedlý, V. J. Pícek, J. B. Pichl, J. Pilnáček, J. E. Purkyně, M. D. Rettigová, F. Sušil, V. A. Svoboda, P. J. Šafařík, F. Šír, F. Šohaj, J. S. Tomíček, F. Turinský, F. J. Vacek Kamenický, K. A. Vinařický, J. Vlček, J. E. Vocol aj. — *Kritika novinek české beletrie*: F. Bílý, J. Borecký, V. Brtník, O. Cmunt, J. Čejka, F. L. Čelakovský, B. Čermák, F. Doucha, J. Emler, J. Herben, J. K. Chmelenský, J. Malý, O. Mokřý, V. B. Nebeský, Z. Nejedlý, F. Palacký, A. Pražák, P. Sobotka, L. Suchý, O. Theer, V. V. Tomek, J. K. Tyl, K. A. Vinařický, J. E. Vocol, F. V. Vykoukal, Z. Winter aj. — *Literární věda — bohemistika*: K. V. Adámek, J. S. Anněnkov, F. M. Bartoš, F. Bařha, F. Bílý, V. Burian, J. B. Čapek, J. Dobrovský, J. Durdík, V. Flajšhans, V. A. Francev, A. Gindely, J. Goll, A. Grund, J. Hahn, V. Hanka, I. J. Hanuš, J. Hanuš, A. Havlík, F. Hrejsa, J. Hutter, M. Hýsek, J. K. Chmelenský, J. Jakubec, A. Janáček, B. Jedlička, H. Jireček, J. Jireček, J. Jungmann, J. Kamper, R. Khel, E. Krásnohorská, A. Kraus, K. Krofta, J. B. Malý, F. Menčík, J. Menšík, J. Mukařovský, V. B. Nebeský, Z. Nejedlý, J. Němeček, J. B. Novák, J. V. Novák, F. Palacký, A. Patera, K. Paul, A. Pražák, J. Pražák, J. Prokeš, A. Podlaha, J. Polívka, A. Rezek, B. Ryba, A. Rybička, J. V. Sedlák, V. Schulz, G. A. Skalský, F. A. Slávik, C. A. Straka, J. Sutnar, P. J. Šafařík, J. V. Šimák, F. Šimek, J. Šmaha, K. B. Štorch, J. Šťastný, O. Theer, J. Thon, J. Tichý, V. Tille, V. V. Tomek, H. Traub, A. Truhlář, J. Truhlář, K. Velemínský, J. Voborník, J. E. Vocol, F. Vodička, J. Volf, J. Vrchlický, A. J. Vrtátka, V. V. Zelený, Č. Zíbrt aj.

BIBLIOGRAFIE: P. Kneidl, M. Svrček, V. Břeňová: ČNM 1827–1956, rejstřík 125 ročníků muzejního časopisu, 1. Systematický seznam (1961), 2. Jmenný seznam (1963); T. Spunarová: ČNM — Historické muzeum 1957–66, rejstřík ročníků 126–135 (1970); J. Špét: Z literatury o Nár. muzeu, sb. 150 let Nár. muzea v Praze (1968). ■ LITERATURA: V. E. Mourek: Palacký jako vydavatel německého časopisu Vlasteneckého muzea v letech 1827–31, sb. Památník na oslavu stých narozenin F. Palackého (1898); Č. Zíbrt: Začátky Časopisu Čes. muzea r. 1819, ČČM 1912; J. Hanuš: Muzejní časopisy za redakce Palackého, ČNM 1921–1926 + in Národní muzeum a naše obrození 2 (1923) + František Palacký, tvůr-

ce a redaktor časopisů muzejních, ČNM 1926; K. Paul: P. J. Šafařík jako redaktor Časopisu Čes. muzea, ČNM 1926; O. Štěpánek: Časopis Čes. muzeum 1848, ČNM 1948; Z. Drobná: K jubileu Časopisu Nár. muzea, ČNM — oddíl věd společenských 1957 + Vývoj programu a poslání ČNM za stopadesát let jeho trvání, ČNM — řada historická 1977; M. Kudělka: Slavistika v Muzejníku do první světové války, Slovanský přehled 1977; J. Špět: Bibliografie v Časopise Nár. muzea, Česká bibliografie 1979; o jednotlivých vědních oborech pěstovaných v ČNM (kromě české historiografie a literární vědy) pojednávají jubilejní stati v ČNM 1926 a 1927.

kh, mo

Časopis pro katolické duchovenstvo

1828—1852

První český teologický časopis; jeho počátky byly spjaty s Jungmannovým úsilím o konstituování národní vědy a s literární aktivitou preromantické generace.

Redaktoři: 1828 M. Tomek, V. Procházka, I. Mráz; 1829—30 M. Tomek, V. V. Václavíček; 1831—32 V. V. Václavíček; 1833—47 V. M. Pešina; 1848—51 J. V. Jirsík; 1852 F. X. Havránek, E. Tersch. — *Vydavatelé:* 1828—47 Knížecí arcibiskupská pražská konzistoř; 1848—51 J. V. Jirsík; 1852 F. X. Havránek. — *Periodicita:* 1828—51 čtvrtletně; 1852 měsíčně (říjnové a listopadové číslo zkonfiskováno).

Návrh na vydávání časopisu vypracoval v dubnu 1827 K. A. Vinařický, který byl tehdy ceremoniářem pražského arcibiskupa V. L. Chlumčanského. Konkrétní přípravy časopisu se kromě církevních činitelů zúčastnil i J. Jungmann, který mj. prosadil v ČKD užívání nového (analogického) pravopisu. Jako první kořektor ČKD pak řešil spolu s K. A. Vinařickým, který se staral o formální a literární úroveň časopisu, problémy spojené s tvorbou české teologické terminologie. Důraz na formální a jazykovou kvalitu se v ČKD uplatňoval i později, zvl. 1829—42, kdy jazykovou úpravu a korektury prováděl F. L. Čelakovský. Po hmotné stránce byl ČKD nejlépe zabezpečeným obrozenským časopisem. Za restaurace

absolutismu zanikl pro nedostatek odběratelů. Přičiněním K. A. Vinařického byl 1860 obnoven, a to s pozměněným názvem *Časopis katolického duchovenstva*; vycházel do 1949 (č. 2). V této druhé etapě ztratil ČKD přímý kontakt s vývojem české literatury, i když se v něm za redakce K. A. Vinařického (1860—66) i později objevily jednotlivé duchovní básně nebo zprávy či recenze vztahující se k literární tvorbě katolických autorů.

Vlastním posláním ČKD bylo vzdělávání kněžstva v oboru teoretické i praktické teologie; časopis otiskoval náboženské rozpravy, dogmatické úvahy a polemiky, články z církevní historie, životopisy svatých, kázání, modlitby, zprávy o soudobém životě církve, návody k praktickému působení kněží aj. J. Jungmann v nepodepsané předmluvě k ČKD začleňuje realizaci česky psaného teologického časopisu do aktuálního kontextu formování národní kultury; soustavné odborné vzdělávání kněžstva v mateřštině má zároveň vést k jazykové a národní výchově obyvательства. Hlavně v období 1829—42, kdy v ČKD působil vedle oficiálních redaktorů-duchovních F. L. Čelakovský, plnil časopis jazykové a národně výchovnou funkci nejen tím, že dával kněžím pro kázání a jiné příležitosti „vzory v čisté mateřštině“, nýbrž i tím, že udržoval kontakt se soudobou českou literaturou, historiografií a kritikou. Kromě literárních příspěvků, jejichž autoři byli kněží, publikoval i práce laiků (nejčastěji sentimentalistické lyrické básně náboženského zabarvení a stati o památkách a postavách starší české literatury). Základní náplň časopisu tvořila přitom i v této době stavovská teologická tematika (vesměs původní práce). Okruh příspěvateľů byl zvláště v 30.—40. letech široký, vedle vyšších církevních hodnostářů přispívali do ČKD i prostí duchovní. — Příspěvatelé 1828—52 (*kurzíva* = autoři příspěvků přesahujících ryze stavovská témata): M. Beránek, J. Bílý, K. Císař, J. Cvrček, F. L. Čelakovský, F. Černohouz, J. Černý, J. Dobicer, E. Dolážal, F. Doucha, V. Hanka, F. Havránek, F. V. Hek, J. N. Hlaváč, J. Holásek, V. G. Holubář, J. Horčice, B. Jablonský, J. V. Jirsík, T. Klejzar, J. Kopsch, J. N. Körner, J. Krbec, J. Macan, A. Marek, J. J. Marek, M. Millauer, V. Mokry. J. Němeček, P. Ondrák, C. Ousoubek, V. Pešina, F. Patera, J. Pícek, A. V. Pohan, A. Řehák, J. V. Sedláček, F. Sláma, F. J. Smetana, J. N. Stárek, J. Stárek, F. Sušil, V. A. Svoboda, D. Špachta, V.

Štulc, M. Tomek, F. A. Vacek, V. V. Václaviček, K. V. Veininger, F. Vetešník, K. Vinařický, S. Voborník, J. Votýpka, V. Zahradník, J. L. Ziegler, J. Zimmermann, V. Zuman aj.

BIBLIOGRAFIE, LITERATURA: F. L. Čelakovský: Časopisové čeští na rok 1834, Čes. včela 1834; J. Jungmann in Zápisky J. J. (ed. J. Emler), ČČM 1871; red.: Po padesáti letech (mj. přehled redaktorů ČKD), Čas. katol. duchovenstva 1878; Jenerální rejstřík věcný Čas. katol. duchovenstva (1878, též jako příloha ČKD); V. Zelený in Život J. Jungmanna (1883); K. A. Vinařický in Korespondence a spisy pamětní 1 (1903, ed. V. O. Slavík); Korespondence a zápisky F. L. Čelakovského 1–4 (1907–33, ed. F. Bílý a V. Černý); A. Podlaha: Po osmdesáti letech, Čas. katol. duchovenstva 1909.

kh

Časopis pro moderní filologii

Od 1911

Odborný časopis věnovaný češtině a hlavním evropským jazykům i jejich literaturám; v bohemistice převažovaly příspěvky o literatuře 19. století, komparatistika a práce o překladech.

Titul: 1911–12 (roč. 1–2) Časopis pro moderní filologii; 1913–28 (roč. 3–14) Časopis pro moderní filologii a literatury; 1928–42 (roč. 15–28) Časopis pro moderní filologii; 1942–45 Český časopis filologický (sloučeně s Listy filologickými); 1946–62 (roč. 29–44) Časopis pro moderní filologii; 1963–66 (roč. 45–48) Philologica Pragensia, Časopis pro moderní filologii; 1967–71 (roč. 49–53) Časopis pro moderní filologii; od 1972 (roč. 54) Philologica Pragensia, Časopis pro moderní filologii. — **Uzuální bibliogr. zkratka:** ČMF. — **Podtitul:** 1942–45 (při změně titulu Český časopis filologický) Společný orgán Jednoty českých filologů a Klubu moderních filologů. — **Redaktoři:** 1911–21 (roč. 1–8) J. Máchal (slavistika), J. Janko (germanistika), P. M. Haškovec (romanistika); 1922–47 (roč. 9–30) J. Janko (hl. redaktor a germanistika) a v tomto období dále J. Máchal (slavistika, do roč. 14, 1928), E. Smetánka (slavistika, roč. 15–16, 1928–30), M. Weingart (slavistika, roč. 17–24, 1931–38), V. Šmilauer (slavistika, roč. 25–34, 1938–51), V. Mathesius (anglistika, zahrnutá v předchozích ročnících do germanistiky, roč. 9–15, 1922–29), Z. Vančura (an-

glistika, roč. 16–28, 1929–42), B. Trnka (anglistika, roč. 29–34, 1946–51), P. M. Haškovec (romanistika, roč. 9–21, 1922–35), J. Kopal (romanistika, roč. 22–30, 1935–47); 1947–51 (roč. 31–34) J. Kopal (hl. red. a romanistika), H. Siebenschein (germanistika); 1953–74 (roč. 35–56) Z. Vančura s red. radou (od 1953 vyřazena slavistika), resp. se svými zástupci a redaktory: J. Hornát (roč. 45–48, 1963–66), J. Povejšil (roč. 45–48, 1963–66), E. Beneš (roč. 49–51, 1967–69), L. Houska (roč. 49–51, 1967–69), A. Polednová (roč. 49–51, 1967–69), A. V. Isačenko (zást. ved. red., roč. 49–51, 1967–69), I. Poldauf (zást. ved. red. pro jazykovědu od roč. 53, 1971), V. Brett (zást. ved. red. pro lit. vědu, roč. 53–56, 1971–74), L. Dušková (roč. 53–56, 1971–74), J. Rubeš (roč. 53, 1971), I. Kejzlarová (roč. 54–56, 1972–74); od 1975 (roč. 57) J. O. Fischer (hl. red.), V. Hořký (zást. ved. red. pro lit. vědu), I. Poldauf (zást. ved. red. pro jazykovědu), L. Dušková (red.), I. Kejzlarová (red.). — **Vydavatelé** (vždy Praha): 1911–51 (roč. 1–34) Klub moderních filologů; 1953–66 (roč. 35–48) Kabinet pro moderní filologii ČSAV; 1967–71 (roč. 49–53) Ústav jazyků a literatur ČSAV; od 1972 (roč. 54) Ústav pro českou a světovou literaturu ČSAV. — **Periodicita:** 1911 (roč. 1) 4 čísla; 1912–21 (roč. 2–7) 5 čísel v ročníku tak, že se postupně přecházelo k vydávání podle školního roku; 1920/21 (roč. 8) 3 čísla; 1922–42 (roč. 9–28) 4 čísla v ročníku: 1. v prosinci předch. roku, 2. v březnu, dvojčíslo 3–4 v červnu (počínaje roč. 22 samostatně č. 3 v květnu, č. 4 v červnu); 1942–45 jako Český časopis filologický (roč. 1–3); leden–červen 1946 (roč. 29) 3 čísla; listopad 1946–květen 1947 (roč. 30) 3 čísla; 1947–51 (roč. 31–34) 3 čísla v ročníku opět od prosince do června; 1953–62 (roč. 35–44) 4 čísla (kromě 1955–58, roč. 37–40, kdy vycházelo 5 čísel) od ledna do listopadu téhož roku; 1963–66 sloučeně s čas. Philologica Pragensia jako roč. 6, resp. 45 – roč. 9, resp. 48, 4 čísla v ročníku; od 1967 (roč. 49) opět samost. s dělením ročníků podle kalendářních roků; od 1972 včleněn do čas. Philologica Pragensia jako roč. 15, resp. 54 – ČMF, kde vychází jako samostatná příloha vždy v 1. a 3. čísle. — **Přílohy:** Počínaje roč. 7 byla otiskována dvoustránková cizojazyčná resumé celého ročníku, od roč. 11 v dvojnásobném rozsahu. Počínaje roč. 17 jsou resumé uveřejňována v každém čísle. Od 30. let byly výjimečně publikovány v příslušném cizím jazyce též celé články. V roč. 29 vznikla cizojazyčná příloha *Philologica*, která přinášela recenze našich a zahraničních novinek. Prvních 6 ročníků této přílohy mělo svého samostatného redaktora (B. Trnku); od svého roč. 7, vydávaného po dvouleté přestávce (tj. od roč. 37 ČMF, 1955), otiskovala příloha i původní studie. Přispívali do ní i cizinci (např. M. Cohen, Y. Krupatkin). 1958 nahradil tuto přílohu samostatný časopis Philologica Pragensia (s nímž byl později ČMF sloučen). V roč. 8–15 vycházela příloha *Část didaktická*, redigovaná J. O. Hruškou.

ČMF byl většinu své existence orgánem Klubu moderních filologů (založeného 1910) a obracel se výhradně k odborným zájemcům, tj. převážně ke středoškolským učitelům (jeho náklad se pohyboval kolem 700 výtisků). Byl věnován slavistice, romanistice, anglistice a germanistice, a to jak otázkám jazykovědným, tak literárněvědným. V prvních šesti ročnících měla slavistika výraznou převahu, pak se její podíl s ostatními obory vyrovnal, za druhé světové války se slavistika zúžila jen na bohemistiku (která v rámci slavistiky vždy převažovala) a od 1953 je zcela vyřazena. Vzájemný poměr příspěvků věnovaných jazyku a umělecké literatuře byl nejprve vyrovnaný, od 30. let literární věda ustupuje, avšak počínaje 35. roč. (1953) získávají příspěvky o (ne)slovanské literatuře výraznou převahu. — Časopis byl rozdělen do několika rubrik. Oddíl *Články* uveřejňoval původní studie, ale též souhrnné portréty badatelských osobností při jubileu či úmrtí, vzpomínky, bibliografické přehledy apod. Oddíl *Úvahy* přinášel obsáhlejší recenze odborných publikací. V oddílu *Zprávy*, tištěném petitem, byly drobnější recenze knih (zvl. cizojazyčných) i časopiseckých statí, oznámení, zprávy (zvl. o kongresech a konferencích), nekrology a jubilejní vzpomínky, informace o badatelském dění v cizině. V prvních ročnících existoval též oddíl *Hlídka pramenů*, v němž byly otiskovány především ukázky z korespondence (přeřazené později do oddílu *Články*). Znovu se tento oddíl objevil pod názvem *Dokumenty* až v roč. 35, kdy byla podoba časopisu přebudována: oddíl *Články* byl vyhrazen původním studiím a část dřívějšího článkového oddílu byla převedena do oddílu *Zprávy* a *Výročí*; oddíl *Úvahy* přinášel drobnější studie a souborné kritické referáty a v *Bibliografii* byly otiskovány soupisy prací jednotlivých badatelů. Od roč. 49 má časopis dva oddíly: *Články* a *Zprávy a recenze*.

ČMF byl založen v době, kdy u nás existoval jediný filologický časopis *Listy filologické*. Na ně ČMF navázal tím, že se nevěnoval pouze jazyku, ale slovesnosti v širokém slova smyslu; zároveň však už svým názvem zdůrazňoval, že chce vyvážit jednostranné zaměření *Listů filologických* na jazyky klasické. Zájem o živé jazyky, nejen český, ale též (a to bylo vlastní obsahové novum a zůstalo nadále obsahovým specifikem ČMF) o hlavní jazyky

evropské, nevyklučoval ovšem zřetel historický — ten se stal naopak charakteristickou známkou časopisu ve 30. letech, kdy Slovo a slovesnost prosazovalo jazykozpyt strukturální. Historický přístup k jazyku byl jednou z hlavních zásad pozitivisticky orientované školy mladogramatické, která metodologicky v časopise dlouho převládala a jejíž představitel J. Janko působil jako hlavní redaktor časopisu čtvrt století (své Poznámky a příspěvky k českému slovníku etymologickému otiskoval pravidelně od 5. do 28. roč.). K nejčastějším jazykovědným přispěvatelům patřili též M. Weingart, P. Lang, později V. Šmilauer, v romanistice V. Buben, v germanistice a anglistice A. Beer, V. Mathesius, B. Trnka. Z příspěvků věnovaných jazyku (většinou otázkám tvaroslovným, etymologickým a fonetickým) jsou pro literárního zájemce nejvýznamnější ty, které se vypořádávají souhrnně se soudobými jazykovými polemikami a rovněž vystupují proti purismu. Naší řeči za řízení J. Hallera. — Příspěvky o literatuře byly obdobně pozitivisticky založeny. K nečetným pracím věnovaným obecným problémům patřily příspěvky J. V. Sedláka o otázkách rytmičských, studie O. Fischera, J. Vlašimského a především Zichova studie O typech básnických (6. roč.), nejvýznamnější literárněvědná práce celého časopisu. Příspěvky literárněhistorické byly věnovány převážně literatuře české. Zvláště v prvních desetiletích, kdy reprezentativními autory časopisu byli F. Strejček, J. Máchal a M. Hýsek (v *Úvahách* a *Zprávách* též V. Brtník), setrvaly při látkovém studiu, přičemž historický zřetel se projevoval často ve zkoumání pramenném. Jednotlivá díla byla interpretována biograficky při popisném sledování motivů. V prvních ročnících se několik příspěvků zabývalo též literaturou soudobou (J. S. Machare, O. Březinou), v podstatě však převažoval zájem o literaturu 19. stol.; řada článků byla věnována J. Zeyerovi (zvláště od V. Tichého) a J. Vrchlickému. Mnoho komparatistických příspěvků se týká zkoumání přímého vlivu cizojazyčných děl na české spisovatele, početné a pro charakter časopisu příznačné jsou práce věnované podrobným výkladům či kritickým rozborům jednotlivých překladů cizojazyčných děl do češtiny (ojediněle též naopak). — Jinak se spojení jazykovědy a literární vědy v časopise neprojevovalo. Od 14. ročníku byly v časopise otiskovány zprávy o Pražském lingvistickém kroužku

Časopis Společnosti Vlastenského muzeu v Čechách viz Časopis Národního muzea

Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci

1883–1970

Regionální revue s tematikou z různých vědních oborů.

Titul: 1883–85 (roč. 1–2) Časopis Muzejního spolku olomouckého; 1886–96 (roč. 3–13) Časopis Vlasteneckého muzejního spolku olomouckého; 1897–1950 (roč. 14–59) Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci; 1970 (roč. 60) Časopis Vlastivědné společnosti muzejní v Olomouci. — *Redaktoři:* 1883–86 (roč. 1–roč. 3, č. 1, 2) J. Havelka; 1886–88 (roč. 3, č. 3, 4 — roč. 4) J. Wankel; 1888–92 (roč. 5–9) V. Houdek; 1893–96 (roč. 10–13) J. Palliardi; 1897 (roč. 14) V. Prasek (č. 1) a J. Vyvěčka (č. 2–4); 1898–1901 (roč. 15–roč. 18, č. 1) J. Palliardi; 1901–08 (roč. 18–25) I. Wurm (na tit. listu neuveden, údaj převzat ze vzpomínek a bibliografie v čas.); 1909–10 (roč. 26–roč. 27, č. 1, 2) I. Wurm a Adolf Vašek; 1910–11 (roč. 27, č. 3, 4 — roč. 28) I. Wurm a J. Steinmann; 1912–14 (roč. 29–roč. 31, č. 1, 2) J. Steinmann; 1914 (roč. 31, č. 3, 4) F. Pospíšil a B. Vybíral; 1920–22 (roč. 32–33) F. Pospíšil, J. Steinmann a B. Vybíral; 1923–33 (roč. 34–46) F. Doucha, M. Remeš a B. Vybíral; 1934–35 (roč. 47–48) F. Doucha, J. Otruba a B. Vybíral; 1936–37 (roč. 49–50) V. Nešpor, J. Otruba a B. Vybíral; 1938–50 (roč. 51–59) R. Bartocha, V. Nešpor a J. Otruba; 1970 (roč. 60) J. Dvořák, M. Krbec a V. Stratil. — *Vydavatelé:* 1883–85 (roč. 1–2) Muzejní spolek olomoucký; 1886–1950 (roč. 3–59) Vlastenecký muzejní olomoucký spolek; 1970 (roč. 60) Vlastivědná společnost muzejní spolu s Vlastivědným ústavem v Olomouci. — *Periodicita:* 1883–1914 (roč. 1–30) vždy 4 čísla ročně v nepravidelných několikaměsíčních intervalech; přitom roč. 1 (1883/84) vycházel od prosince do října, roč. 3 (1886/87) od března do ledna, roč. 4 (1887/88) od dubna do ledna, roč. 21 (1903/04) od prosince do července, roč. 22 (1904/05) od prosince do října, roč. 30 (1913/14) od dubna do března; 1914–50 (roč. 31–59) jako jednosvazkové nebo dvousvazkové sborníky, přičemž 1927–70 (roč. 39–60) tvořil jeden svazek Oddíl duchovnědný, druhý Oddíl přírodo-

a již předtím tu byly uveřejněny práce některých jeho představitelů, jako B. Havránek (jazykověda), J. Mukařovského (lit. věda) a R. Wellka (lit. věda); výmluvná je pro tuto novou orientaci Wellkova polemika s F. Chudobou v 12. roč. proti ztotožňování osoby spisovatelovy s jeho dílem. Trvaleji však do časopisu psal jenom R. Wellk o anglické literatuře a výrazněji se tu metodologické postupy Lingvistického kroužku uplatnily jen v anglické lingvistice (redaktorem anglistiky byl předseda Lingv. kroužku V. Mathesius). Redaktor slavistiky M. Weingart, jenž byl zpočátku též členem kroužku, brzy však z něho vystoupil, otiskl v 22. roč. obsáhlou kritiku prací J. Mukařovského, po níž následovala vzájemná polemika. — V 30. a 40. letech ze známějších lit. historiků publikovali v ČMF příspěvky o české literatuře V. Tichý, K. Krejčí a A. Grund. Pokračovali v tradici časopisu svým převážně látkovým pojetím umění, i když — ve srovnání s předchůdci — zjemnělým větším zřetelem k tvárné, především kompoziční výstavbě lit. díla. Z komparatistických prací nebohemistů, které se týkaly české literatury a významně tak rozšiřovaly okruh bohemistiky v časopise, počtem i úrovní vynikaly příspěvky germanistů V. Jiráta a K. Poláka. V. Jiráť, jenž uveřejnil i několik prací ryze bohemistických, se tu stal nejvýraznější osobností literární bohemistiky tohoto údobí. Jinak od 30. let byl okruh přispěvatelů hodně volný a neustálený, jak naznačuje skutečnost, že se tu střídaly práce rozdílně zaměřených autorů (B. Václavek, J. B. Čapek, J. Š. Kvapil, V. Černý). — Od 50. let jsou uveřejňovány literárněhistorické příspěvky výhradně o literaturách neslovanských. České literatury se dotýká pouze několik příspěvků zabývajících se překlady, komparatistikou či jubilei. — Kromě již jmenovaných autorů psali nejčastěji o literatuře německé: A. Papírník, H. Siebenschein, po druhé svět. válce A. Hofman, R. Kejzlar, o literaturách románských: P. M. Haškovec, J. Kopal, O. Levý, J. Bukáček, po válce J. O. Fischer, V. Brett, J. Minář, K. Uhlíř, o literatuře anglické: O. Vočadlo, po válce Z. Vančura, Z. Stříbrný.

LITERATURA: Z. Hampl: Nad padesáti ročníky Časopisu pro moderní filologii, ČMF 1968.

pb

vědný, 1947 (roč. 56) vyšel pouze Oddíl přírodovědný; 1951–69 čas. nevycházel. — *Příloha*: 1932 (roč. 45) B. Vybíral: Čtyřicet let novinářské a spisovatelské činnosti R. Fischera.

Časopis byl orgánem olomouckého muzejního spolku a jeho cílem bylo soustředit „úplný materiál pro budoucí obšírnou vlastivědu moravskou“. Příspěvky s regionální tematikou se týkaly téměř všech vědních oborů: starožitnictví, historie, pomocných věd historických, místopisu, archeologie, národopisu, kulturní historie, geologie, architektury a přírodních věd. Tato široká škála vtiskla časopisu charakter sborníku, sjednocovaného předmětem (Olomoucko a Morava), ale rozptýlovaného různorodým materiálem a tematickým směřováním.

Literárněhistorická problematika se v revui uplatňovala pouze jako jedna, ne nejvýznamnější složka. Zájem byl soustředěn k moravským autorům a zpočátku pouze k takovým tématům, která souvisela s historií a místopisem (např. články o místu narození Komenského apod.). V prvních 10 ročnících nalézáme literárněhistorické práce jen sporadicky, teprve později se okruh literárních historiků rozšířil. Do časopisu psali J. Bartocha, R. Fischer, M. Hýsek, J. Kabelík, J. Kvačala, J. V. Novák, F. Pospíšil, V. Prasek, M. Remeš, B. Slavík, J. Vašica aj. ojediněle B. Václavek (roč. 49), O. Králík (roč. 59), R. Smetana (roč. 49). Poslední číslo roč. 28 bylo věnováno I. Wurmovi, roč. 39 byl věnován 60. narozeninám M. Remeše, který se zabýval i literární historií.

BIBLIOGRAFIE, LITERATURA: Dvacet ročníků ČVMSO, Čas. Vlastenec. spolku muzejního v Olomouci 1903; A. Vašek: Počátky Vlasteneckého muzea v Olomouci, tamtéž 1910; B. Vybíral: Druhých dvacet ročníků ČVMSO, tamtéž 1929; R. Bartocha: Půlstoletí Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 1883–1923, tamtéž 1937; Abecední seznam autorů a jejich články a příspěvky. Obsah ČVMSO roč. 41–59, tamtéž 1950; R. Bartocha: Na závěr činnosti Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci, tamtéž 1970.

zt

František Josef Čečetka

* 23. 4. 1871 *Nové Hradý* u Vysokého Mýta
† 3. 6. 1942 *Praha*

Autor románů, povídek a dramat pro dospělé i mládež; jeho dílo, obracející se k širokým čtenářským vrstvám, těží především z českých, ale též evropských dějin.

Vystudoval 3 třídy gymnázia ve Vysokém Mýtě a učitelský ústav v Hradci Král. (mat. 1890). Učil nejprve v Chlenech na Potštejnsku, poté vystřídal řadu českých měst, až se na rozhraní století dostal do Nymburka. Zde ho studium městského archivu přivedlo k psaní historické beletrie. 1914–21 učil v Městci Králové, pak se věnoval výhradně literární práci; 1923 se přestěhoval do Prahy.

Své dílo zahájil lehce tvořící Č. národopisnými pracemi z Polabí, které zůstalo dějištěm i většiny jeho historických povídek. Od anekdotických příběhů dospěl postupně (např. v souboru *Černé oči*) k složitější motivaci děje a jeho vpojení do dobové situace. Nejznámějšími se staly jeho romány, zvláště pozdější cykly *Ve lví stopě* (husitství), *Selská vojna* (lidové náboženské hnutí v 18. století) a *Orlové Veliké armády* (období napoleonské). Z historických postav si Č. vybíral s oblibou silné osobnosti (Hus, Žižka, Jiří z Poděbrad, Valdštejn, Brandl, Napoleon, Marie Terezie, Josef II. atd.). Většinou čerpal z dějin českých, nejvíce z doby rudolfínské a pobělohorské, z 18. století, ale též z doby tereziánské a z ozbrojení. Snahu postihnout dobovou a místní specifičnost přehlazuje u něho neměnná tendence: víra v lid, eticky vyhocená proti zkaženosti vládnoucích vrstev, a pokrokařský protiklerikalismus. Přímočarou tendenčností a romantickou citovostí se Č. dílo vřazuje do tradice historické prózy založené V. Benešem Třebízským. Motivickou osu a hlavní zdroj čtenářské libivosti Č. románů a povídek tvoří milostné příběhy — ať už boj „silných srdcí“, která si svou lásku musí vyvzdorovat na nepřízni okolí, či barvitě líčené zápletky „krásných hříšnic“. Téhož rázu jsou jak Č. pokusy dramatické, tak jeho prózy ze současnosti, z nichž k nejpůvodnějším patří romány zachycující údobí první světové války (*Učitel Pavlát, Medúza*). Historické prózy pro mládež jsou charakterizovány většinou dětským hrdinou a ještě nabádavější tendencí.

PSEUDONYMY: Akte, Jarka Rubín, Rostan, Tri-
stan. ■ **PRÍSPĚVKY in:** Cesta (od 1924); Čes. lid (od 1898); Čes. svět; Květy (od 1904); Máj (od 1903); Nár. obzor (od 1912); Nár. osvobození (od 1925); Osvěta (od 1905); Topičův sborník (od 1916); Vlast' (od 1900); Vzlet (od 1918); Zlatá Praha; Zvon. ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie:* Královéměstecsko. Monografie okresu s obrázky z lidového života (1896); Od kolébky do hrobu. Lidopisné obrázky z Poděbradska (1900); Velké děti (P 1900); Českým dětem k vánocům (verše, pranostiky, vyprávění lidová i vlastní, 1902); Mendíček (P pro ml., 1903); Od Ježíška (PP 1903); Srdce lidská (PP 1903; 1. Bratři, 2. Pro blaho otce); Adamita (D 1905, prem. 1906); Trest (P 1905); Krásná Lija (R 1906); Oběti lásky (PP 1907); Nad západem (PP 1908); Bakalář (D 1908); Bývávalo (PP 1908); Židovka (P 1908); Dcera exulanta (P 1909); Král Jiří z Poděbrad (D 1909, i prem.); Lidový doktor (PP 1909); Rodné lány (P 1909); Z poháru života (PP 1909); Kometa (D 1910); Maří Magdaléna (R 1910); Rudá kniha (PP 1910); Staročestí záčkové (P 1910); Z české kroniky (PP 1910); Rokoková princezna (D 1911); Cizoložnice (D b. d., 1912); Bílí husaři (PP 1913); Královský rychtář (R 1913); Na středním Polabí. Obrazy lidu a kraje (1913); Panská láska (R 1913); Sluníčko (D 1913, i prem.); Deník malé maminky (R 1914); Čím srdce hořela (PP 1914); Zlatokvět (pohádka, 1917); Bílá hora (R 1919); Bývali Čechové... (P 1919); Český legionář (P 1919); Čím život bez lásky (P 1919); Trojí zjevení (P 1919); Pro zlaté ostruhy (P 1919); Děti republiky (DD 1919); Plameny lásky (PP 1919); Světla nepředěláš (pohádka, 1919); Hrdina práce (P 1919); Učitelka (D 1919); Na lovcím zámku (P 1919); Čeští dragouni-holobrádci (pro ml., 1920); Meč Bruncvíkův (PP 1920); Večer (P 1920); Vydědenci (R 1920); Černá madona (R 1921); Horká lázeň (PP 1921); Matka. Brouček hrdina. Princezna Peluška (DD 1921); Červená a bílá (PP 1921); Mladé víno. Mimóza (DD 1921); Světlo v temnotách (P 1921); Korálové trsy (PP 1922); Venůše a jiná próza (1922); Petr Brandl (R, 2 díly, 1922); Šamson a Dalila (PP 1923); Zlatý prut. Obrazy lidu a kraje (1923); Dobrodruh (PP 1924); Husitská nevěsta (R 1924); Krásné hřišnice (PP 1924); Valdštejn (R 1924); Píseň mládí (D 1925, i prem.); Ve lví stopě (R; 1. Mistr Jan Hus, 1927, 2. Jan Žižka z Trocnova, 1925, 3. Siroťci, 1926, 4. Král Jiří z Poděbrad, 1926); Černé oči (PP 1926); Don Juan (PP 1926); Silná srdce (PP 1926); Hra lásky (R, 2 díly, 1928); Kantor Vavřín (R 1928); Orlové Veliké armády (R, 3 díly po 2 sv.: 1. Slavkov, 1928, 2. Berezina, 1928, 3. Waterloo, 1929); Medúza (R 1929); Orlík, syn Napoleonův (R, 2 sv., 1929); Dvaatřicet loupežníků (PP 1930); Kurtizána (R 1930); Selská vojna (R 1931; 1. Vojačka, 2. Selský císař, 3. Adamité); Hanka (PP 1932); Král Václav IV. (R 1932); Mozart (R, 2 sv., 1932; zkrác. a upr. vyd. 1948 s tit. Sbohem, milovaná, ed. Č. Sovák); Tělo, svět, ďábel (R 1932); Hra

o srdce (R, 2 sv., 1933); Učitelka (R, 3 sv., 1933); Učitel Pavlát (R, 3 sv., 1934); Za vlast, víru, svobodu (PP, 2 sv., 1934); Román císařovny (R 1935; 1. Paridovo jablko, 2. Zlatá oblaka, 3. Rezignace, 4. Matka a syn); Vichřice hněvu (R 1936); Žid Baruch (R; 1. Žid Baruch, 1937, 2. Růže z Judeji, 1938, 3. Tanec miliónů, 1938); Malý hrdina (P pro ml., 1938); Národ (R 1938); Malá maminka (R 1939); Mexický císař (R; 1. Princ z Miramare, 1939, 2. Rudý prezident, 1940, 3. La Paloma, 1940); Zlatá stezka (PP 1939); Syn císařovny (R 1940); Angelina, bílá sestra (R, 2 sv., 1940). — *Úpravy:* J. K. Tyl: Strakonický dudák (1922); A. Dumas: Tři mušketýři (1923, podle překl. J. Vrchlického) + Tři mušketýři po dvaceti letech (1924, podle překl. V. Beneše Šumavského) + Tři mušketýři ještě po deseti letech (1924, podle překl. J. V. Sterzingra). — *Ostatní práce:* Život a dílo F. A. Šuberta (1915); Z minulosti pro budoucnost. Obraz českých novověkých dějin (1915); 1620. Památce Bílé hory (1920); Jan Žižka (1924, ve 2 verzích). — *Souborná vydání:* Spisy (nakl. J. R. Vilímek, 1924—32, 27 sv.); Spisy (nakl. J. Elstner, 1932—36, 16 sv.). ■ **REDIGOVANÝ sborník:** Poděbradsko. Práce učitelstva okresu 1—3 (1906—08, s F. Brzákem). ■ **USPOŘÁDAL:** Klostermann mládeži (výbor, 1923). ■

LITERATURA: Č. Zibrť: Literatura kulturněhistorická a etnologická (ref. Od kolébky do hrobu), ČL 1901/02; F. V. Vykoukal: Nové písemnictví (ref. Trest), Osvěta 1905; KMČ (K. M. Čapek Chod): Divadlo (ref. Adamita), Zvon 1905/06; Ds (J. D. Konrád): ref. Oběti lásky, Máj 1906/07 + ref. Nad západem, Máj 1907/08; J. Karásek ze Lvovic: Divadlo (ref. Král Jiří z Poděbrad), Mod. revue sv. 21, 1909, s. 414; F. V. Vykoukal: Výpravná próza (ref. Maří Magdaléna), Osvěta 1911; A. Veselý: Dramatická poezie (ref. Cizoložnice), Čes. revue 1911/12; J. O. N. (Novotný): Černá madona, LidN 31. 5. 1921; -btk- (V. Brtník): ref. Petr Brandl, Zvon 1922/23; F. Sekanina: K Č. historickým románům a povídkám, Lit. rozhledy 1923/24, č. 1; drb. (J. Borecký): ref. Silná srdce, Zvon 1925/26 + ref. Hra lásky, Zvon 1929/28 + ref. Orlík, syn Napoleonův, Zvon 1929/30 + ref. Hanka, Zvon 1931/32; V. Marek: F. J. Č., Úhor 1936; L. Zbraslavská: ref. Malý hrdina, Úhor 1939; kt.: ref. Zlatá stezka, LitN 1939; btk (V. Brtník): K sedmdesátinám F. J. Č., Zvon 1941, s. 505; bs (B. Slavík): Sedmdesátka F. J. Č., LidN 23. 4. 1941; pí (F. Přšek): Spisovatel a rodný kraj, LidN 23. 5. 1941.

pb

Václav Čedík viz *Antar*

Čech (alm.) viz in Čechoslav (2)

Emerich Čech

* 5. 11. 1870 *Dvůr Králové nad Labem*

† 31. 5. 1951 *Praha*

Překladatel ze slovanských literatur, slavista, národopisec, publicista a autor propagačních publikací.

1882–90 studoval gymnázium v Chrudimi, po maturitě právnickou fakultu ve Vídni. Po absolvování práv (1894) pracoval jako železniční úředník, od 1918 jako inspektor ministerstva železnic v Praze, kde žil pak i v důchodu (od 1936).

Kromě drobných povídek, fejetonů a epigramů, publikovaných časopisecky, a kromě turistických příruček a propagačních tiskovin se celým svým dílem překladatelským, sběratelským i odborně slavistickým snažil o posílení slovanské vzájemnosti. Vydal několik polonistických prací jazykovědných i literárněhistorických a založil a redigoval *Slovanskou knihovnu Slávie*, v níž vydával současnou beletrii. Jeho význam tkví především v překladech z ruštiny (časopisecky tiskl i své překlady sovětských autorů, např. A. N. Tolstého a M. Zoščenka), z polštiny, srbochorvatštiny, slovinštiny a bulharštiny. I když jeho bohatý výběr překládaných děl nebyl vždy podložen dokonalými literárněvědnými a jazykovými znalostmi, seznámil široké vrstvy čtenářů s mnoha představiteli slovanských literatur. Za války též přednášel v cyklech o českém jazyce (s V. Šmilauerem, J. Hallerem aj.).

PSEUDONYM, ŠIFRA: Em. Věk (hl. Vídeňský deník a Zprávy spolku úředníků čs. drah se středoškolským vzděláním); E. Č. ■ PŘÍSPĚVKY in: Cesta (od 1918); sb. *Hovory o českém jazyce* (1940); *Kalendář středoškolských úředníků* (1923, 1924); *Lid. noviny* (od 1933); *Lit. rozhledy* (od 1925); *Nár. politika* (od 1934); *Po práci* (od 1932); *Vídeňský deník* (od 1912); *Zprávy spolku úředníků čs. drah se středoškolským vzděláním* (od 1920); *Zvon* (od 1935); *Železniční úředník* (od 1924). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Literární studie o Zapolské (1919); *Kouzla*

pohádek (b. d., 1921); *Slovanské pohádky* (1923). — *Překlady*: B. Prus: *Vybrané obrázky* (1914); G. Zapolská: *O čem se nemluví* (1919); J. N. Čirikov: *Spoutaný život a jiné novely* (1917) + *Mláďi* (1917) + *Na prahu života a jiné novely* (1917) + *V rozpušku lásky a jiné novely* (1917) + *Tánino štěstí a jiné novely* (1917) + *Návrat* (1918) + *Román v kleci a jiné novely o manželství* (1920) + *Cizinci* (1920) + *Ozvěna mládí* (1921) + *Uštvané duše* (1921) + *Ztracený syn a jiné novely* (1922); A. A. Verbická: *Vítězi a přemožení* (1921); M. P. Arcybašev: *Žárlost a jiné povídky* (1925) + *Konec Landeho* (1925) + *Hříšná žena* (1925) + *Rodina Divokých* (1925) + *Žena otrokyně a jiné novely* (1925); K. Makuszyński: *Po mléčné dráze* (1927); J. German: *Ivanka* (4 sv., 1927–28); A. Kamenskij: *Studentská láska a jiné milostné romány* (1928); Ž. Nałkowska: *Tezozin román* (1928); S. N. Sergejev-Censkij: *Lidské nitro a jiná romaneta* (1928) + *Nakloněná Helena* (1928) + *Puškinova nevěsta* (1936); W. Perzyński: *Jednou v životě* (2 sv., 1928–29); F. S. Finžgar: *Služka Ančka. Strýcové* (1929); I. Jakovljevič: *Hercegovská země* (1929) + *Na rozcestí* (1929); V. Němirovič Dančenko: *Dva deníky* (3 sv., 1929–30) + *Rodina hrdinů* (1931) + *Po různých cestách* (1932). — *Ostatní práce*: *Polsko-český slovník* (b. d., 1900); *Polsko-česká čítanka srovnávací* (b. d., 1916); *Rychlíkem od Šumavy k Tatrám* (tur. příručka, 1921); *Vlakem z Krkonoš do Pováží* (tur. příručka, 1922, i franc.); *Československé státní dráhy* (prop. publikace, 1923, i franc.); *Vlakem z Českého Švýcarska na jih* (tur. příručka, 1924, i franc. a angl.). ■ REDIGOVAL *časopisy*: *Zprávy spolku úředníků čs. drah se středoškolským vzděláním* (1921–23), *Železniční úředník* (1924); *ročenku*: *Kalendář středoškolských úředníků* (1923 a 1924); *edici*: *Slovanská knihovna Slávie* (1927–30). ■ USPOŘÁDAL: *Výbor československé poezie lidové* (b. d., 1899); *Humor československých přísloví* (1925). ■

LITERATURA: J. Matouš: ref. *Polsko-česká čítanka srovnávací*, *Mod. revue* 24, 1917–18; ■ ref. *Humor československých přísloví*: F. Páta, *ČL* 1926; an., *Naše kniha* 1926, s. 81–82 ■; ■ články k živ. jubilejím: J. Hch. (J. Dolanský), *LidN* 5. 11. 1930; an., *Naše kniha* 1930, s. 404; m. n. (M. Novotný), *LidN* 5. 11. 1940; S. E. Zich, *Práce* 4. 11. 1945; an., *LidN* 5. 11. 1950; an., *Lid. demokracie* 17. 11. 1950 ■.

sm

František Čech (1)

* 28. 3. 1875 *Dlouhá Lhota* u Kunštátu† 31. 1. 1952 *Praha*

Prozaik, autor lidových románů, povídek a fejetonů.

V rodišti navštěvoval 6 let základní školu. Od září 1887 studoval na vyšším českém gymnáziu v Brně. Pod vlivem svého bratra bohoslovce a jeho přátel, kteří ho na studiích podporovali, vstoupil 1891 do semináře, od 1893 pokračoval ve studiu na Akad. gymnáziu v Praze (mat. 1895). Čtyři semestry byl posluchačem pražské právnické fakulty, ale z finančních důvodů vstoupil 1897 jako poštovní praktikant do státní služby ve Vídni, kde jezdil s vlakovou poštou (1897–1905 Vídeň–Terst, 1906–18 Vídeň–Praha). 1914 se stal členem Družiny literární a umělecké v Olomouci i aktivním přispěvatelem jejího orgánu *Poselství*. Od 1. 1. 1919 byl přeložen do Prahy, kde kromě práce úředníka vlakové pošty a později poštovního ředitele (penzionován 1935) se věnoval i práci veřejné a politické. V té době vydával knižně většinou své starší práce a k vlastní tvorbě se vrátil až za okupace, kdy publikoval svůj poslední román a kriticky revidoval své dílo (k jeho vydání nedošlo). Žil až do své smrti v Praze-Nuslích.

O literární tvorbu se F. Č. pokoušel již jako student (prvotinu *Když moje matka umírala* otiskl v brněnské *Nivě* 1896), převážná většina jeho prací však vznikla v době jeho vídeňského pobytu. Hojně publikoval v českých, vesměs katolicky orientovaných listech a kalendářích (v čas. *Stráž* vyplňoval před první světovou válkou 7 let čtyřstránkovou týdenní přílohu). Napsal několik set povídek, novel a črt, z nichž pouze malá část vyšla knižně, převážně v edicích lidové četby katolického zaměření (*Ludmila*, *Zábavy večerní*); své dílo adresoval Č. nejširším čtenářským vrstvám, které chtěl nejen bavit, ale i vychovávat ve smyslu katolické morálky. Jeho práce jsou založeny na konzervativních názorech a zastaralých principech. Konkrétní společenská skutečnost pro něho neexistuje, postavy konstruuje do podoby ustálených schémat (obětavý kněz-dobrodinec, sedlák karbaník, vzorný bohoslovec, zlý otčím). Znal však dobře prostředí, o kterém psal, a dovedl využít ve svém živém líčení i lidový jazyk včetně nářečí, takže jeho povídky

byly ve své době oblíbeny u čtenářů, kteří neměli velké umělecké nároky.

PSEUDONYMY: Jan Bukovský (Niva 1896, *Náš domov* 1898), François Dubois. ■ **PŘÍSPĚVKY** in: *Dělník* (Brno, od 1899); *Kalendář Matice cyrilometodějské* (Olomouc); kal. *Katolík* (Chicago, od 1946); *Kotrbovy kalendáře*; kal. *Moravan*; *Náš domov* (od 1898); *Niva* (od 1896); *Nový obzor* (od 1911); *Obzor* (od 1903); *Obzor rodinný* (od 1921); *Poselství* (od 1914); *Slovan* (Vídeň); *Stráž* (Třebíč, od 1904); *Vídeňský věstník*. ■ **KNÍŽNĚ**. *Beletrie*: *Stařeček Helan* (P 1900); *Kletba zločinu* (P 1904); *Fata morgána* (P 1905); *Ujatý roub* (P 1906); *Pouto* (P 1910); *Z měst i venkova* (PP, 2 sv., 1911 a 1912); *Komunistická famílie* (P 1912); *V západu života* (PP 1913); *Na janovické poště* (P 1915, s legendou *Ze svato-horského údolí od Václava Doubravského*, tj. V. Šlosara); *I ty, synu můj?* (R 1923); *Žofka má známost* (P 1923); *Květy samoty* (P b. d., 1924); *V jařmu povinnosti a jiné povídky* (1925); *Pan Roubíček* (P 1926); *Z lítosti a vzdoru* (PP b. d., 1927); *Udělal štěstí* (P 1928); *Kvetoucí hloží* (PP 1928, s P. Vychodilem a J. Pospíšilem); *Divoká ratolístka*. Po zarostlém chodníčku (PP b. d., 1929); *Bolestná operace* (R 1941). — *Překlad*: A. Theuriet: *Slečna Pátečňátko* (1921). ■

LITERATURA: J. Herzig: ref. *Fata morgána*, *Vlast* 1905/06; I. Sháněl: ref. *Pouto*, *Obzor* 1910; an.: F. Č., *Náš domov* 1914; M. (E. Masák): ref. *Žofka má známost*. *I ty, synu můj?*, *Hlídky* 1923; an.: ref. *Květy samoty*, *Hlídky* 1924; an.: F. Č., *Naše kniha* 1925; an.: ref. *V jařmu povinnosti a jiné povídky*, *Hlídky* 1926; an.: ref. *Z lítosti a vzdoru*, *Hlídky* 1927; an.: ref. *Pan Roubíček*, *Hlídky* 1927; an.: ref. *Udělal štěstí*, *Hlídky* 1929; an.: ref. *Divoká ratolístka*. Po zarostlém chodníčku, *Hlídky* 1930; an.: F. Č., sb. *Poselství* (1938); J. Čech: F. Č., *Vlastivědná ročenka okr. archivu v Blansku* (1971).

sm

František Čech (2)

* 8. 5. 1898 *Hejčín* (Olomouc-H.)† 19. 11. 1951 *Olomouc*

Autor a vydavatel loutkových her, redaktor loutkářských edicí, publicista; loutkoherec a režisér.

Vystudoval reálku v Olomouci (mat. 1917), pak techniku v Praze. Byl inženýrem chemie

a pracoval jako konceptní úředník, později jako vrchní technický rada státní cukrovarnické dohlédací služby, v prvních letech ve Všetulích u Holešova, později na mnoha místech v moravskoslezské oblasti; obsazení pohraničí 1938 ho zastihlo v Opavě, za války působil v okolí Olomouce. V Olomouci měl také trvalé bydliště, kam léta dojížděl a kde se trvale usadil po osvobození. Od 1951 zde působil ve funkci krajského osvětového inspektora. 1920 založil v Hejčíně loutkovou scénu Kašpárkova říše a jí a loutkářské činnosti vůbec věnoval všechny své síly a schopnosti. Režisoval, organizoval loutkářskou činnost v Sokole, pracoval v Loutkářském soustředění, později v Ústředí lidové tvořivosti a na Loutkářské Chrudimi. Přednášel na sjezdech a školeních, redigoval loutkářské edice, spolupracoval s redakcemi odborných loutkářských časopisů a vydával soukromé tisky s loutkovými náměty (pohlednice, novoročenky, exlibris).

K literatuře přivedl Č. zájem o loutkové divadlo a snaha dát mu dostatek textů. Ještě za studií (1920) napsal svou první hru pro loutky *Zlaté srdce*, uvedenou o dva roky později. Kromě několika drobných próz otištěných v dětských časopisech psal výhradně hry pro loutky (pouze hru *Drak* uvedlo 1928 též divadlo s živými herci). Je autorem více než 150 loutkových her a scének, z nichž asi polovina vyšla tiskem (knižně nebo časopisecky). Jeho cílem nebylo psát dramatickou literaturu, nýbrž uspokojovat běžnou potřebu loutkových scén. Toto utilitární hledisko sice poznamenalo některé jeho hry, a to hlavně ty, jež určil nejmenším dětem, neohrozilo však stále přednosti Č. prací: účinnost výchovného záměru, dobrou dramatickou výstavbu a proveditelnost i na malých amatérských scénách. Č. publikoval též stovky článků v loutkářských časopisech a v denním i krajském tisku.

PŘÍSPĚVKY in: Almanach k jubilejní 10. župní divadelní a loutkářské škole (1937, Porážená Kadimůra); Českosl. loutkář (od 1951); sb. Čtverlístek loutkových her (zvl. vyd. čas. Naše loutky, 1927, Kašpárkovo silvestrovské dobrodružství); sb. Deset her ze soutěže 1926 (1926, Kašpárek filmaři); Haná-Obzor (od 1935, rubr. Hlídka loutkářů); Hejčinský Kašpárek (od 1944); Hlídka nár. výchovy a osvěty (od 1924); Kašpárkův zpravodaj (od 1936; t. r. Kašpárkova sázka); Loutkář (od 1923; 1929 Revoluce v zákulisí, 1933 Bílý-černý); Loutkářská ročenka (1926, Kašpárek dostal výpověď); Loutková scéna (od

1940); Mor. večerník (od 1927, rubr. Hlídka loutkářů); Naše loutky (od 1925; 1927 Zlaté srdce, prem. 1922, Dětské srdce, prem. 1922, Kašpárek čarodějem, 1928 Příchod sv. Mikuláše, 1929 Rytíř Svata, 1930 Hloupý čert, 1931 Není koza jako koza, Hastrman a Kalupinka); Pozor (od 1926; Mlýn na čerty, Zdeňkův štedrovečerní sen a rubr. Hlídka loutkářů); Sokolské loutky (od 1945); Sokolský vzdělavatel (od 1929); Srdíčko (od 1933; t. r. Kašpárkova koza, Pivoňka a Káča, Pivoňka jde na draka, 1934 Sultán a Pivoňka, 1935 Kašpárek jde pro čerta); Stráž lidu (od 1948, rubr. Hlídka loutkářů); sb. Svazček výstupů pro maňásky (1947, Šetfíme na slet); Věstník sokolské župy olomoucké (od 1926). ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie* (vesměs loutkové hry): Kašpárek sluhou u čaroděje (b. d., 1922); Svatý Mikuláš (b. d., 1924); Kašpárek vždy vítězí (b. d., 1925); Fištrón (1926); Kašpárek loupežníkem (b. d., 1926); Bruncvík (b. d., 1926); Čertův hrad (b. d., 1927, podle pohádky A. B. Šťastného); Drak (b. d., 1928); Čert na cestách (1929); Chycený čert. Napálený policajt (1929); Mlýn na čerty (1929); Kašpárek krotitelem zlé ženy (1929); Kašpárek se ani čerta nebojí (1929); Kašpárek, Škrhola a Pivoňka (b. d., 1929); Není nad chytré čarování (b. d., 1930); Kašpárek a hvězdář (1930); Sv. Mikuláš jde k nám (1930); Zdeňkův štedrovečerní sen (1930); Kašpárkův boj s čerty (1930); Pivoňka králem (1931); Čarodějka Mrákava (1931); Kašpárek a loupežník Krutihlav (1931); Konec čarodějky Hadimršky (1932); Cesta za pohádkou (b. d., 1935); Kašpárek a sv. Mikuláš (b. d. 1935); Kašpárkův první krok do života (1936); Vánoční sen (1936); Mikuláš pana Ferdinanda (b. d., 1936); Kašpárek a čarodějka (1937); Kašpárek se žení (1937); Kašpárek straší (1937); Kašpárek letí do pohádky (1938); Pohádka pozpátku (1938, podle A. Weniga); Česká chaloupka — české srdce (1938); Kašpárkovo vítězství (1939); Buchlovský kámen (1939); Jak princ Drnda o nevěstu přišel (1939); Kotrmelec pro pana prezidenta (1939); Kašpárkova duše. Babička má svátek. Kašpárek a čaroděj (1940); Kašpárek trampuje. Kašpárek zabil krále. Královská koruna (1940); Škrhola se zlobí (1940); Poklad (1940); Jeníček a Mařenka (1941); Pivoňka má smůlu (1943); Čert Josip (1945); Bezhlavý rytíř (1946); Kouzelný koberec (1946, prem. 1945); Kašpárek vaří živou vodu (1947, prem. 1946); Pilulky čaroděje Dobroděje (1947); Psaníčko pro sv. Mikuláše (1947, prem. 1945); Princezna Jitřenka se vdává (1947); Štědrý večer (1947); Dračí komedie (1948); Lidský život (1948, podle vestfálské lid. pohádky); Pohádky naruby (1948, prem. 1945); Matěj čaruje (1948, prem. 1946); Strašidlo Mulisák (1948); — posmrtně: Křídová pohádka (1953). ■ **REDIGOVAL časopisy:** Kašpárkův zpravodaj (1936—37), Hejčinský Kašpárek (1944—51), Sokolské loutky (1945—48); *knižnice:* Kašpárkova knihovnička (42 sv., 1936—48), Loutkářova vitrínka (5 sv., 1937—38), Malý loutkář (10 sv., 1940—44), Naše hry (18 sv., 1946—49). ■

LITERATURA: Čechova Olomouc (sborník k 1. festivalu amatérských loutkářských souborů v Olomouci, Olomouc b. d., 1973). ■ D. H.: ref. Princezna Jitřenka se vdává. Pilulky čaroděje Dobroděje, Loutková scéna 1946/47; -H-: ref. Psaníčko pro sv. Mikuláše. Štědrý večer, Loutková scéna 1947/48; -DH-: ref. Matěj čaruje, Loutková scéna 1947/48; -R-: Hejčínskému jubilantovi do památníku (50 let), Loutková scéna 1947/48; -R-: ref. Dračí komedie, Loutková scéna 1947/48; ■ nekrology: J. Malík: Umřel nám ing. F. Č., Čs. loutkář 1951; V. Cinybulk: Na konci krásné cesty, Čs. loutkář 1951 ■; C (V. Cinybulk): Vzpomínáme ing. F. Č., Čs. loutkář 1956; B. Hrnčír, M. Česal: Národní přehlídka v Ústí nad L. (ref. Křídová pohádka), Čs. loutkář 1957; V. Cinybulk in F. Č.: Drak (1958); C (V. Cinybulk): Je dobře si připomenout ..., Čs. loutkář 1968.

sm

Leander Čech

* 27. 2. 1854 *Cetoraz* u Pacova

† 27. 7. 1911 *Nové Město na Moravě*

Literární kritik a teoretik, vůdčí činitel tzv. Mladé Moravy.

Pocházel z učitelské rodiny, která se brzy přestěhovala na Moravu; gymnázium studoval v Brně (1867—74), vysokou školu v Praze: nejprve matematiku a fyziku, později na filoz. fakultě filozofii a estetiku a moderní filologii (1874—77). Z politických důvodů nebyl potvrzen jako suplent v Přerově, krátce učil na pedagogiu v Kutné Hoře a od 1879 v Telči; 1894 se stal ředitelem reálky v Novém Městě na Moravě, kde působil až do konce života. — Za studií v Praze se aktivně účastnil společenského života, byl předsedou literárního a řečnického spolku Slavia a předsedou sekce Jednoty českých filologů. Snažil se založit filozofický spolek, později založil aspoň filozofický odbor spolku Slavia. Ve společenské činnosti pokračoval i v Telči, kde spoluzakládal Klub na podporu české literatury a Národní jednotu pro jihozápadní Moravu a pomáhal vydávat místní časopisy Orel (zal. 1885) a Orlice (zal. 1886). — Přispíval kritikami do Literárních lis-

tů (zde studie o současné francouzské kritice a Guyauově estetice), později přešel do katolické Hlídky literární a do Osvěty (Vlčkovy), kde 1892—96 vedl rubriku Výpravná próza. V pozdějších letech se věnoval více literární historii a otázkám pedagogickým.

Č. význam tkví především v jeho literární kritice a teorii. V 70. letech se účastnil v moravských časopisech a almanaších tzv. moravské kritiky (v literární historii označované také jako Mladá Morava), která od literatury žádala zpodobování národního života a národní povahy a stavěla se proti novým tendencím přicházejícím z okruhu lumírovské poezie. Brzy byl považován za čelného představitele této kritiky a také za její nejvýraznější filozoficky uvažující osobnost. Byl ještě jako student iniciátorem a redaktorem 1. ročníku almanachu Zora, do 3. ročníku Zory napsal programovou stať o literatuře na Moravě. V 80. letech jako hlavní kritik Literárních listů přenášel do Čech výsledky tehdy moderních literárních teorií francouzských (H. Taine, J. M. Guyau, E. Hennequin) i německých (E. Elster aj.), kladně oceňoval také kritický realismus ruský a francouzský a předcházel tak nástupu kritiky 90. let (H. G. Schauer, F. X. Šalda). Vynikal vzděláním a schopností analyzovat ideovou stránku uměleckého díla; do svých rozborů vnášel hlediska srovnávací, psychologická i sociologická, která převažovala nad hlediskem estetickým. Z české literatury se zabýval zejména poezií Vrchlického, tvorbou V. Hálovy, K. Světlé a F. Palackého, jehož spisy estetické a literární vydal. Jádrem jeho práce literárněhistorické jsou studie *Literární směry v letech padesátých* a *Vítězslav Hálek* (obě v Literatuře české 19. století) a knižní monografie *Karolína Světlá* (1891), cele založená na kritické metodě Hennequinově.

ŠIFRA: Č. ■ PŘÍSPĚVKY in: ČČM (od 1898); Časopis Matice mor. (od 1898); Hlídka literární (od 1885); Koleda (od 1876); sb. Jan Kollár, 1793—1852 (1893); Listy filolog. (od 1897); Lit. listy (od 1884); sb. Literatura česká 19. století III/2 (1907); Naše doba; Občan; Obzor literární a umělecký (od 1899); Osvěta (od 1876); sb. Památník na oslavu stých narozenin Fr. Palackého (1898); Rozhledy literární (od 1886); Světozor; Zlatá Praha (od 1897); alm. Zora (1876, 1885); Zpráva zemské reálky v Novém Městě (1895—1910); Zpráva zemské reálky v Telči (1892—1893). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: Karolína Světlá (monografie, 1891); Karolína Světlá (popularizač-

ní studie, 1907). ■ REDIGOVAL *almanach*: Zora I (1876, s J. Boubelou a J. Vařekou). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: F. Palacký: *Spisy estetické a literární* (1903). ■

LITERATURA: ■ ref. Karolína Světlá. Kritická studie: Fr. Bý (F. Bílý), *Lit. listy* 1891/92; J. Jakubec, *Athenaeum* 1891/92 ■; V. Kol: ref. Karolína Světlá. *Obraz literárněhistorický*, Zvon 1907; J. Božek: *Literární historie*, Osvěta 1908; F. Bílý: *Za L. Č.*, *Mor. orlice* 1911, č. 170, 171, 176, 179, 180; M. Hýsek in *Literární Morava* (1911); A. Novák: *L. Č.* (nekrolog), *Přehled* 1911 + NL 31. 7. 1911 → *Mužové a osudy* (1914); F. X. Šalda: *L. Č.*, *Novina* 1910/11 → KP 8 (1956); E. Šolc: *Ze vzpomínek na L. Č.*, *Jihlavské listy* 1911, č. 31; J. Jakubec: *L. Č.*, *Almanach ČAVU* 1912; Z. Nejedlý in T. G. Masaryk 1, 2 (1932); J. Janáčková: *Realistická kritika*, sb. *Z dějin české literární kritiky* (1965); F. Uher: *Společenský význam hnutí Mladé Moravy*, ČMM 1973.

vř

Svatopluk Čech

* 21. 2. 1846 *Ostředek* u Benešova

† 23. 2. 1908 *Troja* (Praha-T.)

Básník a prozaik, příslušník ruchovské generace. V jeho básnickém díle vrcholí tradice české veršované povídky 19. století, spjaté s aktuální společenskou tematikou, i tradice lyriky nesené demokratickými idejemi národního a sociálního zápasu; jeho próza, opírající se v novele, povídce, črtě i fejetonu o autobiografické prvky, vyústila ve vytvoření satiricky karikovaného typu českého maloměstáka.

S. Č. pocházel z původně selského rodu; byl nejstarší ze 16 dětí (6 brzy po narození zemřelo). Jeho otec František Č., hospodářský správce, horlivý vlastenec (1848 byl krátce vězněn v Klatovech a propuštěn ze služby; našel si místo jednatele českých poslanců na kroměřížském sněmu), působil jako hospodářský správce na různých místech Čech, v Chorvatsku a v Bukovině, kde také 1877 zemřel. Do školy chodil S. Č. od 1852 v Postupicích (v době, kdy otec spravoval na dvorci barona Villaniho v Jezeře na Benešovsku), v Litni u Beřouna (1853–55) a ve Vraném u Slaného (1856). Rok strávil na německé normální škole

v Litoměřicích, jež měla být průpravou pro gymnaziální studia, která začal 1857 v Litoměřicích. 1858 přešel na německé piaristické gymnázium na Novém Městě v Praze, kde získal bezplatné místo v arcibiskupském konviktu. Četba knih z otcovy bohaté knihovny, zvláště romantických básníků, a ruch mezi studenty v konviktu (zde navázal celoživotní přátelství s pozdějším spisovatelem S. Hellerem) podnítily Č. k prvním literárním pokusům v seminárních ručně psaných časopisech Zora (1863 ho Č. též krátce redigoval pod pseud. Jan Jasanský) a Krok; později přispíval i do časopisu studentů českého Akad. gymnázia Lípa (pseud. Nevolný). Za studií byl jedním z předních iniciátorů kulturního života ve Vraném (první starosta tamějšího krajinského akademického spolku Oharka) i členem pražského studentského literárního spolku Ruch. Po maturitě (1865) začal studovat práva, přivydělával si hodinami v rodině dr. Braunera a opustil konvikt (na znamení toho zaměnil ve studentských časopisech pseudonym Nevolný za Volný). 1869 získal absolutorium, 1870 pracoval v redakci Pokroku, pak v advokátní kanceláři, na konci roku se vrátil k redaktorské práci (Světlozor). Na zač. 1871 složil třetí státní zkoušku, na zač. 1872 první rigorózum a vstoupil jako koncipient do advokátní kanceláře dr. Fürsta ve Slaném. 1873 se v Praze ujal spoluredigování Lumíra po Nerudovi a Hálkovi, přitom byl opět zaměstnán jako koncipient v několika pražských advokátních kancelářích. Právníckou praxi definitivně opustil 1879, kdy se stal se S. Hellerem redaktorem časopisu Květy, který začal vydávat jeho bratr Vladimír Č. Několikrát přechodně spolupracoval s Národními listy jako fejetonista a jako redaktor nedělní zábavné přílohy a fejetonu. Od 80. let patřil k čelným českým spisovatelům, byl zahrnován funkcemi (1888 předsednictví lit. odboru Umělecké besedy, 1890–91 předsednictví Spolku českých beletristů Máj) a poctami, které však často odmítal (1895 se zřekl členství v ČAVU, kam byl zvolen 1890; odmítl nabídku na poslanecký mandát i čestné měšťanství v Praze). Podnikl několik větších cest do ciziny, z nichž pro jeho tvorbu měly mimořádný význam návštěva Krymu 1874 (*Čerkes, Kresby z cest, Upomínky z Východu*), na kterou získal podporu Svato-boru, a Dánska 1882 (*Dagmar*). Kromě toho byl 1875 za rodiče v Chorvatsku, 1895 v Itálii,

1899 ve Francii a 1902 v Terstu a Krakově. Od 1895 žil Č. v Obříství u Neratovic, kde si se sestrou Zdeňkou koupili rodinný domek; 1903 se vrátili do Prahy, když si v Troji zakoupili vilu Havránska. Poslední léta churavěl Č. střevní nemocí, již také podlehl; jeho pohřeb na vysehradském hřbitově se stal celonárodní manifestací.

Tvorba S. Č. vyrůstala z vlasteneckých, slovansky orientovaných ideálů obrozeneckého hnutí, doplněných podněty revolučního roku 1848, národního rozmachu 60. let i předtuchou nastávajících sociálních proměn; snažila se vyrovnat se soudobými myšlenkovými a politickými proudy, které ovládaly Evropu. Výrazným znakem Č. poezie se stal alegorický obraz a rétorický, perifrastický sloh, oslňující svou básnickou zdobností a veršovou virtuozitou; zároveň se však maximálně vzdaloval přirozenému mluvenému jazyku a oslaboval významovou určitost slova ve prospěch zvukové a rytmické složky básně, její emocionální stránky, patosu a barvitého vnějšího popisu. Snaha obsáhnout nejobecnější otázky lidstva, která podstatně přesahovala rámec tehdejší vlastenecké lyriky i epiky a měla v prvotinách neurčitý, romantický ráz, se záhy promítla do reflexivně zabarveného alegorického eposu nebo veršované povídky. Od dramatického děje se jejich významové těžiště přesouvalo ke střetávání ostře protichůdných politických a filozofických programů v diskusích postav (*Adamité, Evropa, Slávie, Sníh* aj.); nejvýznamnějším tématem se v těchto sporech stávala — nepochybně pod vlivem Pařížské komuny — sociální revoluce, i když diskuse o ní i vlastní alegorický děj zpravidla ústily ve skepsi k možností jejího dovršení. Proti tragickému závěru skladby Evropa (spory radikálního a umírněného křídla poražených revolucionářů na lodi vezoucí je do vyhnanství vedou k zániku všech) dospívá situačně paralelní epos Slávie ke smíru rozvaděných představitelů jednotlivých slovanských národů. V tomto idealizujícím závěru se ještě ozývá obrozenecké herderovsko-kollárovske přesvědčení o zvláštním poslání Slovanů při řešení soudobých společenských protikladů. Českou obdobou těchto děl, zaměřených k obecným sociálním a ideovým otázkám, se stala veršovaná povídka *Lešetínský kovář*, představující zápas drobného českého řemeslníka o svou kovárnu jako symbol národního a sociálního boje s ci-

zím kapitálem a zobrazující i vzpouru továrního dělnictva proti vykořisťování. Dobové aktuální momenty pronikají i do Č. eposů s historickými látkami (veršovaná povídka z pobělohorské doby *Václav z Michalovic*, zpracování dánské lidové legendy *Dagmar*). Svou tematickou směřuje Č. veršovaná epika k aktualizaci živých otázek přítomnosti. Vyznačuje se prolínáním epických a lyrických prvků (např. *Lešetínský kovář* obsahuje některé písňové partie, jež byly i zhudebněny), schematizací charakterů v nositele protikladných idejí, abstrahujícím, alegorickým pojetím většiny příběhů a perifrasticky dekorativním básnickým vyjádřením. Přílivem životní reality i oproštěnějším výrazem se od těchto skladeb odlišuje veršovaná rámcová idyla *Ve stínu lípy*. Formou prostého vyprávění řady venkovských postav se v ní střídají smutné i veselé historky ze života, jejichž pojátko tvoří básníkův citově vroucí vztah k rodnému kraji. V průběhu 80. let zesílil Č. kritický vztah k národnímu životu. Odrazilo se to nejprve v několika veršovaných alegorických báchorkách se satirickým zaměřením; pohádkově fantastickým dějem a spíš úsměvným humorem než ironickým ostrím v nich Č. reaguje na rukopisné boje, literární spory a český politický život (*Petrklíče, Hanuman, Pravda, Kratochvílná historie o ptáku Velikánu Velikánoviči, Šotek*). Na obdobném fantasticko-utopickém základě vybudoval Č. i své nejvýznamnější prózy, populární příhody Matěje Broučka. V hrdinovi vytvořil typ požívačného a zjištného pražského domácího pána, kterého se satirickým záměrem konfrontoval nejprve s éterickými měsíci, aby odhalil jeho nekulturnost a zároveň zesměšnil i neplodné estetství (*Pravý výlet pana Broučka do Měsíce*), a poté i s jeho předky, husitskými Pražany v předvečer bitvy na Vítkově (*Nový epochální výlet pana Broučka, tentokrát do patnáctého století*); zde však už satira směřuje jen k odhalení přízemnosti a ustrašenosti pražského maloměšťáka. Č. prozaická tvorba zahrnuje i drobné črty, povídky, arabesky a humoresky, vzpomínkové a cestopisné prózy i pokusy o novelu a román; uměním evokovat výrazný lidský typ vyniká raná povídka *Jestřáb kontra Hrdlička* a autobiografický obraz básnickových studentských let a literárních počátků *Druhý květ*. — Současné se satirami veršem a prózou vznikaly i Č. sbírky politické lyriky (*Jitřní písně, Nové písně*), nesené obdobným kritickým

duchem, zároveň však i stupňujícím se rétorickým patosem výzev a varování: odsuzují malomyslnost a kešpi v národních věci, politické frazérství, napodobování ciziny a plané vlastenčení. Č. se v nich znovu přimyká k národním tradicím, zvláště k husitství, silně se ozývá i myšlenka slovanské vzájemnosti. K alegorickému pojetí tématu se vrací v lyricko-epické skladbě *Písně otroka*; v průhledných symbolech pěvce-otroka, probouzejícího svůj lid v dalekých koloniálních krajinách, vyjadřuje Č. odpor k národním a sociálním útlu, který tíží národ, i víru v budoucí sbratření lidstva. Písně otroka dosáhly ve své době neobyčejného ohlasu (během necelého roku vyšlo 24 vydání) a našly si cestu i k dělnickému hnutí. K oblíbě Č. politické lyriky mezi dělnictvem přispělo i to, že se Č. pozornost přesunula od přítomného dění k budoucnosti: v tomto duchu Č. objevuje v *Nových zpěvech* jako „hrdinu budoucnosti“ dělníka, i když ponechává tuto budoucnost a cestu k ní zahalený v symbolické neurčitosti. K dělníkově úloze se vrací v svých posledních dílech — v cyklických verších *Sekáčů*, oslavujících lidskou práci a zobrazujících společenské rozpory na vesnici, v nedokončené básni *Step*, inspirované ruskou revolucí 1905, i v odkazu budoucím pokolením v básni *Do světa širého*.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: A. Rouček, A. Rybář, B. Čejka, Bohdan Žitný, Bohumil Děčan, Boleslav Smutný, B. Rousek, Filip Černý, Frant. Bažant, Fr. Palát, Giovanni Vranini, Jan Volavec, Jan Vraný (Almanach čes. studentstva), Jaroslav Bureš, J. Bříza, J. Doubrava, J. Hofman, J. Kalmus, J. Kazda, J. Lonek, J. Rokos, J. Rys, J. Stára, J. Šíp, J. Volný (hl. Květy), J. Žák, Otakar Čerych, Prokop Hradil, Prokop Janota, S. Rak (Zlaté klasy), Václav Benda, Václav Kalous, Václav Malina, Vojtěch Lyska, V. Rys; ABCD (Nár. listy), A. Ž. (Nár. listy), Č., G. V., J. D., J. M., J. S., O. U., S., S. Č., Sv. Č., V. M., X., -y, yž, Z. Z. (fejtony Pokrok). ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach čes. studentstva (1869); Almanach na oslavu 25letého trvání Akad. čtenářského spolku pražského (1874); Besedy lidu (1903); Časopis čes. studentstva (1889); Černá hodinka (1892); Čes. věla (1878); Čeští spisovatelé českým dělníkům národním (1898); Dělnictvo sobě! (pam. list, 1886); Dívčí svět (1900); Do světa (1902); Ilustrovaný svět (1903); Jarý věk (1883—85); Jičínský obzor (1893); Kalendář Humorist. listů (1886); Kalendář Nár. listů (1907); Kalendář Ústřední matice školské (1885); Květy (red. V. Hálek, 1867—68); Květy (od 1879; většina Č. veršů a próz); Literární prémie Umělecké besedy (1888); Lumír (red. V. Há-

lek, 1866); Lumír (red. S. Čech a J. V. Sládek, od 1873; 1873 Adamité, 1875 Čerkes, 1876 Jestřáb kontra Hrdlička, 1878 Evropa); Lužničan (1869); Máj (1902); Máj, alm. Umělecké besedy (1872); alm. Morava svým Maticím (1897); Mor. slez. revue (1907); sb. Národ sobě (1880); Nár. listy (1871—95); Niva (1892); Osvěta (1881); Paleček (1881); Pamětní list k slavnosti položení zákl. kamene k Husovu pomníku (1903); Pokrok (1870; fejtony); Přítel domoviny (1886); Rozhledy literární (1886); alm. Ruch (1868); Ruch (1885—86); Slovanský kalendář (1871); Světobzor (od 1871); Švanda dudák (1887—91); Tábor (1868); Vánoční album (1881); Vlastenecký kalendář (1870); Zlatá Praha (od 1885); Zlaté klasy (1864); Zvon (od 1902). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Básně (1874, zde mj. Adamité); Povídky, arabesky a humoresky (1. 1878, zde mj. Jestřáb kontra Hrdlička, 2. 1879, 3. 1880, 4. 1883); Nová sbírka veršovaných prací (1880, zde mj. Evropa, Čerkes, Ve stínu lípy); Václav z Michalovic (B 1882); Petrklíč (B 1883); Lešetínský kovář (B 1883, zkonfisk., 2. vyd. v USA 1892, 2. vyd. v Čechách 1899); Slávie (B 1884); Hanuman (B 1884); Několik drobných povídek (1884); Kresby z cest (PP 1884); Kandidát nesmrtelnosti (R 1884); Několik obrázků moravských (PP 1884); Dagmar (B 1885); Upomínky z Východu (PP 1885); Pravda a drobné básně (1886); Humoresky, satiry a drobné črty (1887); Různé črty žertovné i vážné (1887); Jiřího písně (BB 1887); Nové písně (BB 1888); Několik povídek a různých črt (1888); Pravý výlet pana Broučka do Měsíce (P 1888); Nový epochální výlet pana Broučka, tentokrát do patnáctého století (P 1889); Kratochvilná historie o ptáku Velikánu Velikánoviči (B 1889); Pestré cesty po Čechách prací Matěje Broučka a společníků (P 1891); Matěj Brouček na výstavě (P 1892); Zpěvník Jana Buriana (B 1894); Rozličná próza (1895); Písně otroka (BB 1895, vlastně prosinec 1894); Modlitby k Neznámému (BB 1896); O čarovném pavouku (B pro ml., 1896); Druhý květ (P 1899, pův. in Květy 1893); Šotek (B 1899, in Sebr. spisy S. Č., Báchorky veršem); Sníh (B 1900, pův. in Květy 1894); Václav Živsa (B 1901, pův. in Květy 1889—91); Sekáči (B 1904, in Sebr. spisy S. Č., Tři cykly básní a Sníh); Ikaros (R 1908, pův. in Květy 1885); — posmrtně: Do světa širého (B 1910, in Sebr. spisy S. Č., Poslední verše, pův. in Květy 1908); Step (B 1910, in Sebr. spisy S. Č., Poslední verše); Cestovní poznámky S. Č. z roku 1899 (1910, usp. F. Strejček); Prvotiny S. Č. (1. BB 1913; 2. D, PP 1919, obojí usp. F. Strejček). — *Ostatní práce*: Oběti pověry. O čarodějnictví a pronásledování jeho v zemích křesťanských (1871, podle W. E. Hartpola-Leckyho). — *Výbory*: Výbor z básní (1908, usp. A. Rambousek); Z povídek a črt (1908, usp. A. Rambousek); Výbor z prózy (1910, usp. F. Strejček); Výbor ze vzpomínek (1913, usp. A. Novák); Humor venkova (1923, z pozůst. usp. F. Strejček s V. Radou); Výbor z básní (1940, usp. F. Strejček); Korouhev práce (1950, pro

ml., usp. M. Novotný); Výbor poezie (1951, usp. M. Sedloň); Jestřáb kontra Hrdlička a jiné povídky (1952, usp. M. Sedloň); Losos mého pradědečka (PP 1958, usp. M. Patejdllová a V. Čech); Básně (1960, usp. V. Závada); Básně (1983, ed. J. Janáčková a M. Chlábková). — *Souborná vydání*: Sebrané spisy S. Č. (nakl. F. Topič, 1899–1910, 30 sv.; 1–20 usp. autor, 21–23 V. Čech, 24–30 F. Strejček; znovu 1907–15, 31 sv. — posl. sv. tvoří 2. vyd. monografie V. Flajšhanse; znovu 1910–22); Vybrané spisy S. Č. (nakl. F. Topič, 1925–27, 10 sv., usp. F. Strejček); Přední díla S. Č. (nakl. F. Topič, 1946, 7 sv.). ■ **KORESPONDENCE**: A. Hajn: Čtyři dopisy S. Č. (A. Hajnovi z 1906–07); Pokroková revue 1908; J. Hodek: Z korespondence S. Č. prof. J. Wünschovi (z 1880–1906), Zvon 1908; Z posledních dopisů S. Č. (G. B. z 1907), Zvon 1908; J. S. Machar: S. Č. v mém životě (J. S. Macharovi z 1890–1906), Čas 1909 → Krajiny, lidé a netopýři (1910), též → V poledne (1921); F. Kalfus: Ó hvězdo mořská... (nejmen. adresátce z 1878), NL 23. 2. 1909; E. Čenkov: Prosté příběhy prostých cest (B. H. z 1908), Samostatnost 20. 8. 1910; K. Novotný: Básník mezi lidmi (vzpomínky a koresp. J. Polívkovi, A. Novákové a F. Šestákovi z 1895–1907; b. d., 1912); an.: S. Č. (spolužáku z 1891), Besedy Času 1912; J. F.: Z korespondence S. Č. (red. Krupkovi z 1893), Ženské listy 1912; F. Strejček: S. Č. a J. V. Sládek (J. V. Sládkovi z 1882–97), Zvon 1916; A. Novák: K desátému výročí smrti S. Č. (J. Novákoví a T. Novákové z 1886), Národ 1918, s. 92; T. Čep: Dopis S. Č. Československé dělnické besedě (z 1904), ČMF 1918; K. Drož: Ze vzpomínek na S. Č. (K. Drožovi z 1898–99), Zvon 1919; J. Voborník: Sedm dopisů S. Č. (J. Voborníkovi z 1904–06), Sb. prací věnovaných J. Máchalovi k sedmdesátým narozeninám (1925); G. Pallás: S. Č. F. Heritesovi (z 1893 a 1896, úryvky), NL 18. a 25. 1. 1931; Dva dopisy S. Č. učiteli I. Jandovi (z 1855 a 1896, usp. S. Vrbík, Olomouc 1931); J. Skutil: Z dopisů S. Č. A. a V. Mrštíkům (z 1892–1906), Kolo 1935; K. V. Adámek: B. Adámek a S. Č. (o vztahu obou autorů se vzáj. koresp. z 1883–97; 1937); V. Jílek: S. Č., kritik Klostermannova románu (K. Klostermannovi z 1897 a 1908), LF 1942; S. Č. rodičům (z 1860–89, usp. F. Strejček, 1946); A. Procházka: Z příležitostné korespondence S. Č. (A. Košťálovi z 1896 a F. Šeborovi z 1906), sb. S. Čechovi (1946); Dva listy (J. Kovářové-Věšínové z 1905), sb. S. Čechovi (1946); Z dopisů A. Jiráskovi (z 1880–1906), Var 1948; F. Strejček: Z Č. listů, které zůstaly v zásuvce (neodeslané dop. různým adresátům z 1873–1907), Slovesná věda 1952; Vrchlický v dopisech (vzáj. koresp. z 1883–1907, usp. A. Pražák, 1955); K. V. Rais — S. Č. (vzáj. koresp. z 1891–1907, usp. A. Boháč, 1959); K. Světlá: Z literárního soukromí 2 (K. Světlé z 1879–90, usp. J. Špičák, 1959); V. K. Krofta: M. Brouček po sedmdesáti letech (V. Olivovi z 1888–89 a F. Topičovi z 1891), Květy 1960; J.

Krulišová, J. Patejdllová-Janíčková: Z pozůstalosti F. Nováka (F. Novákoví z 1896–1902), Sb. NM, ř. C, 1962; J. Neruda: Dopisy 3 (J. Nerudovi z 1884–89; 1965); Š. Kolafa: Z korespondence českých kulturních pracovníků s L. N. Tolstým (z 1898), Čs. rusistika 1965; Dva dopisy S. Č. Spolku pro zakládání knihoven v Třebíči (z 1895 a 1896, usp. F. Křesťan, Třebíč 1965). ■ **REDIGOVAL časopisy**: Světozor (1870, č. 50–1871, č. 38), Lumír (1873, č. 27–1876, č. 36; 1873 s O. Hostinským, S. Hellerem a J. V. Sládkem, 1874 s J. Gollem, S. Hellerem a J. V. Sládkem, 1875–76 se S. Hellerem), Květy (1879–99, se S. Hellerem), Národní listy (nedělní zábavná příloha, duben-prosinec 1886; odpoled. fejeton, 1892–94); *almanachy*: Almanach českého studentstva (1869, s O. Hostinským a V. Šolcem), Za praporem sokolským (1887, s J. Vrchlickým), Morava svým matičím (básnická část, 1897, s J. Merhautem); *kalendáře*: Vlastenecký kalendář na rok 1872 (velký a malý), Kalendář Ústřední matice školské na rok 1885 (s J. Vrchlickým, usp. V. Beneš Šumavský). ■

BIBLIOGRAFIE: J. Flajšhansová: Bibliografie, in V. Flajšhans: S. Č. Dílo a člověk (1906); V. Bitnar: Bibliografie literatury o životě a díle S. Č., sb. S. Čechovi (1946). ■ **LITERATURA**: J. Sutnar: S. Čechs Leben und Werke (Viedeň 1897); V. Flajšhans: S. Č. Dílo a člověk (1906); J. Tomarov: S. Č. (1906); F. Strejček: O S. Č. (1908); J. Bělík: Za S. Č. (Telč b. d., 1908); K. Bolina: S. Č. (1908); J. V. Klíma: Na paměť S. Č. (Chrudim 1908); J. Tomarov: S. Č., život a dílo (1908); J. Voborník: O romantismu S. Č. a jeho ironii (1908); sb. Vzpomínky na S. Č. (b. d., 1908, usp. redakce Máje); R. Cikhart: S. Č. (1909); J. Sutnar: S. Č. zrcadlem češství (1909) + S. Č. a F. X. Šalda (1909); F. Strejček: Jméno, srdcem stejně Čech (1909); Z. Kobza: S. Č. (1911); J. Vlček: Poznámky k Č. Dagmarě (1913) → Z dějin české literatury (1960); A. Novák: S. Č. (1. 1921, 2. 1923); sb. Čechův památník (1921, usp. J. Vycpálek); F. Strejček: S. Č. (1922); A. Novák: S. Č. (1923); J. Š. Kubín: Po stopách S. Č. (Přelouč 1926); O S. Č. (ročenka Chudým dětem 1932, usp. H. Humlová; autoři příspěvků: O. Fischer, V. Flajšhans, V. Frida, J. Kalus, P. Kříčková, A. Novák, J. Páta, F. S. Procházka, F. Strejček, V. Vávra, J. Voborník aj.); sb. S. Čechovi (1946, usp. J. Borecký, A. Pražák, A. Procházka a F. Strejček); F. Strejček: Živé dílo S. Č. (1946) + S. Č. (1946) + Lešetinský kovár S. Č. (1946); F. Bulánek-Dlouhán: S. Č. Včera, dnes a zítra (1946); B. Beneš Buchlovan: S. Č. v kraji hradištském (1946); K. Polák: O S. Č. (1949); K. Krejčí: S. Č. a Matěj Brouček, pražský občan (1952); L. S. Kiškin: S. Č. (Moskva 1959). ■ ■ ref. Básně: E. Krásnohorská, Ženské listy 1874 → Výbor z díla 2 (1956); J. Neruda, NL 20. 5. 1874 → Literatura 2 (1961); F. Zákrejs, Osvěta 1874 ■; J. Neruda: S. Č., Humorist. listy 1879 → Podobizny 1 (1951); an.: S. Č., Světozor 1879; J. E. Kosina: S. Č., Světozor 1880; F. Bílý: Václav z Michalovic od S. Č., Světozor 1881

→ Příspěvky k praktické poetice (1915); J. Neruda in S. Č.: Petrklíč (1883) → Literatura 3 (1966); F. Bílý: Dagmar Třebízského a Č., Osvěta 1884; J. Herben: S. Č., Lit. listy 1885; J. Korec: Estetický rozbor Č. Dagmary, Obzor 1885 + ref. Pravda, Hlídko literární 1886; ■ ref. Dagmar: P. Vychodil, Hlídko literární 1886; K. V. Dvořák, Lit. listy 1886 ■; F. Zákrejs: ref. Dagmar, Adamitě, Petrklíč, Pravda a drobné básně a Václav z Michalovic, Osvěta 1887; J. Kabelík: Rozbor Slávie, básně S. Č., Hlídko literární 1889; H. G. Schauer: O politické poezii a satíře, Lit. listy 1890 → Spisy (1917); J. Voborník: S. Č., Světozor 1893; L. Čech: Rozbor básně S. Č. Hanuman, Hlídko literární 1894; E. Krásnohorská: České básnictví posledních dvou desetiletí, Osvěta 1895; J. Karásek: Sociální užitečnost umění (ref. Písně otroka), Moderní revue 1895; F. V. Krejčí: ref. Písně otroka, Lit. listy 1895 + Rozhledy 1895 + Niva 1895 + Z naší novější poezie politické, Naše doba 1896; S. Heller: O S. Č., Světozor 1896; J. Vrchlický: S. Č., NL 21. 2. 1896 + Lístek jubilejní, in Nové studie a podobizny (1897); F. X. Šalda: Modlitby k Neznámému, Lit. listy 1897 → KP 3 (1950); A. Pražák: S. Č. a myšlenková povaha jeho díla, Zvon 1906; J. Voborník: S. Č., Osvěta 1906; J. Vlček: S. Č., Lumír 1906; A. Novák: Poslední básník našeho národního obrození, Přehled 1906; F. Skácelík: Pokus o slovanskou kulturu, Zlatá Praha 1906; O. Wagner: K Č. Slávii, Slovanský přehled 1906; S. Heller: Z literárních vzpomínek, Lumír 1906; A. Zogelman: O metaforách a průměrech v epických básních S. Č., in Program gymnázia v Domažlicích (1907); O. Theer: S. Č., Čes. revue 1908; F. X. Šalda: S. Č., Novina 1908 → Duše a dílo (1913); F. Krejčí: Čechův panteismus, Čes. mysl 1908; Z. Nejedlý: S. Č., Den 3. 4. 1908 → Z české kultury (1951) + S. Č. a moderní hudba, čas. Smetana 1914/15, obojí též → Z české literatury a kultury (1983); S. Heller: Ze života S. Č., Květy 1908 a 1909; J. Vodák: Básník v postojí slavnostním, Čas 13. 6. 1909; J. S. Machar: S. Č. v mém životě (vzpomínky a koresp.), Čas 1909 → Krajiny, lidé a netopýři (1910), též → V poledne (1921); F. X. Šalda: ref. J. Sutnar: S. Č. zrcadlem češství a S. Č. a F. X. Šalda, Novina 1909 → KP 7 (1953); A. Spisar: S. Č., Meditace 1909; T. Nováková: Trochu vzpomínek na S. Č., alm. Půl století NL 1860–1910 (1911); Ant. Procházka: Studie o S. Č. 1, 2, LF 1912; F. Strejček: Idealismus S. Č., Osvěta 1912; V. Lesný: Indické motivy u S. Č., Věstník Jednoty S. Č. 1917; A. Stašek: S. Č., Věstník Jednoty S. Č. 1917 → Ze vzpomínek (1964); K. V. Rais: S. Č., Topičův sborník 1917; J. Staněk: Evropa S. Č., LF 1918; A. Novák: „Antar“, sb. Z dějin čes. literatury (1920) → Krajané a sousedé (1922); M. Hýsek: Dramatické zlomky S. Č., Jeviště 1920; R. Illový: Sociální poezie S. Č., Akademie 1921; E. Svoboda: O stycích M. Alše s Třebízským a S. Č., Topičův sborník 1925; A. Pražák: K Č. Lešetínskému kováři, Sb. prací věnovaný V. Tillovi k še-

desátým narozeninám (1927) → Míza stromu (1940, 2. vyd. 1949); Ant. Procházka: Pramenné poznámky k Č. cyklu Ve stínu lípy a k Písním otroka + K Hanumanu S. Č., obojí čas. Bratislava 1930 + K Č. Pravdě a Šotku, čas. Bratislava 1931; J. B. Čapek: K duchovnímu profilu S. Č., Lit. rozhledy 1931 → Záření ducha a slova (1948); A. Novák: S. Č. a česká píseň lidová, Národop. věstník československý 1932 a 1933; Ant. Procházka: Drobné motivy S. Č., čas. Bratislava 1932; F. Strejček: S. Č. a politika let devadesátých, Topičův almanach 1933; Ant. Procházka: O některých příbuzných motivech u Č., Třebízského a Jiráskova, Zvon 1934; F. X. Šalda: Několik myšlenek na téma básník a politika, ŠZáp 1934; J. Mukařovský: Polákova Vznešenost přírody (perifráze u S. Č.), Sb. filologický 1934 → Kapitoly z české poetiky 2 (1948); F. X. Šalda: Několik poznámek o V. Hálkovi (novotvary S. Č.), ŠZáp 1935; J. B. Čapek: Bělohorské eposy Č. a Heydukův, Náboženská revue 1935; M. Lesná-Krausová: Dagmar, Ženský obzor 1935; A. Novák: S. Č. a K. H. Mácha, ročenka Chudým dětem 1936 + S. Č. Báchorky veršem, sb. In memoriam A. Nováka (1940); K. Polák: Básník dělnictva a Slovanstva, Dělnická ročenka na rok 1946 (1945); M. Heřman: Dvě slavjanofilské básně, Knihy a čtenáři 1945/46; Sté narozeniny S. Č. (F. Hrubín, A. Pražák, L. Stehlík, J. Seifert, V. Holan, J. Kvapil, M. Pujmanová, K. Toman, V. Thiele, V. Černý o S. Č.), Svob. noviny 21. 2. 1946; J. Dolanský: Národní básník S. Č., Tvorba 1946 + Na okraj Písní otroka, in S. Č.: Písně otroka (1946); ph (P. Hykeš): S. Č. a dětská literatura, Štěpnice 1946/47; F. Strejček: Lužičané v díle S. Č., Bezděz 1947/48; B. Rak: Vesnice v básnickém díle S. Č., Věstník Čes. akad. zemědělské 1948; F. Strejček: Rod S. Č., Rodokmen 1948 + Buňáci, in Naši bojovníci perem (1948); V. Tichý in Český kulturní Slávin (1948); K. Krejčí: Politické básně S. Č., in S. Č.: Písně otroka a jiné básně (1950) + S. Č. a jeho výlety pana Broučka, in S. Č.: Nový epochální výlet pana Broučka... (1951); J. Dolanský: Ohlas Pařížské komuny v díle S. Č., Slovanský přehled 1951; M. Sedloň: Osobnost a dílo S. Č., NŽ 1951 + O próze S. Č., in S. Č.: Jestřáb kontra Hrdlička a jiné povídky (1952); K. Krejčí: S. Č. a Rusko, ČLit 1955 → Česká literatura a kulturní proudy evropské (1975, s tit. Slovanský mýtus v tvorbě S. Č.); V. Stejskal: O S. Č. a jeho Matěji Broučkovi, in S. Č.: Nový epochální výlet pana Broučka... (1955); J. Hrabák in S. Č.: Výlety a pestré cesty pana Broučka a společníků (1956); R. Chadraha: Schillerova estetická výchova a Č. Písně otroka, SVŠP Olomouc, Jazyk a lit. 3, 1956; J. Brambora in S. Č.: Nový epochální výlet pana Broučka... (1956); B. Beneš: Lidová pohádka v poezii S. Č., ČL 1957; M. Sedloň: Malá polemika se S. Č., in S. Č.: Losos mého pradědečka (1958); L. Zgusta: Ossetic Words recorded by S. Č., Archiv orientální 1960; V. Stejskal: O S. Č. a jeho poezii, in S. Č.: Básně (1960); J. Kocmanová:

Two uses of the dream-form as a means of confronting the present with national past: William Morris and S. Č., Brno, *Studies in English* 2, 1960; L. S. Kiškin: *Pesni raba*, Slavia 1960; J. Dolanský: *Vzdorná víra S. Č.*, in *Stopami buditelů* (1963) + *Ohlas bulharského povstání v poezii S. Č.*, in *Českosl.-bulharské vztahy v zrcadle století* (1963); F. Kubka: *O S. Č.*, in *Setkání s knihami* (1963); A. Závodský: *S. Č. a Petr Bezruč*, *SlSb* 1967; J. B. Čapek: *S. Č. a husitství*, *AUC Praha, Philologica* 2—4, 1970; K. Krejčí in *S. Č.: Výlety pana Broučka* (1972); M. Jankovič in *S. Č.: Ve stínu lípy* (1973); V. Menclová: *Umělecké dílo v zrcadle dobové kritiky a jeho interpretace* (o *Písniích otroka*), sb. *Aktuální problémy literární vědy*, *AUC Praha, Slavica Pragensia* 15, 1973; V. Forst in *S. Č.: Jestřáb kontra Hrdlička* (1975); J. Janáčková in *S. Č.: Básně* (1983).

zp

Vladimír Čech

* 25. 10. 1848 *Peruc* u Loun

† 5. 7. 1905 *Reichenhall* (dnes NSR)

Vydavatel a redaktor *Květů*, prozaik, básník a publicista.

Mladší bratr Svatopluka Č.; narodil se na usedlosti svého děda Josefa Č., kam se rodina 1848 uchýlila po otcově krátkém věznění a propuštění ze služby. Hlavní školu navštěvoval ve Vraném (1856—58), pak, aby se naučil německy, v Litoměřicích (1858—59) a ve Slaném (1859—60); zde také vychodil první třídu německého gymnázia. 1861 byl přijat do arcibiskupského konviktu v Praze, přičemž studoval na německém piaristickém gymnáziu na Novém Městě. Po 4. třídě (1864) studia opustil a nastoupil hospodářskou praxi u otce ve Vraném. Vedle zaměstnání se věnoval ochotnickému divadlu; vlastním úsilím získal všestranné vzdělání. 1865 se stal hospodářským praktikantem na statku v Červeném Poříčí u Plzně, 1866 začal studovat hospodářskou školu v Táboře (po roce byl vyloučen pro odpor proti nařízením kuratoria školy), pak poslouchal přednášky ze zemědělství na pražské technice. 1868 pracoval jako volentér v cukrovaru ve

Vraném, 1870 jako kancelista na panství Želín-Čiče v Chorvatsku. Po osmi měsících se vrátil a stal se ještě téhož roku hospodářským příručím na martinických statcích ve Kvíci a Studněvsi u Slaného, 1872 příručím ředitele martinických statků ve Slaném; 1874 odešel znovu do Chorvatska (Opeka u Varaždína) jako tajemník na statcích hraběte Bombellese, 1875 se zdržoval v Záhřebu, kde se stýkal s J. V. Fričem, který tam tehdy byl ve vyhnanství, a s J. Holečkem. Na podzim 1875 se vrátil domů a stal se učitelem na rolnické škole ve Velkém Meziříčí. 1878 se oženil s dcerou místního mlynáře a měšťana a získal tak hospodářskou základnu pro své podnikání. Přesídlil do Prahy, kde 1879 začal vydávat ilustrovaný měsíčník *Květy* s redaktory S. Hellerem a bratrem Svatoplukem; 1885—86 se pokusil rozšířit vydavatelství *Květů* i na nakladatelství (vydal knihy J. Arbese, A. Heyduka, A. Jiráska, J. Lieira, F. Schulze, Z. Wintra, J. Zeyera a Vrchlického překlad básní Leconta de Lisle), ale už 1886 se vrátil k původnímu stavu. 1888 svěřil administrativní péči o časopis mladšímu bratru Václavovi a přesídlil znovu do Velkého Meziříčí; 1889 se stal starostou města, pak i jeho čestným měšťanem a starostou místního Sokola. 1895—96 nakrátko přesídlil do Prahy, ale již 1897 vydával ve Velkém Meziříčí *Svědómí*, měsíčník pro povznesení mravní kultury, jehož jediný ročník zaplnil převážně sám populárně filozofickými a polobeletistickými články. V polovině 1899 se ujal redakce *Květů*, které pak řídil až do své smrti (jako odpovědný redaktor a vydavatel je veden Václav Č.). Zemřel při léčení v lázních Reichenhallu na zánět mozkových blan, pohřben byl ve Velkém Meziříčí.

Ve svých povídkách se V. Č. opírá o nejobecnější dějovou osnovu dobrodružného nebo komického příběhu, jež mu zpravidla slouží jako rámec pro obsáhlé reflexe o aktuálních sociálních a mravních problémech, o společenském řádu a vztazích různých vrstev k němu, o smyslu chudoby a bohatství, o soudobém manželství i o kladných a záporných lidských vlastnostech; nechybí tu ani pohádkové podobenství kritizující soudobou společnost. Č. verše jsou nesený steskem po přirozeném venkovském životě uprostřed přírody a znechucením z odlidšťujícího života městské společnosti. Jeho publicistika vedle článků o praktických hospodářských otázkách směřuje rov-

něž k filozoficky zabarveným úvahám o sociálních a mravních problémech současnosti, založeným na přesvědčení, že v moderní společnosti mravní kultura zaostává za kulturou hmotnou.

PSEUDONYMY: B. Hron, Bohuš Horský, Č. Vlach, Hanuš Horský, J. Bárta, S. Loucký, V. Erben, V. Simeon, V. Zeman (vesměs Květy). ■ PŘÍSPĚVKY in: Jitřenka (od 1889); Květy (od 1896); Lumír (od 1902); Nár. listy (od 1902); Svědomí (1897). ■ REDIGOVAL časopisy: Květy (1879–96 vydavatel a odpovědný redaktor, 1896–1905 majitel a nakladatel); Svědomí (1897). ■

LITERATURA: S. Čech: Z upomínek na bratra Vladimíra, Květy 1905 → Vzpomínky z cest a života 3 (1909); F. V. Vykoukal: Nové rovy, Osvěta 1905; F. Strejček in Svatopluk Čech (1908).

zp

Václav Čech-Stráň

* 4. 2. 1857 Štětí

† 3. 5. 1941 Praha

Beletrista, autor odborných právnických statí.

Vl. jm. Gustav Hubáček. Jeho bratr Josef H. (1850–1900) byl šéfredaktorem Hlasu národa a Pražského ilustrovaného kurýra, který založil 1892; psal satirické verše především do Světozoru a Humoristických listů pod pseud. Emanuel Pišišvor. Otec byl berním kontrolorem a rodina často měnila bydliště. G. H. studoval gymnázium v Hradci Králové, německá gymnázia v Hostinném a Broumově (mat. 1878), pak práva ve Vídni a v Praze (abs. 1882, doktorát 1890). 1882 nastoupil úřad adjunkta v Chrudimi, 1889 v Německém (Havlíčkově) Brodě. 1897 se stal náměstkem státního zástupce v Hradci Králové, 1903 státním zástupcem v Jičíně, 1914 v Plzni. 1918 byl jmenován generálním prokurátorem u Nejvyššího soudu v Brně, kde zůstal až do odchodu do výslužby (1925). Léta do své smrti prožil v Praze.

G. H. vydával pod vl. jm. jen odborné články. Do beletrie vstoupil 1893 pod pseud. Alex Stráň, jímž podepisoval své prózy vycházející

(knižně a před knižní publikací zpravidla i časopisecky) v 90. letech. Kromě toho byl v téže době vůdčí osobností autorského kolektivu, k němuž patřil i jeho bratr Josef a další spisovatelé a který byl seskupen kolem časopisu Pražský ilustrovaný kurýr; pro tento list psal autorský tým romány, které byly uveřejňovány pod kolektivním pseudonymem Václav Čech. Po smrti svého bratra (1900) rezignoval G. H. na další spolupráci, avšak autorský tým, vedený nyní R. J. Kronbauerem, publikoval pod dosavadním kolektivním pseudonymem dál. Mezi G. H. a Kronbauerem vznikl 1911 dokonce spor o autorství románu Chudá holka. Když pak do Kronbauerových spisů zařazovali jejich vydavatelé nejen všechny práce podepsané kolektivním pseudonymem Václav Čech, nýbrž i knihy, které G. H. napsal a vydal samostatně pod pseudonymem Alex Stráň, přepracoval G. H. podstatně (po odchodu do penze) všechny své dosavadní práce (i ty, které napsal sám, i ty, na jejichž vzniku se podílel) a vydával jejich upravené znění pod spojeným pseudonymem Václav Čech-Stráň. — G. H. je autorem románů určených nenáročným čtenářským vrstvám. Za námět pro knihy publikované pod pseud. Alex Stráň volil především život středních a vyšších vrstev, statkářů, šlechticů, rakouských důstojníků, poslanců, advokátů, tovarníků; tato beletrie se vyznačuje četnými milostnými zápletkami, dobrodružnými dějovými odbočkami a sentimentálním řešením konfliktů národnostních a sociálních. Autorovi hrdinové žijí v zajetí společenských konvencí; pokud se přece jen chtějí ze svého prostředí vymanit, končí jejich pokusy o únik nezdarem nebo urovnáním všech rozporů v maloměstáckou idylu (*Svůj k světu*). V rozsáhlém románu *Mamon*, jehož děj je dokreslen konkrétními dobovými reáliemi (otevírání Národního divadla), vylíčil Č.-S. osudy osvíceného, neprávem z vraždy obviněného dělníka, který díky svému úsilí dosáhne společenského a hmotného vzestupu a posléze i sňatku s bohatou patricijskou dívkou. Naproti tomu romány, které G. H. psal jako člen redakčního týmu pod pseud. Václav Čech, čerpají své náměty především z osudů lidí chudých, opuštěných a zavržených, nalezenců, nemanželských dětí, zločinců a šilenců (*Chudá holka*). I tyto romány však rezignovaly na umělecké ambice a vycházely vstříc oblíbené napínavých milostných příběhů a tajemných dobrodružství.

PSEUDONYMY: Alex Stráň (romány vydávané knižně v 90. letech), Jaroslav Klas (hra Snoubenci), Karel Ráz (Hlas národa), Václav Čech (romány v Pražském ilustrovaném kurýru do 1900), Václav Čech-Stráň (práce vydávané v 20. a 30. letech). ■ PRÍSPĚVKY in: Hlas národa (od 1887; právnické a národohospodářské články pod vl. jm., povídky pod pseud. Karel Ráz); Lid. noviny (od 1920, odb. články pod vl. jm.); Lid. deník (od 1928, román V červancích převratu pod pseud. V. Čech-Stráň); Nár. listy (povídky a stati pod pseud. Alex Stráň a Karel Ráz); Pokrok (od 1886, odb. články pod vl. jm.); Právník (od 1901, odb. stati pod vl. jm.); Pražský ilustrovaný kurýr (od 1893, romány pod pseud. Alex Stráň a Václav Čech). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Svůj k svému (R 1893, pseud. A. Stráň, přeprac. vyd. 1932); Dvojí sukno (R 1894, pseud. A. Stráň, přeprac. vyd. 1929); Mamon (R 1894, pseud. V. Čech, přeprac. vyd. 1928); Chudá holka (R 1895, pseud. V. Čech, přeprac. vyd. 1927); Rodina Klepetková (R 1895, pseud. A. Stráň, přeprac. vyd. 1930); Prušáci v Praze (R 1896, pseud. V. Čech); Siréna (R 1896, pseud. V. Čech, přeprac. vyd. 1936); Staří mládenci (PP 1897, pseud. A. Stráň); Proletáři (R 1898, pseud. V. Čech); Ztracený testament (R, 2 sv., 1898–99, pseud. V. Čech); Pod cizím krovem (R 1900, pseud. V. Čech, přeprac. vyd. 1927); Ještě podle staré módy (PP 1900, pseud. A. Stráň); V červancích převratu (R; 1. Pouta, 2. Zráni, 3. Převrat, 1930; 4. Samostatnost, 1931). — *Ostatní práce*: K otázce vyhnání plodu (1925, pod vl. jm.). ■ SCÉNICKY. *Hra*: Snoubenci (1916, pseud. Jaroslav Klas). ■

LITERATURA: an.: G. H., in Album reprezentantů všech oborů veřejného života českosl. (1927, s. 974); A. Stráň: Kdo byl Václav Čech a Alex Stráň, NL 2. 3. 1930; an.: JUDr. G. H., Naše kniha 1932, s. 64; V. Brtník: ref. V červancích převratu, Venkov 7. 1., 14. 2., 12. 3. 1931; V. Brtník: ref. Svůj k svému, Venkov 13. 4. 1933.

sm

František Čech-Vyšata

* 14. 2. 1881 *Chlumany* u Prachatic

† 3. 10. 1942 *Nová Ves* (Sobíňov-N. V.) u Chotěboře

Cestovatel, autor cestopisné dobrodružné literatury.

Vl. jm. F. Vyšata. Syn zedníka. Aby se jako školák naučil německy, byl dvakrát v létě

v blízkých německých vesnicích. V Čes. Budějovicích se učil bednářem, učební poměr přerušil, do 18 let byl doma v hospodářství; bednářství se nedoučil ani v Praze, byl opět doma (proslul jako zpěvák a harmonikář), rok pracoval u zedníků ve Vídni. Po návratu domů se oženil, odstěhoval se do Vídně, po rozvratu manželství se nakrátko vrátil domů a v březnu 1910 odcestoval do Jižní Ameriky. V lednu 1913 se vrátil na přání ženy do Čech, pokus o nové manželské soužití ztroskotál, v dubnu 1914 odcestoval Č.-V. opět do Jižní Ameriky. Počátkem 1926 se vrátil do Čech, žil nejprve v Čes. Budějovicích, pak v Praze jako úředník Masarykovy akademie práce, kde redigoval časopis Československá emigrace. Přesvědčen, že doma nenachází dosti porozumění, vydal se v září 1927 znovu do Jižní Ameriky; vrátil se počátkem června 1937. Oženil se na inzerát, hospodařil na Chotěbořsku v bývalé hájovně v Nové Vsi (Sobíňov). Onemocněl rakovinou, zemřel za krátký čas po operaci. — V Jižní Americe strávil Č.-V. celkem 27 let, poznal ji od tropické Brazílie až po nejjihnější cíp subantarktické Ohňové země, prošel sedmi jihoamerickými republikami (Argentina, Paraguay, Uruguay, Brazílie, Peru, Bolívie, Chile). Za prvního a druhého pobytu bylo východiskem jeho cest několikrát argentinské město General Acha. Živil se jako kolonizátor, hudebník, lovec, honák dobytka, bednář, tovární dělník, řidič tramvaje, účetní apod. Působil v krajan-ských organizacích, přispíval do jejich časopisů.

Knihu *Patnáct let v Jižní Americe* napsal Č.-V. po návratu z druhé cesty (1926); nakladatelství Vilémek rukopis vrátilo s tím, že dílo má málo dobrodružný děj. Při novém zpracování byl jeho literárním pomocníkem prof. L. Padevět; Č.-V. jej potom obviňoval, že vydával jeho práce za své a finančně z nich těžil. Tento cestopis líčí cesty po Pampě Central, severní a jižní Argentinou i plavbu okolo severního chilského pobřeží a Ohňové země, cestu do Buenos Aires, Bolívie a Peru. Kniha *Středem Jižní Ameriky* zpracovává poslední cestu Č. V. a líčí převážně pobyt v Brazílii. Autorovy cestopisy jsou pestrá a obsahově poutavou směsí pozorování přírody i lidských sídel, výjevů, vlastních i cizích příběhů, poučení z historie a z osudů české emigrace, informací a rad čtenářům, úvah; pro odborné poznání Jižní Ameriky jsou bez významu. Č.-V. psal také naivní

Čech-Vyšata

verše, nejvíce jich obsahují jeho rukopisné *Paměti z domova a z ciziny*, líčící jeho osudy od dětství po návrat z druhé cesty. Časopisecky publikoval dobrodružná vyprávění a hlavně cestopisné články; obsahují často hospodářské, politické, zeměpisné a j. informace pro Čechy, kteří ve 20. a 30. letech emigrovali do Jižní Ameriky.

PŘÍSPĚVKY in: Čes. slovo; Českosl. emigrace (od 1926); Dělnické listy (Viedeň); Jihoameričan (Buenos Aires, od 1925); Nár. listy, Nár. politika, Nová Praha (od 1926); Prachatické noviny; Právo lidu; Pražský ilustrovaný zpravodaj (od 1928); Sborník Masarykovy akademie práce (1938); Světozor (od 1926); Svornost (Chicago); Širým světem (od 1928); Turistický obzor (od 1937); Zájmy Pošumaví. ■ **KNIŽNĚ.** *Cestopisy*: Patnáct let v Jižní Americe (1927); Středem Jižní Ameriky (1936). ■ **REDIGOVAL** časopis: Československá emigrace (1926–27). ■

LITERATURA: R. Šimonovský: F. Č.-V., Lidé a země 1955; J. Kunský: Krajánek z pamp a Chaka, in Čeští cestovatelé 2 (1961).

mo

Čechische Revue

1906–1911

Kulturněpolitický, literární a vědecký časopis v německém jazyce, určený čtenářům mimo české země a především mimo oblast Rakouska-Uherska.

Redaktor: A. Kraus. — **Vydavatel**: G. Dubský, Praha. — **Periodicita**: 1906–08 (roč. 1–2) měsíčník, od října do července 10 čísel; 1909 čas. nevycházel; 1910–11 (roč. 3–4) čtvrtletník.

ČR vznikla na popud T. G. Masaryka jako reprezentativní a informační periodikum, jež mělo prostředkovat kontakty se zahraničním (zejména německým) duchovním světem. Vedle politických a hospodářských rozhledů přinášela články, studie a zprávy ze světa české vědy, umění a literatury včetně pravidelných ukázek původní literární tvorby. ČR tak navazovala na tradici některých časopisů z 19. století, jakými byly Palackého německy psaný

muzejní časopis a Glaserův Ost und West. Redakcí časopisu byl pověřen uznávaný odborník v oblasti vztahů mezi českou a německou literaturou, český germanista A. Kraus, jehož zásluhou se na stránkách ČR objevovaly i rubriky sledující rozvoj styků s malými evropskými národy, zejména s Dány.

Ke kmenovým autorům ČR v oboru literární vědy a filologie náleželi J. Demel, V. Dyk, J. Jakubec, J. Janko, J. S. Machar, A. Novák, J. V. Novák, F. X. Šalda, V. Tille, J. Vodák a J. Zubatý. Ukázkami původní literární tvorby byli (převážně v překladech E. Saudka, O. Picka, Z. Hostinské, R. Illového a G. Štorcha) zastoupeni P. Bezruč, O. Březina, B. Benešová, K. Hlaváček, J. Karásek, A. Mrštík, J. S. Machar, S. K. Neumann, F. X. Svoboda, A. Sova, R. Svobodová, J. K. Šlejhar, F. Šrámek a K. Toman. Značný prostor poskytovala ČR i dalším vědním oborům, a to zejména historii (J. Šusta), archeologii (L. Niederle), výtvarnému umění (M. Jiránek) a muzikologii (Z. Nejedlý). Mimo okruh české vědy a kultury věnoval časopis pozornost česko-německým vztahům, domácí sociální problematice (včetně socialistického a ženského hnutí) a částečně i problematice Slovenska (zvláště událostem v Černové 1907). V proporcionální šíři byla rovněž zastoupena vědecká kritika domácích i zahraničních publikací a poznámková část glosující významná jubilea a "dobové události. Ačkoliv si časopis udržoval po celou dobu vydávání vysokou odbornou úroveň, byl po 4 ročnících pro bojkot německých knihkupců a pro domácí odpor proti slovu Tschechische (které mělo nahradit počeštěný a nedůsledný název) zastaven. Na propagační cíle ČR navázal o 20 let později (1931–38) dvouměsíčník Prager Rundschau, redigovaný K. Kroftou.

LITERATURA: L. Nezdařil in Česká poezie v německých překladech (1981).

pš

Čechoslav (1)

1820—1825

Týdeník určený širokým čtenářským kruhům; jako první z obrozenských periodik vydávaných v Čechách má charakter literárního časopisu a soustřeďuje většinu dobových českých básníků a prozaiků.

Podtitul: 1820 Časopis obsahu užitečného a kratochvilného; 1821 Národní časopis k užítku a kratochvíli; 1822 (titulní list:) Národní časopis pro ušlechtilé srdce a mysl, (jednotlivá čísla:) ... pro obveselení ...; 1823—25 Národní časopis pro Čechy a Moravany. — *Redaktoři:* 1820—21 a 1823 od č. 12 V. R. Kramerijs; 1822 a 1823 do č. 11 V. R. Kramerijs a F. B. Tomsa; 1824—25 F. B. Tomsa. — *Nakladatelé:* 1820, 1821 č. 36—104, 1822 a 1823 č. 1—26 V. R. Kramerijs; 1821 č. 1—34 K. V. Enders; 1823 č. 27—52 a 1824—25 J. F. Schönfeld. — *Periodicita:* 1. pol. 1820 čtrnáctideník, dále týdeník.

Vzniku Č. předcházela řada časově navazujících pokusů V. R. Kramerijsa o vytvoření literárního periodika: pravidelná beletristická rubrika v Cís. král. vlastenských novinách 1815, dva svazky almanachu Zlatá kniha (1816—17) a krátkodobá redakce „národního časopisu“ Dobrozvěst (červenec—září 1819). Žádost z 12. 10. 1819 o povolení vydávat Č. jako samostatnou nepolitickou přílohu Kramerijsových cís. král. vlastenských novin zdůvodnila jejich vydavatelka, vdova po M. V. Kramerijsovi Jenovefa Kramerijsová, potřebou nahradit nedostatek politických (vojenských) zpráv, a tak zvýšit čtenářskou přitažlivost svých novin. Formálně byl Č. přílohou těchto novin 1820—21 a přílohou jejich pokračování (Dopisovatel pro Čechy a Moravany) 1822—25; fakticky bylo toto spojení vyjádřeno jen v prvních třech ročnících (společné předplatné, návaznost některých zpráv mezi novinami a Č., mimoto pouze v roč. 2 společné číslování: lichá čísla noviny, sudá Č.). V 1. pololetí 1820 vycházel Č. jako čtrnáctideník, od 1. 7. 1820 jednou týdně (1820—23 úterý, 1824—25 sobota); od tohoto dne také mizí beletrie ze stránek novin. Rozsah byl trvale 1 tisíkový arch (8 str.), formát 8°. Č. přestal vycházet po žalobě tiskaře Haase, že V. R. Kramerijs neprávem převedl na Schönfelda vydavatelské oprávnění Č.; místo něho vycházel od 1826 u Schönfelda, opět za redakce F. B. Tomsy, Poutník slovanský. (Nepodařilo se ověřit

správnost údaje předměťové literatury, že německý časopis V. R. Kramerijsa Erheiterungen für gebildete Leser z 1822, který s Č. ani s novinami obsahově nesouvisí, byl vydáván jako příloha Č.) — V návštěvě z března 1820 jsou vyloženy záměry a program redakce pro noviny i Č., v jehož obsahu má pravidelně být: „a) Pojednání o krásných uměních. b) Stará i nová literatura. c) Přídatky k učení mravnosti a vzdělácnosti. d) O veřejných a domácích hrách, vyrazení, veselostech, o divadle, módě, hejřivém nákladu. e) O způsobech a mravích všelijakých národů. f) Popsání zemí. g) Smíšeniny, totiž: vypracování básniřská, smyšlenky, povídky, zlomky historické, kratochvilná vypravování, frašky, anekdoty, směšné nápady, šarady, pohádky (= hádanky), logogrify, homonymy, palindromové a těm podobné znamenitosti spisové.“ Každé číslo obvykle obsahuje úvodní báseň, uměleckou prózu (povídku, pověst), další báseň, beletristicko-naučnou nebo naučnou prózu (dějepis, zeměpis, národopis), anekdoty, slovní hádanky, rébusy, kulturněhistorické a literární drobnosti (v rubrikách Notice, Vědomosti—Dopisové, Literatura—Smíšeniny—Dopisové); výjimku tvoří 8 čísel 1823 (1—7, 10) s rubrikami: Předmětové z rozličného umění; Předmětové k povýrazení a chvíle ukrácení; Literatura, vědomosti, dopisové. K Č. jsou přikládány samostatné obrazové přílohy, většinou jako ilustrace k textu; nejčastěji to jsou obrazy měst a významných staveb, ale i jiné, např. zobrazení lokomotivy. 2 × je přiložena hudební příloha. V roč. 1 jsou přílohy 1 × za 14 dní, v dalších ročnících 6 × až 12 × ročně. Čísla roč. 4 jsou uváděna motem (verš nebo častěji prozaicky citát), převážně bez udání autora. Z počátku roku bývá každý ročník obsahově pestřejší, pak směřuje k monotematicnosti, převažuje próza, kulturněhistorické a literární drobnosti mizí a jednotlivá čísla se leckdy stávají záležitostmi jednoho autora.

Po vídeňských Prvotinách pěkných umění (1813—17) je Č. prvním českým časopisem vydávaným v Čechách, v němž se výrazně uplatňuje beletrie včetně umělecky náročnější poezie; přitom je časopisem určeným pro široké čtenářské kruhy. Dokázal soustředit většinu v té době tvořících autorů (Jungmannova Historie uvádí celkový počet 138 přispěvatelů) a v tom je také jeho hlavní význam pro českou literaturu; vlastní literárně umělecký profil si

nevytvořil a nikdy o něj neusiloval. Mezi přispěvateli básnických příspěvků se vyskytují jak puchmajerovci a pozdní stoupenci puchmajerovského pojetí literatury (F. B. Štěpnička), tak J. Jungmann a jeho okruh (A. Marek, F. Šír, F. Vetešník), jak V. K. Klicpera a spisovatelé z družiny Zieglerovy (J. M. Král, J. M. Ludvík, M. S. Patřka, manželé Rettigovi), tak skupina mladších spisovatelů včetně F. L. Čelakovského (J. K. Chmelenský, J. V. Kamarýt, J. J. Marek, F. J. Vacek Kamenický). Své prvotiny v Č. otiskl např. S. K. Macháček a K. Vinářský, poprvé zde česky publikoval K. S. Šnajdr. Generačnímu a skupinovému zastoupení odpovídá i široké tematické, žánrové a tvarové rozpětí básnických příspěvků, které vcelku podávají obraz situace v soudobé české poezii. Převažuje milostná lyrika (anacreontská, sentimentální, písňová a ohlasová), ojediněle se objevuje poezie duchovní, větší básně epické výjimečně (časoměrná skladba o 5 zpěvech Ivan od F. A. Rokose, 1823), častěji balady a romance, ponejvíce překládané z němčiny (J. W. Goethe, F. Schiller, G. A. Bürger), pozoruhodná je původní balada V. K. Klicpery Krkonošská kleč (1824). Četné jsou básně příležitostné, verše gratulační k jubileím členů císařské rodiny, jednotlivým českým vlastencům, žalozpěvy při úmrtí. Z poezie humoristické a satirické jsou nejčastější drobné žertovné a epigramatické básně na jména, povolání, vlastnosti a nectnosti (J. M. Král, M. S. Patřka). F. L. Čelakovský přispěl překlady slovan-ských lidových písní, J. Kollár původními znělkami, V. A. Pohan reflexivními Starověkými zpěvomylovami, J. Kocian překlady z Goetha, Schillera a Petrarky, F. Šír časoměrnými básněmi, hlavně překlady z antické poezie. S básněmi souvisí i některé slovní hádanky (logogryfy, homonyma, šarády, palindromy) psané časoměrně v antických metrech. V próze je položen důraz na zábavný a didaktický charakter. Převažují historické prózy, rytířské povídky situované do českého prostředí, sentimentální povídky (F. B. Tomsa, původní práce a překlady z Claudena), z folklórních žánrů se objevuje místní pověst, nejčastěji etiologická. F. B. Tomsa a V. R. Kramerius publikují i rozsáhlejší prózy na pokračování (V. R. Kramerius: Morský loupežník, 1821 + Opatovický poklad, 1823; F. B. Tomsa: Babička, 1823 + Starý meč, 1825); některé vyšly pak i knižně. Didaktický ráz se projevuje zejména v drobných

prozaických útvarech — v bajkách, exemplech, podobenstvích, četných aforismech, sbírkách citátů a výroků, anekdotách. Cestopis se vyskytuje ojediněle, např. od J. M. Ludvíka Myslimír po horách Krkonošských putující (1824); je to první český obsírnější cestopis z domácího prostředí, psaný po vzoru Polákovy Cesty do Itálie. Z prózy věcné je nejpočetněji zastoupen dějepis a zeměpis. Prózou dějepisnou přispívali hlavně J. M. Král (drobné články, Krátký přehled památných událostí od léta 1770 do léta 1821; Č. 1822) a V. Šohaj, který se zaměřuje nejvíce na antické reálie, na pokračování zaznamenává „rozmanitosti z historie, geografie a statistiky“, „průpovědi a důvtipné nápady“, „myšlenky a pravdy“; podobně přispívají i F. Kočí, F. V. Novotný, F. Jabulka. Zeměpisu se věnovali V. R. Kramerius (Vypsání krajů v Čechách. Kraj Litoměřický a Královéhradecko, 1820), F. V. Hek (Starobylé památky, 1821) a J. M. Král (Popsání Rusie, 1821). S beletristickým obsahem Č. souvisí nesusoustavně realizovaná snaha vyrovnávat se s aktualitami české literatury a kultury; i v těchto referátech a pojednáních se odráží programová nevyhraněnost Č. a redakční tolerantnost. V statích hlavně rezonují dobové spory pravopisné a prozodické (F. B. Štěpnička, F. Jabulka: Posouzení romance Militka a Ctiboj od F. B. Tomsy, 1820); v polemice s vydavatelem Českých národních písní (1825) J. Rittersberkem požaduje J. V. Kamarýt výběr z folklórního materiálu a formuluje romantický estetický názor na lidovou píseň. Na pokračování otiskuje v Č. 1824 F. L. Čelakovský nedokončenou satiru na nedostatky soudobé české literatury krásné i naukové Literatura krkonošská. Recenze nových českých knih (beletrie, literatura věcná i náboženská) jsou převážně dílem redaktorů, v roč. 1 a 2 je píše pouze V. R. Kramerius; většinou to jsou jen krátké popisné zprávy. V roč. 5 a 6 jsou četné referáty o pražských českých divadelních představeních, hlavně od J. K. Chmelenského, který v Č. začínal svou dráhu divadelního kritika (1824), F. B. Štěpničky a S. K. Macháčka, který referuje zejména o hudebním divadle a hudebních akademích. — *Původní poezie*: F. Babánek, F. S. Bařka, D. Bořetinský, Brajr, J. D. Cinnek, F. L. Čelakovský (i pod pseud. Žofie Jandová a pod šifrou ***), A. Dolinský, J. Doucha, F. Dřevěnný, A. Fährnich, K. Féjérpataky, F. X. Feltel, J. V. Filípek, J. Herzog, J. Hollman, V.

Holubář, K. Horský, V. F. Hříb, J. Chmela, J. K. Chmelenský, F. Jelínek, I. V. Jilý, J. V. Kamarýt (i pod pseud. Jan Malický), F. J. Vacek Kamenický, J. P. Kaun, V. K. Klicpera, J. Kocian, F. Kočí, J. Kollár, J. M. Kopecký, J. P. Koubek, J. M. Král, V. R. Kramerius, J. Kratina, J. Libomírský, J. M. Ludvík, S. K. Macháček, J. Malý, A. Marek, J. J. Marek (i pod pseud. Jan z Hvězdy), Marie Antonie (vl. jm. J. Pedálová), J. B. Matějka, F. Náhlovský, V. Nejedlý, F. V. Novotný, F. L. Nový, J. D. Paďour, M. S. Patrčka, V. A. Pohan, V. F. Procházka, J. A. Prox, J. A. S. Rettig, M. D. Rettigová, F. A. Rokos, J. V. Sedláček, V. Stach, E. Stehlík z Čenkova, M. J. Sychra, J. Vondra, A. V. Žitek. — *Přeložená poezie*: Anakreón, K. Brodziński, G. A. Bürger, G. Byron, G. V. Catullus, G. R. Děržavin, I. I. Dmitrijev, J. W. Goethe, J. G. Herder, A. z Hohenlohe, Horatius, N. M. Karamzin, Kastella (Michal Kastelič?), K. T. Körner, M. Luther, F. Petrarca, F. Schiller, W. Scott, Tibullus, L. Uhland. — *Překladatelé poezie*: F. L. Čelakovský, J. K. Chmelenský, I. V. Jilý, J. Jungmann, J. Kocian, F. Kočí, J. M. Král, S. K. Macháček, J. J. Marek (i pod pseud. Jan z Hvězdy), J. E. Purkyně, F. Šír, J. V. Štěpán, F. B. Štěpnička, F. B. Tomsa. — *Umělecká próza původní*: J. Adámek, V. J. A. Bauer, V. Beránek, L. E. Bružek, A. Dolinský, F. Dřevěnný, K. Fejérpataky, J. J. Frik, F. V. Hek, Soliman z Hénigsberku, J. Herzog, A. V. Hnojek, J. Horký, J. K. Chmelenský, F. Jabulka, J. V. Jirsík, Marcián Hromotluk Kanárovič (= F. L. Čelakovský), F. C. J. N. Karas, J. P. Kaun, J. Kocian, J. P. Koubek, M. V. Kramerius, V. R. Kramerius, J. M. Král, J. Libomírský, J. Lidický, A. Liška, J. M. Ludvík, J. Macan, S. K. Macháček, J. J. Marek (i pod pseud. Jan z Hvězdy), R. Mirošovský, B. Nadjizerský, F. Náhlovský, A. Nekvasil, A. Novák, F. V. Novotný, M. S. Patrčka, V. M. Pešina, J. V. Plánek, V. A. Pohan, J. Posselt, J. Prášek, J. A. Prox, M. D. Rettigová, J. Rittersberk, F. A. Rokos, I. J. Schiesler, J. P. Sušický, M. Svoboda, M. J. Sychra, K. Šádek, F. Šír, V. Šohaj, F. B. Štěpnička, A. A. Švihlík, F. B. Tomsa, N. Vaněk, F. Vetešník, F. B. Veverka, K. Vinařický, J. V. Vlasák, F. Vlček, Žatecký. — *Věcná próza*: V. Beránek, L. E. Bružek, F. Dřevěnný, F. V. Hek, Soliman z Hénigsberku, J. Herzog, A. V. Hnojek, F. Jabulka, A. Jelen, J. V. Jirsík, F. Kašpárek, J. P. Kaun, F. Kočí, V. R. Kramerius, J. M. Král, V. Libický, J. M. Ludvík, J. Macan, S. K. Macháček, M. S. Patrčka, V. M. Pešina, J.

Rittersberk, M. J. Sychra, F. Šír, V. Šohaj, J. N. Štěpánek, F. B. Štěpnička, F. B. Tomsa, N. Vaněk, F. B. Veverka, L. F. Viršing, J. Zeithammer, J. L. Ziegler, J. V. Zimmermann, A. V. Žitek. — *Přeložená próza, krásná a věcná*: Adrian, Clauren, J. N. Campe, Curtius Rufus, C. B. Dietrich, K. E. Ebert, Fredro, F. de la Motte Fouqué, J. Hammer, J. G. Herder, D. Hume, A. F. Kotzebue, K. T. Körner, I. I. Lepechin, J. F. Marmontel, D. Michal, J. Müller, Rochow, W. Shakespeare, K. F. van der Velde. — *Překladatelé prózy*: V. Beránek, F. L. Čelakovský, H. Hájek, J. Herzog, A. V. Hnojek, J. V. Jirsík, J. P. Kaun, J. Kocian, F. Kočí, J. M. Král, V. R. Kramerius, J. M. Ludvík, J. E. Purkyně, F. A. Rokos, F. Šír, F. B. Tomsa, F. D. Trnka, J. H. Valenta. — *Šarády a hádanky*: J. Dlask (= F. L. Čelakovský), F. Dřevěnný, A. Fährnich (pseud. A. Praporecký), J. M. Král, J. M. Ludvík, J. J. Marek, M. S. Patrčka, F. A. Rokos, F. Šír, V. Šohaj, F. B. Tomsa, A. V. Žitek. — *Zprávy o knihách*: F. Jabulka, J. V. Kamarýt, V. R. Kramerius, J. Palkovič, J. L. Ziegler. — *Zprávy o divadelních představeních*: J. K. Chmelenský, V. R. Kramerius, S. K. Macháček, F. B. Štěpnička.

LITERATURA: J. Jakubec: České časopisy 4, sb. Literatura česká devatenáctého století 1 (2. vyd., 1911).

lb

Čechoslav (2)

1830—1831

Beletristický a naučný časopis sborníkového charakteru, sdružující mladé, polonofilsky orientované autory, především básníky sentimentalistické a ohlasové poezie; pokračoval 1832—33 formou almanachů (Čech, Sámo, Krok).

Podtitul: Všeobecný zábavník. — *Redaktoři*: J. Franta Šumavský, J. J. Langer, J. S. Tomíček. — *Nakladatel*: J. H. Pospíšil, Praha a Hradec Králové. — *Periodicita*: 1830—31, 8 sv. vydaných v nepravidelných intervalech.

Název replikující titul časopisu V. R. Krameriuse byl volen asi pro popularitu tohoto staršího časopisu, pro jeho převážně beletristický charakter a náročnější čtenářské určení; to je v Č. i formálně vyjádřeno tím, že básnické příspěvky jsou tištěny latinkou, tehdy pro lidové čtenáře neobvyklou. Vzniku Č. předcházelo koncem 20. let několik pokusů mladých autorů o almanachy, které byly inspirovány J. J. Langrem a J. V. Pelikánem. Langer jako nejvýraznější umělecký zjev byl také hlavně v počátcích Č. vůdčí osobností časopisu; v dobové korespondenci i ve zprávách v tisku bývá jediný jmenován jako redaktor (složení redakce je v Č. uvedeno až na konci posledního svazku). Počínaje sv. 6 přestal Langer v Č. publikovat (po tom, co byl vyšetřován pro báseň České lesy, otištěnou v sv. 5, na jejíž jinotajný smysl — sympatie s polským povstáním proti Rusku — upozornil při překladu této básně lipský časopis *Der Komet*, redigovaný C. G. Herlossohnem), na sv. 7 a 8 neměl redakční účast. Anonymně se na redakci sv. 4 podílel J. V. Pelikán. Dobu vydání jednotlivých svazků nelze přesně určit. Programové redakční oznámení na obálce sv. 1 je datováno 15. 7. 1830, sv. 4 byl cenzurou schválen 6. 10. 1830, sv. 5 vyšel v 2. pol. března 1831; sv. 1 a 2 mají vrocení 1830, sv. 3 a 4 na obálce 1831, na titulní str. 1830, sv. 5—8 1831. Svazky jsou kromě posledního označeny pořadovým číslem jen na obálce, nikoli na titulní str., každý svazek o velikosti 8° je samostatně stránkovan, obsahuje cca 64 str.; sumární obsah chybí, některé svazky uvádějí obsah na obálce (bez dešifrování autorových pseudonymů a značek); sv. 2 je ukončen slovníčkem cizích a méně běžných českých slov („Vysvětlení některých slov“). Vnější úpravou i postupem vydávání mají jednotlivé svazky Č. charakter almanachů; pouze úvodní svazek obsahuje dedikaci, a to „ušlechtilé dívce Antonii Štěpánkové“ (dcera dramatika J. N. Štěpánka). Závěrečná zpráva o ukončení Č. oznamuje, že redakce hodlá co nejdříve čtenářům „zase něco podobného podati“. Tímto pokračováním byly almanachy Čech, Sám (oba 1832) a Krok (1833), vesměs s podtitulem *Zábavní a poučující spis*, vydávané opět J. H. Pospíšilem v Praze a v Hradci Král. Od něho prý pochází pojmenování almanachů podle českých mytických panovníků, řada měla dojít až k Hostivitovi. Ná vaznost almanachů na Č. je vyjádřena formátem, rozsahem (o 10—20 str.

větším) i tím, že na přitisku prvního almanachu Čech je otištěn v Č. oznamovaný seznam odběratelů Č. Redaktory všech 3 almanachů jsou pouze Franta a Tomiček. Langer jednal ještě 1833—34 s Pospíšilem, že bude sám redigovat obnovený Č. (pod názvem *Slovan*), a měl již pro toto neuskutečněné pokračování shromážděny příspěvky.

Za hlavní obsah časopisu označuje redakční prohlášení (s narážkou na podtitul) „všeobecnou zábavu“; podle dobového významu se pojmem „zábavná literatura“ rozuměla nenaučná, v nejširším smyslu slova beletristická slovesná tvorba se světským (nikoli náboženským) obsahem. Jako úkol časopisu je zvlášť zdůrazněno „vzbuzování a rozplameňování lásky pospolitě mezi Slovany a k milé vlasti“. Co do příspěvatelů i množství příspěvků je Č. literárním orgánem především mladší generace a začínajících autorů. Sami redaktoři, hodnotiče sv. 5 jako nejzdařilejší realizaci zamýšlené podoby časopisu, spatřovali v tomto svazku také programové vyjádření mladých spisovatelů (Langer v dopise Frantovi z 4. 4. 1831 se obává, aby se F. Palacký pro to na ně nehoršil). Explicitní vyslovení programu však sv. 5 neobsahuje. Pokud jde o společenské zaměření Č., je tu možno za nepřímé vyjádření programu považovat hlavně zmíněnou (úvodní) Langrovu báseň *České lesy*, dále několik básnických vlasteneckých výzev, diskusní příspěvky o aktuálních národních záležitostech ve vztahu Čechů a Moravanů a obdivné projevy o reprezentantech slovanské ideje J. Dobrovském a J. Kollárovi. Jako nepřímé a proti starší generaci zaměřené vyjádření programu literárního lze číst především satirickou prózu o převažujících překladech v dosavadní nové české literatuře; pro literární program Č. příznačná je v sv. 5 asi také žánrová i formální pestrost a početnost původních básnických příspěvků a překlad Puškinovy povídky *Cikáni*. — V celku Č. se původní tvorba prezentuje hlavně básněmi, pro něž je charakteristická citovost ve vztazích osobních i sociálních, střídání vážného a humorné roznárodnosti tónu i životního postoje a slovanství či národnost jak v tematice, tak ve vnější formě (lyrické písňové skladby ve stylu folklórní poezie, desaterac v epických básních); jako součást poetických příspěvků jsou v několika svazcích otištěny také zápisy českých národních písní. Převažuje lyrická poezie, v ní dominují milostné a vlaste-

necké skladby, zastoupeny jsou i básně přírodní, subjektivně reflexivní, elegické, příležitostné a klasicistický žánr básnické hádanky; ve formě se uplatňuje také dobově oblíbený sonet. Četná je tvorba epigramatická („náписы“), a to charakteru jak didaktického a gnómičského, tak humorného, zřídka satirického (ve všech typech také s národně společenskou tematikou), leckdy ve formě přízvučného elegického disticha. Méně početná je drobná epika (balada, romance, selanka, pověst, hrdinský zpěv), hlavně s látkami z mytologie a z české i slovanské historie. Vedle redaktorů se počtem příspěvků nejvíce uplatňují K. B. Štorch (především epigramy) a v posledních svazcích F. J. Vacek Kamenický (na 20 básní). Básnické překlady jsou ojedinělé, překládána je pouze lyrika, žánrově zhruba odpovídající skladbě původních příspěvků. Rozměrnější povídková próza je (s výjimkou jedné, snad původní, mravoučné povídky od F. K-) překladová, po nejvíce ze soudobých polských a ruských autorů. Převládá v ní umělecky náročnější sentimentální povídka s látkou historickou (též s tématem lásky k vlasti) i současnou, vývojově progresivní typ představují povídky, v nichž se prozaické podání prolíná s básněmi. Původní krásná próza jsou drobné skladby, hlavně anekdotické příběhy („povídky“) s látkami z domácí a slovanské minulosti; proti starším pracím tohoto žánru kladou větší důraz na slovesné provedení, schopné zobecňující výpovědi (např. o národním charakteru); několik drobných próz má satirický charakter, osamocená je Langrova báseň v próze. Naučné články a zprávy zpřítomňují slovanský (zvláště polský) svět minulý i přítomný (články o T. Kościuszkovi, glosa o A. Mickiewiczovi jako o předním básníkovi současné světové literatury, prorocství Vernyhorofo, překlady z Karamzinových Dějin ruského státu, článek o S. S. Milutinovičovi aj.). Stati o české historii a významných osobnostech (též bratři Veverkové), statistické přehledy a referáty o projevech národního života mají většinou aktualizací, národně obranné a uvědomovací zaměření, jež někdy proniká také do statí přírodopisných. Zvláštní pozornost věnuje Č. Moravě; Šemberův článek o národnostních poměrech moravských a Langrova replika na něj, opoující moravskému separatismu, měly odezvu i v ČČM (1831, s. 232, F. Palacký). Literární kritiku Č. nepěstoval, literárních zpráv je jen

několik, ačkoli je Langer chtěl mít v časopise trvale zastoupeny. — *Autoři původní poezie*: J. F. Činoveský, K. J. Erben, J. Franta Šumavský, V. Hanka (šifra -n-), M. P. Havelka, J. P. Koubek, Š. Krunek, J. J. Langer (i pod pseud. Kopřivarius), J. M. Ludvík (pseud. Myslimír), J. Malý, F. Plaček, V. Ráb, H. Riedel, V. Sládeček, A. Srb, A. V. Šembera, K. B. Štorch (i pod pseud. Boleslav Klatovský), J. Šweiner, J. S. Tomíček, F. J. Vacek Kamenický. — *Autoři přeložené poezie*: J. G. Herder, N. M. Karamzin, A. Rósciszewski (též 1 báseň v orig.), Šolajský (?); K. (Karamzin?), P. (?), stará čínská poezie. — *Překladatelé poezie*: K. B. Štorch (pseud. Št. Klatovský), J. S. Tomíček. — *Autoři původní prózy*: Bělecký, J. Franta Šumavský, M. P. Havelka, J. J. Langer (snad i pod pseud. Petr Pavel), J. V. Sommer, A. V. Šembera, J. S. Tomíček (též šifra -r, -k, snad i F- K-). — *Autoři přeložené prózy krásné a naučné*: F. V. Bulgarin, S. L. Jaszowski, N. M. Karamzin, A. S. Puškin, Xenofón; někdy jen odkaz na jazyk, z něhož překládáno („z polského“). — *Překladatelé prózy*: J. Franta Šumavský, J. J. Langer, J. Novotný, J. S. Tomíček. — *Autoři naučných článků, úvah a zpráv*: K. Amerling, J. Franta Šumavský (šifra V. Fr.), V. Hanka (šifra -n-), J. J. Langer (snad i pod pseud. Petr Pavel), J. V. Pelikán, J. H. Pospíšil, Fr. S. . . c (Srnc?), A. V. Šembera, K. B. Štorch (pseud. Boleslav Klatovský), J. S. Tomíček, J. Urban ze Švabenova, N. Vaněk, N. Veleňovský.

Almanachy *Čech, Sámo a Krok* se od Č. liší mnohem menším okruhem přispěvatelů a počtem básnických příspěvků; hlavní obsahovou položkou jsou tu umělecké prózy (překlady z polštiny a ruštiny) a původní naučné stati (historie, biologie, psychologie). V každém alm. se stereotypně k jeho titulu vztahuje frontispichní rytina od J. Mrňáka a téma úvodní epické básně i následujícího historického pojednání. Obsahově nejpestřejší je alm. Krok, tam jsou také otištěny literárně zpracované pohádky a pověsti, přeložené z polštiny a ruštiny (které představují hlavní přínos almanachů z literárně vývojového hlediska), a Máchovy Pomněnky zasázavské. — *Autoři původní poezie*: F. J. Černoňouz (S), J. Franta Šumavský (K), F. V. Jáchym (K), J. V. Kamarýt (K), K. H. Mácha (K), K. B. Štorch (pseud. Boleslav Klatovský; Č, S), J. S. Tomíček (Č, S). *Autoři původních próz*: K. D. (?), P. O. (?), každý po jedné historické anekdotě. *Autoři přelo-*

žených próz: F. V. Bulgarin, K. (Karamzin?); ostatní překlady uvedeny jen jménem časopisu nebo jazyka, z něhož překládáno. *Překladatelé prózy*: J. Franta Šumavský, J. Šolc, K. B. Štorch. *Autoři naučných příspěvků*: K. Amerling, J. Franta Šumavský, F. M. Pelcl (přetisk z Kroniky), K. B. Štorch (pseud. Boleslav Klatovský).

BIBLIOGRAFIE: J. Jedlička: Soupis tisků J. H. Pošpíšila (Hradec Král. 1970). ■ LITERATURA: K. Vinařický: Literatura česká (ref. Čech a Sám), ČČM 1832; J. K. Tyl: ref. Krok, Jindy a nyní 1833, 2. pololetí, s. 135 → O umění (1951); J. Hanuš in Josef Jaroslav Langer, sb. Literatura česká devatenáctého století 2 (1903, zčásti přeprac. vyd. 1917); M. Hýsek: J. J. Langer a Morava, MSIR 1906/07; J. Pešek: J. Langer v letech 1830–34, Osvěta 1918; K. Krejčí: „České lesy“ ve světle úředních dokumentů, LF 1930.

jc

Růžena Čechová

* 7. 10. 1861 Vrané (Vraný) u Slaného
† 5. 7. 1921 Troja (Praha-Troja)

Prozaička a básnička, autorka knih pro mládež i dospělé; povídkami z měšťanského i vesnického prostředí souvisí s vlnou pokleslého impresionismu a měšťácké tzv. salónní literatury.

Nejmladší sestra Svatopluka Č.; její otec, hospodářský správce, často měnil místa svého působení a s ním se stěhovala i rodina. Obecnou školu vychodila Č. ve Vraném, 1873 rok pobývala s matkou a sourozenci v Praze, 1874 žila s rodinou v Nejdku u Karlových Varů, 1875 ve vesnici Rosinja v Chorvatsku a ve Ferdinandschofu v Uhrách. 1876 rodina přesídlila do Prahy, kde Č. 1877 začala studovat na učitelském ústavě; od 1881 působila jako literní učitelka ve Vršovcích a na Vinohradech. 1889 s bratrem Svatoplukem a sestrou Zdeňkou podnikla cestu do Francie a do švýcarských Alp. Na začátku 20. století odešla do výslužby a začala se věnovat literatuře. Závěr života trávila ve vile Havránska v Troji, kterou se sestrou Zdeňkou odkázaly Svatoboru jako útulek spisova-

telů a muzeum bratra Svatopluka, který vilu dříve obýval.

Těžiště díla R. Č. spočívá v povídkách a prózách pro mládež, kde i přes převládající a pro tuto literaturu dobově příznačný pedagogický zřetel vytvořila několik jímavých dětských portrétů, sociálních obrázků ze života chudiny i náladových kreseb. Pokusila se také promítnout představy z pohádek do reálného života (*Děti chudého krále*), a tak přispět k utváření mýtu o poctivosti, skromnosti a pracovitosti, o vlastnostech, jež i chudé přivedou ke štěstí (*V zahradě mládí, Úsměvy*). V prózách pro dospělé Č. usilovala zachytit hlavně vnitřní citový život žen, naplněný i ne-naplněný, tragický i šťastný, vždy však falešně estetizovaný ve snaze zobrazit nevšední duši a stylizovaný v naivně romantickou fabuli. V úsilí o impresionistickou náladovost napodobovala Č. sloh R. Svobodové, deformovala však přitom jazyk, hlavně slovní vazby. V obrázcích ze života chudých k tomu ještě přistupovaly sentimentální soucit a dobročinný humanismus. Jen málokdy, nejčastěji v příbězích z vesnice, se Č. podařilo zachytit kus přirozeného života s jeho reálnými konflikty.

PŘÍSPĚVKY in: Besedy lidu (1905–21); Cesta (1920); Dětský koutek (od 1905); Dětský máj (od 1904); Květy (od 1903); Máj (od 1904); Malý čtenář (od 1903); Mladý Slovan (od 1905); Nár. listy (od 1906); Novinky mládeže; Osvěta (od 1905); Světozor (od 1905); Topičův sborník (od 1917; novela Před bouří); Vesna (od 1905); Zlatá Praha (od 1905); Zvon (od 1903); Ženské listy (od 1912). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Děti chudého krále (P pro ml., 1906); V zahradě mládí (PP pro ml., 1907); V paprscích touhy (PP 1907); Vlnami života (PP 1909); Úsměvy (PP b. d., 1911); Jejich ikony (PP 1919). ■

LITERATURA: ■ ref. V paprscích touhy: O. Theer, Lumír 1906/07, s. 334; F. V. Vykoukal, Osvěta 1907; Ds (J. D. Konrád), Máj 1906/07; J. Karásek: Pseudoestetismus, Moderní revue 1906/07, sv. 19 ■; F. Střejček in Svatopluk Čech (1908); ■ ref. Vlnami života: K. Sezima, Lumír 1909/10; A. Procházka, Moderní revue 1909/10, sv. 12 ■; V. Nešpor: ref. Před bouří, NŘ 1919; ■ ref. Jejich ikony: -vk-, Kmen 1920; -btk- (V. Brtník), Zvon 1919/20 ■.

zp

Josef Čejka

* 7. 3. 1812 *Rokycany*† 25. 12. 1862 *Praha*

Povoláním lékař, v své době přední překladatel umělecké literatury. Hudební a literární teoretik a kritik, tvůrce české lékařské a hudební terminologie, básník, prozaik, publicista a kulturně osvětový pracovník.

Psal se též Jan Josef Č., Josef Rodomil (nebo Rodislav) Č. nebo Jan Č. Syn učitele a regenschoriho, předčasně zemřelého na tuberkulózu. První vzdělání (i v hudbě) dostal od otce. Gymnázium a filozofii vystudoval v Plzni (zde navštěvoval přednášky J. V. Sedláčka o české řeči a literatuře, napsal první — nedochované — básně). S matkou se 1831 přestěhoval do Prahy studovat medicínu (promoce 1837). Byl od 1838 sekundářem ve všeobecné nemocnici, 1843 epidemijním lékařem pražské trestnice. Ve studiích pokračoval ve Vídni u prof. J. Škody, K. Rokitského (podzim 1841 až jaro 1842) a F. Hebry (1846). Koncem 1846 byla v Praze přijata jeho habilitace z dermatologie, přednášky zahájil počátkem 1848, po přerušení (revoluce) se stal ordinujícím lékařem a docentem na oddělení plicních chorob, 1851 mimořádným profesorem, vedl substitučně různá oddělení pražské všeobecné nemocnice, 1860 se stal primářem jejího venerologického a dermatologického oddělení. Po tři školní roky (1858—61) byl děkanem doktorského kolegia lékařské fakulty. 1848 byl zvolen do pražského Národního výboru, byl členem Slovanského sjezdu, zvolen za poslance českého a říšského sněmu, na kroměřížském zasedání v prosinci 1848 na svou funkci rezignoval. Za Bachovy éry byl v seznamu politicky kompromitovaných osob, byl postihován i existenčně, od počátku 50. let se stranil veřejného života. Měl tuberkulózu, zůstal neženat, žil s matkou, po její smrti (1859) odkázal peníze ušetřené na její zaopatření podpůrnému fondu pro sirotky a vdovy po lékařích, jehož byl spoluzakladatelem. Po šest let o prázdninách cestoval po Evropě (Francie, Itálie, Švýcarsko, Německo). Byl všestranně vzdělaný, měl rozhled po světových literaturách a umění, tvorbou a činností zasahoval do několika kulturních oblastí. Věnoval se osvětové práci, pomáhal založit spolek pro zřizování venkovských knihoven, jako

publicista podporoval zřizování řemeslnických škol, zasazoval se o vydávání hodnotné literatury pro lid, zvláště se zabýval sociální a kulturní problematikou městského lidu. Byl propagátorem ilyrismu (politického a kulturního sjednocení jižních Slovanů), stavěl se proti „slovanské odluce“ (polemika s M. J. Hurbanem v České včele a Květech), byl proti rasové diskriminaci a pro sžití židovského živlu s českým národem. Konal medicínské přednášky pro mladé ženy seskupené kolem B. Rajske. Od 1841 byl lékařem B. Němcové, později rádcem jejích literárních počátků, zasloužil se o její intelektuální rozvoj. (Tradovaná zpráva, pocházející z údajů K. Světlé, že byl průvodcem G. Sandové za jejího pobytu v Praze, není pravdivá.) Jazykovědné znalosti uplatnil při zpracování české terminologie lékařské (publikováno v příloze ČČM a v Živě) a hudební (publikováno v ČČM), spolupracoval na slovníku J. Franty Šumavského a s K. F. Píčem na přípravě českého kancionálu; byl zastáncem modernizace českého pravopisu. Zpracoval hudebně teoretická a didaktická díla (zčásti zůstala nevydána).

Jeho literární význam spočívá především v překladech poezie a dram. V 50. letech přeložil 10 dram. Shakespearových, a významně se tím podílel na matičním vydání Dramatických děl W. S. Z jeho 25 a Nebeského 24 překladů španělských romancí vznikla společná sbírka *Kytice ze španělských romancí*; dílo souzní s novým zájmem májovců o lidovou tvorbu i neslovanských národů. Překlad je pořízen z romancového sborníku F. J. Wolfa a autoři se při výběru zaměřili na romance staré a původní, ve vlastním slova smyslu lidové. Kytice patří k nejvýznamnějším dobovým uměleckým výsledkům českého překladatelství. Č. mimoto překládal poezii, prózu i kritická pojednání z literatury německé (J. W. Goethe, W. Hauff, N. Lenau) i z tvorby pražských Němců (F. Bach), francouzské (L. Gozlan, J. Janin, A. de Lamartine, E. Sue), anglické (G. G. Byron, H. W. Longfellow, H. K. White) a z literatury jihoslovanských. Publikoval původní poezii (báseň *Tři věnce*) a prózu, jako kritik od 40. let sledoval tvorbu hudební a literární, informoval o novinkách evropského umění, zabýval se teoreticky lidovou poezií. Pro Literární přílohu ku Věnci, kterou anonymně redigoval, připravoval pestrá zpravodajství z uměleckého a kulturního světa, zvanou Feui-

lleton (první užití tohoto termínu v české publicistice).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Rodislav, Vlastislav; Č., Dr. Č., Dr. J. Č., Dr. J. R. Č., -a. ■ PŘÍSPĚVKY in: ČČM (1847–57); Časopis lékařů českých (1862); Čes. včela (od 1838); Květy (od 1838); Lit. příloha ku Věnci (1843–44); Lumír (od 1852); Ost und West (od 1840); Prager Vierteljahrschrift für praktische Heilkunde (od 1844); Poutník (1847–48); Vlastimil (od 1841); Živa (od 1853). ■ KNIŽNĚ. Překlady: Stvoření světa, oratorium od Haydena (1849); W. Shakespeare: Cymbelín (1856) + Antonius a Kleopatra (1858) + Král Jindřich V. (1858) + Romeo a Julie (1861); – posmrtně: W. Shakespeare: Veta za vetu (1863) + Komedie plná omylů (1864) + Pohádka zimního večera (1869) + Timon Athénský (1869) + Král Jindřich VIII. (1870) + Titus Andronikus (1870); Kytice ze španělských romancí (1864, s V. B. Nebeským, nové vyd. 1957, rozšíř. o překl. J. Vrchlického, usp. V. Černý). — *Ostatní práce*: Janko Draškovič: Starší dějepis a nejnovější literární obnova národu ilyrského (volný překlad, 1845); J. N. Škroup: Teoreticko-praktická škola hudební... (volný překlad, 1862). ■ KORESPONDENCE: Z let probuzení 1. Paměti a korespondence Bohuslavy Rajske (B. Rajske z 1843; 1872); Korespondence J. Č. s Markétou Schwetsovou, provdanou Hässlerovou, Plzeňské listy 1906; J. Máchal: Z korespondence J. Č. (J. N. Krouskému z 1845–46), ČČM 1919; J. Šafránek: Český rolník v družině spisovatelské (J. N. Krouskému z 1845–46), Osvěta 1919. ■ REDIGOVANÉ: Literární příloha ku Věnci (1843–44, sv. 1–2, an.). ■

LITERATURA: J. Máchal: J. Č. (Rokycany 1906); M. Navrátil: Sté narozeniny prof. MUDr. J. Č. (1912). ■ ■ nekrology: an., Hlas 1862, č. 356, 1863, č. 51; an., NL 1862, č. 305; an., Časopis lékařů českých 1862; H. (J. Halla), Prager Vierteljahrschrift für praktische Heilkunde 1863 ■; J. Neruda: ref. Kytice ze španělských romancí, Hlas 1863 → Literatura 1 (1957); S. Podlipská: B. Němcová, Květy 1870; an.: Dr. J. Č., Květy 1872; A. Pikhart: Španělské obrázky, Osvěta 1908; S. Souček: Čejkův dopis z Ratibořic v České včele r. 1844, sb. B. Němcová 1820–1862 (1912); J. Baudiš: Příspěvky ke kritice českých překladů shakespeareovských, ČMF 1915–17; F. Páta: K historii překladů Shakespeareových dram, ČČM 1933; F. S. Homolka: Lékař B. Němcová, Život Plzeňska 1952; O. Matoušek: J. Č., Časopis čes. lékařů 1952 + in Lékaři a přírodovědci doby Purkyňovy (1954); J. Janda a H. Entner: J. Č., první docent dermatologie v Praze, Čs. dermatologie 1956; V. Černý: O starošpanělských romancích a jejich českých překladatelích, in antol. Kytice ze španělských romancí (1957); H. Entner: Památce obrozeneckého lékaře J. Č., Kulturní přehledy, Rokycany, únor 1963; J. Žán: K 105. výročí úmrtí J. Č., Minulost Rokycanska

1967; M. Otruba: Literární příloha ku Věnci, 1843–44. Historie časopisu, sb. Strahovská knihovna 14–15, 1979–80.

mo

František Ladislav Čelakovský

* 7. 3. 1799 Strakonice

† 5. 8. 1852 Praha

Básník, překladatel, vydavatel českých a slovan-
ských folklórních písní a přísloví, publicista, autor literárních kritik a satir, vědecky a pedagogicky činný bohemista a slavista. Tvůrce Ohlasu písní ruských a Ohlasu písní českých, lyrik, epigramatik; jeden z prvních velkých básnických zjevů novodobé české literatury, kterou ve smyslu Jungmannova programu začleňoval do kontextu evropské kultury i slovanské tradice a v níž s důrazem na národní specifičnost aktualizoval poetické a ideové hodnoty lidové slovesnosti.

Občan. jm. F. Č. Vlastenecké jméno L. přijal 1817, v časopisech a v přátelské korespondenci jím často nahrazoval vl. rod. jméno, užíval ho i izolovaně (pseud. Ladislav). Byl jediným dítětem nezáměrného tesařského mistra Vojtěcha Č. a Anny, roz. Štefflové. V rodišti chodil do čtyřtřídní hlavní školy (do 1812; 3. tř. pro neznalost němčiny dvakrát opakoval). Pak až do konce 1. pololetí 4. roč. (1815/16; nedostatečný prospěch) studoval na gymnáziu v Čes. Budějovicích; na základě společných literárních zájmů (četba něm. i čes. autorů, první — německé — básnické pokusy) se tu natrvalo sblížil se spolužákem J. V. Kamarýtem. 2. pol. 4. roč. a 5. roč. gymnázia absolvoval (do 1817) v Písku, kde v něm prof. A. Uhle vzbudil zájem o studium češtiny a řeckých a římských klasiků. O prázdninách 1816 se Č. spřátelil se strakonickým buditelem, truhlářem J. V. Plánkem; jeho knihovna mu umožnila první soustavnou četbu soudobé české literatury. 1817 začal Č. studovat tzv. filozofii, 1. roč. navštěvoval v Praze (počátek přátelství s J. K. Chmelenským), 2. roč. v Čes. Budějovicích; byl však vyloučen (tajně užíval knihovny tamějšího kanovníka a byl přistižen, právě když si půjčoval

Husovu Postilu). 1819/20 opakoval a dokončil 2. roč. filoz. studií na lyceu v Linci (četba Goethových sebraných spisů, studium slovanských jazyků). Po prázdninách 1820 se na pražské filoz. fakultě připravoval ke gymnaziální profesuře; z univerzitních profesorů mu imponoval jen B. Bolzano, jinak se Č. nadále věnoval více svým literárním zájmům a jazykovému sebevzdělávání než povinným předmětům; při závěrečných zkouškách (1822) propadl z logiky. Za studií si hmotně vypomáhal kondicemi, o prázdninách cestoval po Čechách, zvl. jižních (sběr lid. písní). Do 1828 se živil jako soukromý vychovatel, pak mu na přímělu jeho přítele K. A. Vinařického zadala pražská arcibiskupská konzistoř překlad obsáhlého spisu Aurelia Augustina De civitate Dei — O městě Božím a od 1829 také funkci jazykového subredaktora a korektora Časopisu pro katol. duchovenstvo (do 1842). V průběhu 20. let se Č. stal jednou z centrálních osobností českého kulturního prostředí (jehož problémy a události se názorně odrážejí v rozsáhlé korespondenci, kterou vedl až do zač. 50. let s řadou osob). Od 1827 si mj. dopisoval s anglickým slavistou J. Bowringem, jemuž radil při sestavování antologie z české poezie (vyšla v Londýně 1832); 1827—31 se Č. chystal k odchodu do Ruska, kde chtěl v dohodě s ruskou akademií věd nastoupit místo bibliotekáře; když jednání zůstalo bez výsledku, patrně přičiněním V. Hanky, začal spisovatele na podnět F. Palackého prostřednictvím Matice české podporovat kniže R. Kinský. Hmotná perspektiva Č. se vyjasnila až v prosinci 1833, kdy byl jmenován redaktorem Pražských novin a České včely (dř. Rozličnosti). V únoru 1834 se oženil se svou dlouholetou snoubenkou Marií Ventovou ze Strakonice; v listopadu 1834 se jim narodil syn Ladislav, pozdější botanik, 1836, 1838, 1841 a 1843 dcery; nejmladší z nich zemřela hned po narození. V Pražských novinách Č. především zrychlil a rozšířil informace o zahraničním dění: neomezoval se na úřední prameny a vybíral a překládal zprávy z francouzského a anglického tisku. Česká včela se za jeho vedení stala významným literárním orgánem preromantické generace. Na podzim 1835 byl Č. přijat jako suplující profesor české řeči a literatury na pražskou univerzitu. Této funkce i redaktorství byl zbaven už v prosinci 1835, když ruský vyslanec ve Vídni (po udání z Prahy) podal stížnost na Pražské noviny, kde Č.

sarkasticky komentoval povýšený projev cara Nikolaje I. k zástupcům porobených Poláků. Až do 1838, kdy získal místo knihovníka knížat Kinských, byl Č. odkázán na příležitostné výdělky (překlady úřední literatury apod.) a na podporu přátel (zvl. K. A. Vinařického a J. K. Chmelenského). Jeho odborná i literární aktivita a autorita trvaly, 1840 byl zvolen mimořádným členem KČSN, 1847 jmenován čestným doktorem pražské univerzity. 1842 byl na Šafaříkovo doporučení přijat pruským ministrem školství jako profesor slavistiky na vratislavskou univerzitu; mezi jeho tamější přátele patřil zvl. J. E. Purkyně. Podle možností zajížděl Č. do Prahy i Strakonice; několikaměsíční dovolenou si vyžádal po náhlém úmrtí své ženy (tyfus) v dubnu 1844. Za příštího pobytu v Praze se zasnoubil s Antonií Reisovou (lit. jm. B. Rajská), která s ním po sňatku (duben 1845) odjela do Vratislavi. Kromě syna Jaromíra, pozdějšího právníka a právního historika (1846—1914), měli syna Bohuslava (* 1848) a dceru, která zemřela krátce po narození (1850). 1849 byl Č. jmenován profesorem slavistiky na pražské univerzitě, do Čech se vrátil v srpnu t. r. Jeho postavení bylo spojeno s četnými úředními i spolkovými funkcemi a úkoly: mj. členství v komisi připravující nové gymnaziální osnovy a pomůcky (Č. sestavoval čítanky, koncipované jako výběry z české literatury všech dob), činnost v Matici české, ve filologicko-historickém odboru KČSN, v porotách pro udělení cen za literární díla aj. Veřejná aktivita F. L. Č. ochabla až v posledním roce jeho života; po manželčině smrti (květen 1852) se vystupňovaly jeho dlouholeté zdravotní potíže. Pohřben byl na Olšanech v Praze.

Soustavnou literární činnost zahájil Č. v 1. pol. 20. let a brzy se stal vůdčí osobností mladší větve preromantického proudu, usilující o tvořivou aplikaci Jungmannova programu národní kultury. Hlavní umělecké překlady Č. odpovídaly dvěma okruhům jeho základních literárních východisek — orientoval se především na díla významných autorů evropského preromantismu (Herder, Goethe, Scott) a na slovanskou lidovou slovesnost. Do třísvazkového výboru *Slovanské národní písně* (1822—27) zařadil jednak české, moravské a slovenské písně (podle vlastních záznamů i podle materiálů Hankových a Šafaříkových), jednak texty a paralelně s nimi vlastní překlady písní ruských, ukrajinských, polských, srbských, slo-

vinských a bulharských. K nim se řadila sbírka *Litvské národní písně* (1827) a časopisecké ukázky dolnolučského a chorvatského písňového folklóru. (Mezi české folklórní texty vmísil 5 písní „zcela národním duchem vytvořených“ od Hanky, Kamarýta, Poláka a Rettigové a anonymně i několik výtvořů vlastních.) Několik desetiletí připravoval *Mudrosloví národu slovanského ve příslovích*, doplněné českými pořekadly (1852). Soubor obsahuje na 15 000 záznamů, seřazených tak, aby z nich vyplývala předpokládaná soustava tradiční životní filozofie Slovanů. Příznačným rysem básnické metody Č. byla „ohlasovost“. Do sbírky *Smíšené básně* (1822) se promítl vliv dosavadních děl českého preromantismu (kollárovske znělky, vznošené ódy psané časomírou), blízký vztah ke Goethovi, náznaky uměleckého využití lidové písně i sklon k epigramatice. Epigramy různého druhu psal Č. od 20. do 40. let. V postupně se rozrůstajícím cyklu *Kvítí*, kde připodobňoval lidské vlastnosti květinám, navázal na tradici Kollárových Nápisů; hojně překládal i parafrázoval Martiala; v souboru 50 epigramů *Padesátka z mé tobolky* (připraveno k tisku 1837, sazba rozmetána) satiricky komentoval soudobé společenské a kulturní poměry, podobně jako v prozaických *Patrných dopisech nepatrných osob* (ČČM 1830). Epizodní význam v tvorbě Č. měly rané drobnosti podpisované jménem Žofie Jandová, jimiž se Č. ve spolupráci s Chmelenským pokusil předstírat existenci nové české básničky. Jako zhuštěný lyrický obraz básníkovy citového a duchovního vývoje byla zamýšlena dvoudílná sbírka *Růže stolistá* (1840) s goethovským podtitulem *Báseň a pravda*. Obsahovala 100 „krátkých sonetků“; první oddíl, „báseň“, zachycuje mladou lásku a sny, druhý oddíl, „pravda“, moudrost zralého člověka. Tuto knihu, jejímž původním základem byl cyklus *Pomněnky vataavské* z 1831, považoval Č. za vrcholnou bilanci svého básnického úsilí. Vývojově neplodnější součástí jeho poetického díla zůstaly však jeho ohlasy (tj. ozvěny) ruských a českých lidových písní. *Ohlas písní ruských* (1829) vznikl během asi dvou měsíců pod čerstvým dojmem ruského vítězství nad Turky. S patosem bohatýrských zpěvů zpodobuje tuto událost báseň *Rusové na Dunaji r. 1829* (v době vzniku nesměla vyjít; první vydání sbírky obsahovalo 25 básní). Ohlas oživuje především poetickou atmosféru bylin. I když

jeho základní obrysy určuje epika, je v něm zastoupena i lyrická a lyrickoepická poezie, v jejíž stylizaci se nejzřetelněji odráží básníkův preromantický estetický kánon. V tematice i v kompozičních a jazykových prostředcích Č. maximálně využíval různých prvků tradiční ruské slovesnosti; kromě slovních rusem uplatňoval nerýmovaný verš, antiteze, paralelismy, ustálená epiteta aj. Nenapodoboval jednotlivé folklórní skladby, ale usiloval postihnout v typizujících písních charakteristiku podobu a působivost ruské folklórní poezie. Obraz ruského národa, který se rýsuje za tematickou a žánrovou rozmanitostí sbírky, je ve svém základě dán osudem bojovníka a jeho blízkých. Tvůrce ohlasů má mít podle Č. stále „na paměti, že nepěje on sám . . . , ale že v rozličné proměňuje se líce“. I lid, do jehož mentality a umělecké zkušenosti se básník vžívá v *Ohlasu písní českých* (1839, v roce 1840), má „rozličné líce“, ty jsou však většinou spjatý s ustáleným rytmem lidského života a s pravidelným koloběhem pracovních a svátečních dnů na české vesnici. Tematické, citové i tvárné polohy českých písní jsou ve srovnání s ruskými vyrovnanější a střídmější, mají především „lyrickou povahu“, jsou „prchavější, hravější, cit prostě pronášející“, jak říká básník v předmluvě. Báseň českého ohlasu vznikala asi 10 let (časopisecky uveřejňovány od 1830) a při kompozici knižního vydání (56 písní a 7 popěvků) mohl autor přihlédnout i k připomínkám kritiky, zvl. J. J. Langra (ČČM 1834), s nímž se — na rozdíl od svých epigonů — objektivně shodoval v přesvědčení, že nelze ustrnout na nápodobě nejznámějších a nejlíbivějších žánrů naivní lyriky. Směřoval k typově a tvarově čistě, ne však pasívní a monotónní parafrázi českého písňového folklóru. Zvýraznil a aktualizoval jeho výrazovou hutnost, satirické elementy, krátké popěvkové formy aj., upozornil i na vývojovou nosnost epických a lyrickoepických žánrů (balady *Sňatek, Toman a lesní panna*). Úzkostlivě se distancoval od prvků písně kramářské, od „nizkého šprýmu“ a „rafinovaného vtipu“ i od naturalistických erotických motivů. Na minimum potlačil spojení s tradicí elegických selských skladeb z období baroka. Některé básně z *Ohlasu písní českých* (*Pocestný, Cikánova píšťalka* aj.) se s lidovým či umělým nápevem začlenily do repertoáru společenského zpěvu. Hlavně v kontaktu s J. K. Chmelenským (alm. Kytka, čas.

Věmec) skládal Č. i texty vlasteneckých společenských písní. Široce známa byla *Píseň společnosti* (Kytka 1836), zhudebněná F. Škroupem. — Své představy o literatuře prosazoval Č. temperamentně i v kritických projevech různého druhu. V satíře *Literatúra krkonošská* (Čechoslav 1824) parodoval nízkou úroveň běžné beletrie a překladů i naivní sebeuspokojení a vzájemné pochlebování starších literátů (Hněvkovský, J. Nejedlý, Štěpnička). Jako zásadní úvaha o vývojových možnostech české poezie vyznívá rozbor Kollárovy sbírky z 1824 *Slovo o Slávy dceři p. Jana Kollára* (ČČM 1831). Programové směřování za harmonickou ideovou náplní a výrazovou střídmostí umění bránilo Č. ocenit nové hodnoty, které do české poezie přinášela romantická generace 30. let, zvl. Mácha.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: J. Dlask (Čechoslav 1822), J. K. Vladyka (Čechoslav 1823), Ladislav (Krameriussy c. k. vlastenské noviny 1819 aj.), Marcián Hromotluk Kanárovic (Čechoslav 1824), Žofie Huberová, roz. Jandová (nepublik. kn. Selanky), Žofie Jandová (Dobroslav 1821); F. L. Č., Lad., *** (Čechoslav 1824). ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach aneb Novoročenka, pokr. Denice aneb Novoročenka (1824–25, pův. i přel. poezie, selanky); ČČM (1827–52; 1827 květinové epigr., od 1830 uk. z Ohlasu písní českých, 1831 Pomněnky vatauské, 1837 Jazykozpytné rozmlouvání o jménu Slovan, Slovanská přísloví, překl. Martialových epigramů, 1851 Slovanská právníká přísloví, 1852 Nové kvítí); Časopis pro kat. duchovenstvo (od 1829); Čechoslav (1822–25; pův. práce i překl.); Čes. včela (1834–35 pův. práce, překl. ze slovanských literatur, edice stč. lit., 1844 báseň, 1846 epigramy); Denice (1840 epigramy); Dobroslav (1821 báseň Dívka bdící); sb. Hlasy vlastenců na památku 40letého panování... Františka I. (1832); Krameriussy c. k. vlastenské noviny, odd. Závěsek (1819 debut — 3 básně); Krok (1824, 1827 překl. poezie); Květy (1840 báseň); alm. Kytka (1836–38); Lumír (red. Mikovec, 1851 epigr.); Milozor (Hradec Král., 1824 anekdota Petr Veliký); Poutník slovanský (1822–26; pův. i přel. beletrie, 1826 překl. z W. Scotta a tzv. Ossiana); Pražské noviny (1834–35); sb. Rozbor staročeské literatury 1 (1842); Věmec (od 1835); Vlastimil (1840 epigr.); — posmrtně: Lumír (red. Mikovec, 1853 epigr.); Lumír (red. Sládek, 1879 a 1896 epigr.). ■ KNIŽNĚ. *Poezie a sbírky folklórní slovesnosti*: Smíšené básně (1822, upr. a rozmn. vyd. 1830); Slovanské národní písně 1–3 (1822, 1825, 1827); Litevské národní písně (výbor ze sbírky L. Rhesy, 1827, s překladem); Ohlas písní ruských (1829); Ohlas písní českých (1840); Růže stolistá (BB 1840); Mudrosloví národu slovanské-

ho ve příslovích. Připojena jest sbírka prstonárodních českých pořekadel (1852); — posmrtně: Padesátka z mé tobolky (epigramy, 1918, ed. J. Jakubec). — *Překlady*: J. G. Herder: Listové z dávnověkosti (1823); J. W. Goethe: Marinka (1827); W. Scott: Paní jezerní (1828); Sv. Augustin (Aurelius Augustinus): O městě Božím kněh dvamecítma (5 sv., 1829–33); an. (F. Weinolt): Krátká zpráva o životu a blahodinném působení Aloisia Klara (1834, an.); Řád celní a státního monopolu (1835, an.); Trestní zákon v přestupcích oupadkových (1835). — *Ostatní práce*: Česká dobropísemnost anebo nejsnadnější způsob naučiti se dobře česky psáti (1839, an.); Krátká mluvnice německého jazyka. K vyučování nejnižších tříd... (1840); Dodavky ke Slovníku Josefa Jungmanna (1851); — posmrtně: Čtení o srovnávací mluvnici slovanské na univerzitě pražské (1853, předml. P. J. Šafařík, biogr. nástin J. Malý); Čtení o počátcích dějin vzdělanosti a literatury národů slovanských, jež na vysokých školách pražských měl F. L. Č. (1877, ed. J. Jireček). — *Výbory*: Kytice z básní (1880, usp. J. Vítek); Růže a jiné kvítí (pro ml., 1899, usp. A. Svoboda); Vínek ze spisů F. L. Č. (1903, usp. A. Mojžíš a K. Bolina); „Ohlasy“ F. L. Č. (z obou sbírek, 1905, usp. A. Wenig); F. L. Č., jeho život a dílo (1917, usp. J. Horčíček, úvod F. V. Krejčí); Balady (1917, usp. F. Tichý); Z Ohlasu písní českých (1919). — *Souborná vydání*: Spisů básnických knihy šestery (Čes. muzeum, 1847; 1. Růže stolistá, 2. Ohlas písní ruských, 3. Ohlas písní českých, 4. Smíšené básně, 5. Epigramy, 6. Antologie, usp. autor); Spisy F. L. Č. (nakl. I. L. Kober, 1871–80, 4 sv., ed. F. Bílý); Spisy básnické (nakl. J. Laichter, 1913, 1916, 2 sv., ed. J. Jakubec); Dílo F. L. Č. (nakl. L. Kuncíř, 1946, pokr. Vyšehrad, 1949, 1950, krit. vyd.: 1. Slovanské národní písně, 2. Mudrosloví..., 3. Básnické spisy, ed. K. Dvořák). ■ KORESPONDENCE: Korespondence a zápisky F. L. Č., sv. 1–3 (1907–15, ed. F. Bílý), sv. 4 (1933–35, ed. F. Bílý a V. Černý), sv. 5 (rejstříky, 1939, sest. J. Šťastný) — dopisy Č. 59 adresátům z 1818–52 (5 a více dopisů: J. Bowringovi, J. A. Eichhornovi, J. Fričovi, J. K. Chmelenskému, J. V. Kamarýtovi, F. Palackému, J. V. Plánkovi, J. E. Purkyňovi, A. Reisové-Čelakovské, J. A. Smolefovi, V. Staňkovi, K. S. Šnaidroví, S. B. Tumanovskému, L. Thunovi, M. Ventové-Čelakovské, K. A. Vinařickému), mimoto listy přibližně od 100 pisatelů, vzáj. koresp. A. Čelakovské se členy rod. Fričovy a Staňkovy, rodinné a pracovní zápisky a osobní doklady Č., vyšetřovací akta 1835, 3 listy J. V. Plánka o životě Č. ■ REDIGOVANÉ časopisy: Česká včela (1834–35), Pražské noviny (1834–35); almanach: Denice aneb Novoročenka (1825, s J. Chmelou). Mimoto Časopis pro katolické duchovenstvo (1829–37) jako jazykový subredaktor a korektor. ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Věslovanské počáteční čtení (chrestomatie, 1. Z písemnictví polského, 1850, 2. Z písemnictví ruského, 1852); Malý výbor z literatury české (1851; vzato z oběhu); Česká čítací kniha pro první a druhou

gymnaziální třídu 1 (1851); Česká čítací kniha pro pátou a šestou gymnaziální třídu 3 (upr. verze kn. Malý výbor ..., 1851, rozšř. vyd. 1852 s tit. Česká čítací kniha pro třídy vyššího gymnázium); Česká čítací kniha pro nižší třídy gymnaziální 1–4 (1852). ■

BIBLIOGRAFIE: F. Hejl: F. L. Č. (Ústí n. L. 1959). ■ **LITERATURA:** J. Malý: F. L. Č. Životopisný nástin (1852 ← Pražské noviny 12. 8. – 25. 8. 1852); I. J. Hanuš: Život a působení F. L. Č. (1855 ← Abhandlungen der K. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften 1854–56); F. Bačkovský: Několik rozprav o F. L. Č. Příspěvkem k jeho životopisu i k výkladu jeho básní (1887) + O milenkách básníka F. L. Č. (1891); J. Hejret: F. L. Č. (životopis a výbor básní, Telč 1899); V. Řezníček: F. L. Č. (1899); M. P. Haškovec: F. L. Č. (1899); J. Máchal: O básnické činnosti F. L. Č. (1899 ← Čes. revue 1899) + Snahy F. L. Č. o obnovu české literatury (1899 ← ČČH 1899); E. A. Rychlík: Poetičeskaja dejatel'nost' F. L. Č. (Kyjev 1915); O. Fischer: K Ohlasu písní ruských (Bratislava 1932); C. Vranska: F. L. Č. i slavjanskoto narodno tvorčestvo s osoben ogled kam balgarskite narodni pesni i poslovici (Sofia 1945); J. Vladyka: F. L. Č., český milý svatý Rusi (1949); J. Dolanský: F. L. Č. (1952); sb. F. L. Č., básník Vavavy (Čes. Budějovice 1959, příspěvky: B. Janoušek, J. Kotalík, M. Novotný); M. Novotný: Rodný domek básníka F. L. Č. (Strakonice 1964); A. Závodský: F. L. Č. (1982, s výběrem). ■ A. Müller: Einige Worte über das böhmische Volkslied, veranlaßt durch... Slovanské národní písně von Č., Monatschrift GBM 1827 + Ein Wort über die Volksschriftstellerei, veranlaßt durch Čelakovskýs Ohlas písní ruských, Monatschrift GBM 1829; F. Palacký, ref. Ohlas písní ruských, ČČM 1830 → Radhost 1 (1871); J. J. Langer: Starožitné básně ruské (v úv. též o Ohlasu písní ruských), ČČM 1834 → Spisy 2 (1861) a Bodláči a růže (1957); K. Sabina: ref. Ohlas písní českých a Růže stolistá, Ost und West 5. 2. a 22. 7. 1840 → O literatuře (1953, přel. J. Thon); I. J. Hanuš, ref. Mudrosloví národu slovanského ve příslovích, ČČM 1851 + in Literatura slovanských a německých přísloví (1853); P. J. Šafařík in F. L. Č.: Čtení o srovnávací mluvnici slovanské... (1853); J. E. Sojka: F. L. Č., in Naši mužové (1862–63, znovu 1953); B. Janda: Vzpomínka na F. L. Č., Zlatá Praha 1864; V. Staněk: Poslední nemoc F. L. Č. a její předchůdcové, Časopis lékařův českých 1864; K. Adámek: Z Horní Lužice (mj. styky F. L. Č. se Smoleřem), Osvěta 1871; in sb. Z let probuzení (1872); F. Schulz: Příroda v českém básnictví..., Osvěta 1872 + Vzpomínka na J. Bowringa (Č. jako informátor B. o čes. literatuře), Osvěta 1873 + Literární idyla (Č., Marie Antonie a J. V. Kamarýt), Lumír 1874; in F. Čenský: Z dob našeho probuzení (1875); F. Schulz: Česká balada a romance, Osvěta 1877; V. Kryšpín: F. L. Č. a K. Vinařický o českém slabikáři, Beseda učitel'ská 1878; F. Bílý: Ze života Č. a Kamarýtova, alm. Zora 1878 + Životopis F. L. Č., in F. L. Č.: Se-

brané spisy 4 (1880); A. Krondl: Text básní F. L. Č. ve vydáních a otiscích novějších, LF 1881; J. Neruda: F. L. Č., Humorist. listy 6. 8. 1881 → Podobizny 1 (1951); J. V. Frič: F. L. Č., NL 5. 8. 1882; F. Bačkovský: O českých almanaších doby předbřeznové, Zlatá Praha 1884; J. Barák in Přednášky 2 (1884); J. V. Frič in Paměti (1885–86, znovu 1957–63); F. Bačkovský: Z prvních tří spisovatel'ských let F. L. Č., Pokrok 16. 2. 1885 + Kdy a kde Č. studoval, Pokrok 18. 8. 1885 + Kdy F. L. Č. přilnul k písemnictví českému, Lumír 1885 + O milostných vztazích F. L. Č., Květy 1886 + Před padesáti lety. Črta ze života F. L. Č. (Č. zbaven redaktorství Pražských novin a Čes. včely), Ruch 1886; V. Lešetický: F. L. Č. o Rukopisech královédvorském a zelenohorském, Květy 1886; F. Menčík: Epigramy F. L. Č., Světozor 1887; K. Tieftrunk: O písních národních, Lit. listy 1888; F. Černý: O dramatické činnosti F. L. Č., Čes. Thalia 1888; F. Bačkovský: K dějinám českých almanachů, Vlast' 1888/89; F. Bílý: Z dějin české stolice univerzitní, ČČM 1889 + Příspěvky ku praktické poetice (rozbor básní Č.: Buď vůle Tvá! a Pocestný), Hlídka literární 1890 a 1891; L. Čech: Klasicismus a naše literatura, Lit. listy 1891; J. Vlček: Vzpomínka na F. L. Č., Čas 1892 → Kapitoly z dějin české literatury (1952); J. V. Novák: Slovo o úkolech našeho příslovnictví, ČL 1892 + in F. L. Č.: Mudrosloví... (1893); L. Čech: O estetických názorech F. L. Č., Hlídka literární 1893; F. Bílý in F. L. Č.: Růže stolistá (1894) + in F. L. Č.: Ohlas písní českých (1896); A. Kraus in Goethe a Čechy (1896); F. Bílý: Č. na univerzitě v Bratislavě, Rozpravy filologické věnované J. Gebaurovi (1898) + Z mládí F. L. Č., Osvěta 1899 + O esteticko-literárním vývoji F. L. Č., Květy 1899 + O filologickém vývoji F. L. Č., LF 1899; F. V. Krejčí: Čelakovský, Rozhledy 1899; L. Quis: K stému výročí narození F. L. Č., Světozor 1899; J. Vrchlický: F. L. Č., Zlatá Praha 1899 → Rozpravy literární 1 (1906); J. S. Machar: F. L. Č., Naše doba 1899 → Knihy fejetonů 2 (1902) a V poledne (1921); F. X. Šalda: Náš nejstarší umělec, Lumír 1899 → Juvenilie (1925) a KP 4 (1951); K. Kořínek: K sté ročníci narození F. L. Č., ČMM 1899; J. V. Novák: F. L. Č. a naše příslovnictví, Časopis Vlast. spolku muzejního v Olomouci 1899; V. Francev: Ku poměru F. L. Č. k V. Hankovi, ČČM 1899; J. Máchal: F. L. Čelakovského Ohlas písní ruských, LF 1899; F. Tábořský: K jubileu F. L. Č., Obzor lit. a umělecký 1899; J. Jakubec: Tři čeští epigramatikové, tamtéž 1900 + Jubilejní rok F. L. Č., tamtéž 1900 + Č. a Havlíček, tamtéž 1901; V. A. Francev: Ostatki jazyka slavjan polabskich sobran'nye i ob'jasnen'nye F. L. Čelakovskim, Sbornik otd. russkago jazyka Imp. akademii nauk, tom 65, 1901; L. Quis in F. L. Č.: Ohlas písní ruských a Ohlas písní českých (1903); A. Novák: Stopy Klopstockovy v poezii mládí F. L. Č. a J. Kollára, LF 1904; J. Štastný: Č. na studiích v Linci, LF 1904; R. Beer: Korrespondence J. Bowringa do Čech, Věstník KČSN, tř.

- fil.-hist., 1904; A. Novák in F. L. Č.: *Ohlasy* (1905); V. A. Francev: *Přepisy (Čelakovského) roudnické Alexandreidy v Rusku*, ČČM 1906; F. Homolka: *Rozšíření písní umělých mezi lidem českým*, ČL 1911 a 1912; K. Paul: *K otázce vlivu J. Kollára a F. L. Č. a německého romantismu na Djulabije St. Vraze*, ČMF 1911; J. Jakubec: *Neznámé básnické prvotiny F. L. Č., Hlídka Času* 1912; F. Chudoba: *Listy psané J. Bowringovi ve věcech české a slovenské literatury*, Věstník KČSN, tř. fil.-hist., 1912; Z. Broman: „Když jsem šel skrz dubový les“, LF 1912 a Výr. zpráva měst. reál. gymnázia v Berouně 1914; J. Vejvara: *Pozůstalostní spisy A. Čelakovského a F. L. Č.*, Osvěta 1913; J. Němec: *Martial v české literatuře před F. L. Č.*, Sborník prací filologických k 60. nar. J. Krále (1913); J. Máchal in F. L. Č.: *Ohlasy písní ruských a českých* (1913); H. Jarník: *Čelakovského Škipetářská*, ČMF 1913; Z. Broman: *F. L. Č. a slovenská vzájemnost (překlady Č. ze slovenských literatur)*, Slovanský přehled 1913; J. Jakubec in F. L. Č.: *Básnické spisy 1–2* (1913, 1916); F. Tábořský in F. L. Č.: *Ohlas písní ruských a českých* (1913); J. Horák: *Maloruské písně ve sbírce Č., Národop. věstník českoslov. 1914*; F. Tichý: *Příspěvky ke studiu Slovan-ských národních písní F. L. Č.*, Výr. zpráva měst. reál. gymnázia v Berouně 1914; J. Horák: *Poznámky k básni Když jsem šel skrz dubový les, Národop. věstník českoslov. 1916*; J. Jakubec: *F. L. Č., sb. Literatura česká 19. století 2* (1917); F. Frýdecký: *Dvě básnické hříčky s „I“ u Č. a Goetha*, ČMF 1918; J. Pešek: *Literární aféra r. 1837, Topičův sborník 1918*; K. I. Černý: *Č. a jeho staročeský rukopis Putování k svatému hrobu od Jana z Lobkovic a na Hasištejně, sb. Z dějin české literatury k 60. naroz. J. Vlčka* (1920); V. Burian: *Čelakovského srbský text a překlad Hasanaginice*, LF 1920; H. Traub: *O zmařené profesuře F. L. Č.*, ČČM 1922; B. V. (Václavěk): *Prvá naše sbírka slovan-ských písní, Čs. noviny 1922, č. 112* → *O lidové písní a slovesnosti* (1963); M. Hýsek: *Vstupní přednáška F. L. Č. na pražské univerzitě (otisk přednášky)*, LF 1923; K. Paul: *Čtyři jihoslovanští buditelé ve styku s československými, Slovanský sborník k 70. nar. F. Pastrnka* (1923); B. Václavěk: *Příspěvek k osudu balady Poutnice*, ČMF 1923 → *O české písní lidové a zlidovělé (1950) + K původu písně Po půlnoci, dřív než kohout v Č. Slovan-ských národních písních*, LF 1924 → *O české písní lidové a zlidovělé (1950)*; J. Volf: *Legionista, báseň K. Brodzińskiego v překladu F. L. Č. ve sborníku písní marokánských*, ČNM 1924; A. Novák: *Palacký a Č., Památník Palackého (Val. Meziříčí 1926)* → *Nosiči pochodní* (1928); V. Novák: *Satira v díle F. L. Č.*, Čes. revue 1927; A. Procházka: *K literární klasifikaci některých básníků let čtyřicátých. 2. Čelakovský*, ČNM 1927; V. Černý: *Kdy a jak se seznámil Plánek s Č.*, Otavan 1927; A. Procházka: *Zapomenutá Erbenova satira na F. L. Č.*, Zvon 1928 + *Drobné poznámky k Č. a Erbenovi*, ČMM 1929; K. Puškare-
vič: *F. L. Č. v ukrajin-ských perevodach*, Slavia 1930; A. Procházka: *K pramenům Bohatýra Muromce F. L. Č.*, ČMM 1930; J. Heidenreich (Dolanský) in *Vliv Mickiewiczův na českou literaturu předběžnou* (1930); V. Černý: *F. L. Č. ve Vídni 1822*, Otavan 1930; O. Fischer: *F. L. Čelakovskýs Übersetzungen für Goethe, Germanoslavica 1931/32*; J. B. Čapek: *Ke genezi písně o pocestném*, Bratislava 1932; A. Novák in *Léta třicátá* (1932, ohlas Goethovy smrti u Č.); O. Fischer: *Mladý Č. a Goethe, Goethův sborník* (1932); J. Horák: *F. L. Č. a jeho vrstevníci (sbírky přísloví)*, Čs. vlastivěda 2 (1933); O. Fischer in F. L. Č.: *Ohlas písní ruských* (1933, znovu 1946, 1948, 1949, přehlédl A. Grund); A. Novák in *Literatura českého klasicismu obrozen-ského* (1933); B. Václavěk: *Po stopách českých básníků v lidové tradici*, Magazin DP 1933/34; J. Stáhlík: *Neznámý dedikační epigram Č.*, LF 1934; J. Mukařovský in *Obecné zásady a vývoj novoeckého verše, Čs. vlastivěda 3* (1934) → *Kapitoly z české poetiky 2* (1948); R. Habřina: *Č. a Prešeren (o korespondenci otištěné ve vyd. Prešernova díla, Lublaň 1936)*, LidN 31. 7. 1936; A. Novák: *Zapomenutý průkopník Puškinův (Koubkovy překlady Puškina, srovnání s Č.)*, SaS 1937; O. Fischer: *Učeň klasikův (o německých vlivech)*, in *Slovo a svět* (1937); J. Horák: *Prameny a ohlasy (mj. ukrajinské látky u Č.)*, ČMF 1938 → *Z dějin literatur slovan-ských* (1948); M. Novotný in F. L. Č.: *Ohlas písní ruských — Ohlas písní českých* (1939); F. Strejček: *F. L. Č. jako profesor pražské univerzity*, Zvon 1940; M. Hýsek in F. L. Č.: *Růže stolistá (Strakonice 1940)*; F. A. Bureš in F. L. Č.: *Mudrosloví ...* (1940); A. Vyskočil: *K základům nového útvaru české poezie (k Palackého kritice Ohlasů Č.)*, Akord 1941; K. Paul: *P. J. Šafařík, F. L. Č. a J. K. Chmelenský*, ČMF 1941; V. Jirátko in *Květinové torzo* (1945); K. Dvořák in *Dílo F. L. Č. 1–3* (1946–50); A. Grund: *Č., Erben, Franta, Krolmus (vztah k B. Němcově)*, sb. *Přátelský kruh B. Němcově* (1946); A. Vyskočil in F. L. Č.: *Pomněnky vatavské (Frenštát p. Radh. 1947)*; A. Závodský: *P. Bezruč a F. L. Č.*, in *Studie o Petru Bezručovi (Opava 1947)*; F. Krčma: *F. L. Č. v Krkonoších a Podkrkonoší, Beseda 1948*; M. Strnad: *Několik poznámek k Shakespeareovi v Čechách*, 4. F. L. Č., *Slovesná věda 1948/49*; A. Závodský: *Pohled na básnické dílo F. L. Č. z hlediska společenského*, tamtéž 1948/49 + *K počátkům české realistické prózy (o Selankách a Patrných dopisech)*, tamtéž 1949/50; M. Jungmann in F. L. Č.: *Ohlas písní ruských — Ohlas písní českých* (1951); in B. Němcová: *Listy 1* (1951, ed. M. Novotný); S. V. Nikolskij: *F. L. Č. a ruská písňová lidová tvorba, Praha-Moskva 1952* + F. L. Č., *Sovětská věda — Literatura 1952*; A. Pražák: *Odbojnost F. L. Č., Slovesná věda 1952*; K. Polák: *Rais o Č.*, tamtéž 1952; in B. Němcová: *F. L. Č. pro bulgaristiku a sorabistiku, Slovesná věda 1952*; J. Dolanský: *F. L. Č., průkopník českého realismu*, NŽ 1952 + F. L. Č., *učitel lásky k Rusku a k Slovanstvu*,

Slovanský přehled 1952; R. Brtáň: K Č. prameňom slovinských piesní, Slavia 1952/53 + Č. prameňom moravských piesní, Radostná země 1953; A. Závodský: K pramenům Ohlasu písní ruských, Slavia 1953; F. D. (Dvořák): M. Aleš, ilustrace k Č. Ohlasu písní ruských a českých, Hollar 1954; K. Krejčí: Práce o české literatuře ve sbornících moskevského Institutu slavjanovedeníja (též o F. L. Č.), Sovětská literatura 1954; K. Dvořák: Včleňování folklóru do obrozenské literatury 2, ČLit 1955 + Sovětský příspěvek k poznání díla F. L. Č. (práce S. V. Nikolského), ČLit 1955; in J. V. Frič v dopisech a denících (1955, ed. K. Cvejn); K. Horálek: Verš Č. překladů a ohlasů ruských písní, Čs. rusistika 1956 + in Počátky novočeského verše (1956); K. Horálek, Z. Horálková: K básnickým počátkům F. L. Č., ČLit 1956; M. Mattušová: Giuseppe Mazzini o Čechách a české kultuře, ČMF 1956; J. Levý: Předromantická a romantická estetika v obrozeneckém překladatelství, in České teorie překladu (1957); J. Pilát: F. L. Č. jako redaktor Pražských novin, Čs. novinář 1957; L. Zadražil: Překlady z ruštiny v České včele 1834–35, sb. Čtvero setkání s ruským realismem (1958); L. Tůma-Zevloun: Čelakovští. Osudy dětí, in Alej vzpomínek (1958); A. Závodský: Zrod Ohlasu písní českých, sb. Rodné zemi (Brno 1958); O. Králík: Č. Toman a lesní panna, sb. Franku Wollmanovi k sedmdesátinám (1958); K. Krejčí: Od Horáce k Č., tamtéž; K. Horálek: K Č. písní Zavedený ovčák, ČLit 1959; J. Šonka: Neznámý rukopis F. L. Č. (popis rukopisného konceptu přednášky o RKZ z 1850), Sborník NM v Praze, ř. C, lit. hist., 1959; J. Pilát: Č. a Rusko, Praha-Moskva 1959; in Pedagogické dědictví K. S. Amerlinga (1960, 3 dopisy Čelakovskému z 1843); M. Otruba, M. Kačer in Tvůrčí cesta J. K. Tyla (1961, polemika Č. — Tyl); D. Bergová: Slovinský France Prešeren v české literatuře (též o překl. Č.), AUP Olomouc, Sb. prací jazykovědných a literárněvědných 1961; J. Levý: Verš české lidové poezie a jejich ohlasů, Slavia 1962; A. Závodský: Satira jako zbraň literární kritiky (lit. satiry Č. z 20. let), SPFF Brno, ř. literárněvědná č. 10, 1963; J. Dolanský: S Č. k lidu, in Stopami buditelů (1963); V. Maděra: Proč byl Č. zbaven funkce redaktora? Byl Hanka donašečem?, Slovanský přehled 1964; V. Čejchan: Ještě k případu Hankova udavačství Čelakovského, tamtéž 1964; K. Mára: Vuk Stefanović Karadžić a F. L. Č. (hl. překlady Č.), AUC Praha, Philologica Slavica Pragensia 6, 1964; J. Dolanský: Vuk Karadžić a česká literatura jeho doby (též styky s Č.), tamtéž 1964; J. Kurz: Vuk Stefanović Karadžić a soudobí čeští a slovenští slavisté, tamtéž 1964; M. Švankmajer: Čeští vlastenci a hnutí děkabristů (též informovanost a vztah Č.), Slovanský přehled 1964; R. Brtáň: Propagácia slovenských ľudových piesní v období obrozeneckém (též Č.), ČL 1965 + Č. prameňom moravských národných piesní, ČL 1969 → Slovensko-slovanské literárne vzťahy a kontakty (1979); V. Mayer: K. A. Vi-

nařický a F. L. Č. jako autoři školních čítanek, Čes. jazyk a literatura 1969/70; J. Mukařovský: Přísloví jako součást kontextu, in Cestami poetiky a estetiky (1971); A. Závodský: Květinové epigramy F. L. Č., SPFF Brno, ř. literárněvědná D 20, 1973; J. Pech: F. L. Č. a snahy Jungmannovy generace, Čtenář 1974; J. Lebeda: Lužické ohlasy u F. L. Č. (přátelství s S. A. Smolefem, výňatky ze vzáj. koresp.), Lid. demokracie 27. 8. 1977.

kh

Ladislav Čelakovský

* 29. 11. 1834 *Praha*

† 24. 11. 1902 *Praha*

Botanik, překladatel Shakespearových dramát a anglické, ruské a německé poezie.

Nejstarší z dětí Františka Ladislava Č., bratr právníka a právního historika Jaromíra Č. Gymnázium navštěvoval ve Vratislavi, kde byl jeho otec univ. profesorem (1842–49), pak v Praze (mat. 1853). Po otcově smrti (1852) se ho ujal J. E. Purkyně; u něho získal L. Č. průpravu k vědecké práci, v Purkyněvě Živě publikoval už za gymnazijních let přírodopisné články a literární pokusy, pod jeho metodickým vlivem studoval na pražské filoz. fakultě přírodní vědy. Po absolutoriu (1858) suploval přírodopis na gymnáziu v Chomutově; spřátelil se tu s rodinou botanika a lékaře dr. Knafa, s jehož dcerou Luisou se 1864 v Praze oženil. (Jejich syn Ladislav Č. ml., 1864–1916, se později stal profesorem botaniky na technice.) Po skončení suplenty v Chomutově byl L. Č. asi půl roku vychovatelem v domě továrníka A. Richtra na Zbraslavi. 1860 se stal kustodem botanických sbírek Českého muzea (tuto funkci zastával do konce života). 1863 získal doktorát filozofie, 1864 se stal členem komitétu pro přírodovědecký výzkum Čech a vedoucím jeho botanické sekce, 1866 docentem botaniky na pražské technice, 1871 mimořádným, 1880 řádným profesorem botaniky na Karlo-Ferdinandově univerzitě, po jejímž rozdělení 1882 přistoupil k české univerzitě. Byl členem do-

mácích i zahraničních učených společností, veřejné funkce neměl. Od počátku 60. let prováděl a organizoval botanický průzkum Čech, jehož výsledkem byl *Prodromus květeny české*, základní dílo české floristiky. Autoritu v evropské přírodovědě získal studiemi z oboru srovnávací morfologie, v nichž na základě Darwinovy teorie vypracoval nové pojetí vývoje rostlin. Zabýval se i přírodní filozofií a dějinami botaniky. Vydal samostatně nebo v časopisech a věd. sbornících přes 150 prací. Mj. patřil k základnímu autorskému okruhu Riegrova a Ottova naučného slovníku, na Ottově se podílel i jako odborný redaktor.

Příležitostně publikoval L. Č. jednotlivé původní básně. Jeho překladová tvorba, orientovaná hlavně na anglickou literaturu, se opírala o spolehlivé filologické a kulturněhistorické základy a vyznačuje se kultivovaným stylem, nevymykajícím se z rámce tradiční poetiky; jeho prvnímu překladu ze Shakespeara vytýkala kritika příliš knižní ráz. Kromě několika dramát, vydaných v muzejní edici *Dramatická díla W. Shakespeara*, přeložil L. Č. ukázky ze staroanglické poezie a z G. G. Byrona a jednotlivé drobné práce z německé a ruské literatury (Novalis; M. J. Lermontov, A. V. Kolcov, A. S. Puškin, A. S. Chomjakov, D. V. Venevitinov). V 50. letech spolupracoval s J. V. Fričem (přispěl do *Lady-Nióly*, 1857 se podílel na přípravě neuskutečněného týdeníku *Svět a domov*), 1863 se měl stát nástupcem B. Mosera v redakci *Šotka a Břejl* (funkci nepřijal), 1870 byl jedním z redaktorů *Ruchu*. Jeho literární předpoklady se specificky uplatnily v oblasti odborného stylu; projevíly se ve schopnosti vyložit nezjednodušeně a přitom srozumitelně vědeckou problematiku i laikům.

ŠIFRY: čl, čý (Slovník naučný, red. Rieger), lč, LČ. (Ottův slovník naučný). ■ PŘÍSPĚVKY in: Archiv pro přírodověd. výzkum Čech (1868–83 *Prodromus květeny české* 1–4); ČČM (mj. překlady: 1855 *Honcheviatský. Staroanglická balada*; Král Lear a jeho tři dcery. Anglická balada; Ukázky ze starých skotských balad a písní; G. G. Byron: *Melodie hebrejské*; 1857 *Antologie ze sadův poezie ruské*); alm. *Lada-Nióla* (1855); *Lumír*; *Osvěta*; *Rozpravy ČAVU*; *Rozpravy KČSN*; *Vesmír*; *Věstník KČSN* (1881–90 *Prodromus* ..., pokr.); *Živa* (odb. články, 1847 lit. debut: překlad z Novalise); — posmrtně: sb. *Lit. archiv* (1966, část překl. Král Lear, z rkp., ed. R. Havel, M. Heřman). — Mimoto příspěvky v cizojazyčných odb. časopisech a sbornících: *Botan. Zentralblatt*;

Botan. Zeitung; *Englers botan. Jahrbücher*; *Lotos*; *Oesterr. botan. Zeitschrift*; *Pringsheims Jahrbücher für wissenschaftl. Botanik*; *Regensburger Flora* aj. ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: W. Shakespeare: Král Lear (1856, i prem.) + Král Jindřich IV. (1. díl 1859, prem. 1862; 2. díl 1870) + Bouře (1870). — *Ostatní práce*: *Přírodopisný atlas rostlinstva s výkladem* (1866); *Prodromus květeny české* (1877); *Analytická květena česká* (1879); *Nauka o květenstvích na základě deduktivním* (1892) aj.; i učebnice pro gymnázia. ■

LITERATURA: J. Malý: *Dramatická díla W. Shakespeara* ... Král Lear (ref. překl.), ČČM 1857; B.: Dr. L. Č., *Světobzor* 1879; e: Dr. L. Č., *Čes. včela* 1880; J. V. Frič in *Paměti* 4 (1887); an.: Prof. dr. L. Č., *Zlatá Praha* 1889, č. 26; ■ nekrology: an., *Zvon* 1902/03, č. 10; J. Podpěra, ČČM 1903; B. Bauše, *Osvěta* 1903, sv. 1 ■; J. Baudiš: *Příspěvky ke kritice českých překladů shakespearovských*, ČMF 5, 1915/17, č. 5; J. Kvapil: *Syn básníkův*, *LidN* 26. 7. 1931.

kh

Jan Karel Čemus

* 28. 1. 1895 *Horní Mokropsy* (Všenory-H. M.) u Prahy

† 11. 11. 1969 *Kadaň*

Prozaik, autor četných dobrodružných a umělecko-naučných knih pro mládež a několika psychologických a detektivních románů pro dospělé; též autor technických příruček.

Beletristické práce podepisoval J. K. Čemus, odborné ing. J. Čemus. Byl synem učitele. Školní docházku zahájil v rodišti 1901, poslední ročník základní školy a reálku absolvoval v Praze (mat. 1913). Po ukončení studia elektrotechniky na pražské technice byl jako inženýr zaměstnán u různých firem, ve 30. letech měl několik let samostatnou technickou kancelář. Časopisecky publikoval od 1925, a to zprvu odborné články; v *Nár. politice* a *Právu lidu* vedl motoristickou hlídku; v polovině 20. let začal také vydávat odborné příručky. Od 1927 se uplatnil i jako fejetonista, kurzivkář, autor povídek a románů na pokračování i jako překladatel beletrie a odborných článků z angličtiny, němčiny, francouzštiny a italštiny;

pěstoval i kritiku literatury pro mládež (Nár. politika). Je autorem drobnějších klavírních skladeb, uváděných hlavně v rozhlasu, a pochodů (několik jich bylo vydáno i tiskem). Pracoval též jako výtvarník (drobná grafika, hlavně knižní obálky). V průběhu 20. a 30. let procestoval Itálii, Jugoslávii a Německo. Na počátku okupace byl vězněn gestapem, po propuštění se až do konce války živil vyučováním cizích jazyků. Od 1945 žil v Liberci, pak v Kadani.

Těžištěm Č. beletristické činnosti jsou prózy pro mládež, které se žánrově a tematicky dělí na dvě části: jednu tvoří knížky umělecko-naučného zaměření, v nichž se autor snažil o působivé podání odborné látky uplatněním beletristických postupů a potlačením didaktizujícího výkladu (*Bratři Drátové*, *Společnost na kolech*), druhou tvoří oddechové příběhy, založené na líčení prázdninových dobrodružství (*Šest hvězdiček*, *Chata děsu*) nebo zážitků při podivuhodných cestách (*Pod klenbou pralesa*, *Ostrov Bohemia*); děj často nepravděpodobný je tu kombinován se zajímavě podávanými poznatky přírodovědnými a geografickými. Životopisný román *Frantík vynálezce* zobrazuje život a dílo F. Křížika. V poválečných pracích pro děti využíval Č. dobrodružných aspektů odbojové a osvobozovací tematiky (*Obrněný vlak*). Z Č. knih pro dospělé je nejvýznamnější román *Muži bez límečku* se zřetelně autobiografickými prvky. Jde o první díl zamýšlené trilogie, která měla postihnout osudy a postoje generace poznamenané ve svém dospívání první světovou válkou a prožívající zralý věk v hrozbě a pak skutečnosti války nově.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Ingus (Lid. listy), Petr Čemus, Vladimír Jenka, Vl. Jenka; č, Č, Čs., -jkč-, JKČ. ■ PŘÍSPĚVKY in: Auto (od 1926); Lány (od 1927); Lid. listy; Lid. noviny (od 1940); Malý čtenář (od 1939); Mladý hlasatel (od 1938); Nár. listy (od 1926); Nár. politika (od 1925); Právo lidu (od 1925); Severočes. deník (od 1946); Zeměd. noviny. Mimoto příspěvky v dalších denících a odb. časopisech. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Tajný spolek SNOŠ (R pro ml., b. d., 1938); Skalní hnízdo (R pro ml., 1941); Pod klenbou pralesa (R pro ml., 1941); Stín v pozadí (R 1942); Zimomřivý člověk (R 1942); Šest hvězdiček (R pro ml., 1942); Jezero na Vysocině (R pro ml., 1942); Tajemná loď (R pro ml., 1942); Bratři Drátové (R pro ml., 1943); Frantík vynálezce (R pro ml., 1943); Bratrstvo síly (R pro ml., 1944); Chata děsu (R

pro ml., 1944); Mladí vědci (R pro ml., 1944); Bratři Drátové (D pro ml., 1944, i prem.); Písně práce (BB 1944); Ostrov Bohemia (R pro ml., 1945); Společnost na kolech (R pro ml., 1946); Obrněný vlak (P pro ml., 1946); Muži bez límečku (R 1946; 1. díl trilogie Ubitá generace); Raně nad Vltavou (R pro ml., 1947); Pančářová pěst (P pro ml., 1947); Od hor k moři (R pro ml., 1948). — *Ostatní práce*: Úvod do radiofonie (1926); Elektřina v zemědělství (1927); Praktické a úsporné použití elektřiny v zemědělství (1928); Automobil (1928); Poruchy v radiofonii (1929); Poruchy a opravy automobilu (1930); Automobilistou v několika hodinách (b. d., 1930); Pohonné stroje v zemědělství (b. d., 1931); Liberec a jeho okolí (1946); Jizerské a Lužické hory (1946); Svět elektřiny (pro ml., 1946); Svět automobilů (pro ml., 1947). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Auto (1926–29), Lány (1927–28). ■

LITERATURA: J. Hloušek: ref. Tajný spolek SNOŠ, Úhor 1938 + ref. Šest hvězdiček, Úhor 1943; R. Kapounová, B. Lacina: ref. Ostrov Bohemia, Štěpnice 1946/47; Lumoj: ref. Bratři Drátové, Komenský 1955.

ah, sm

Emanuel Čenkov

* 14. 4. 1868 Praha

† 24. 6. 1940 Praha

Lyrik nálad a žánrů, vyšlý ze školy J. Vrchlického, prozaik, esejista a překladatel, propagátor česko-francouzských vztahů.

Vl. jm. Emanuel Stehlík, rytíř z Čenkova a Treustättu; podepisoval své práce též E. rytíř z Čenkova a dalšími obměnami jména i přídomku; vystudoval gymnázium (mat. 1886) a práva v Praze (doktorát 1892), po studiích vstoupil do služeb pražského magistrátu a stal se vedoucím oddělení pro styk s cizinou. Patřil k nadšeným zprostředkovatelům kulturních styků česko-francouzských. Znalost francouzské kultury obohacoval cestami a pobyty ve francouzském prostředí (poprvé 1897), kde poznal řadu významných osobností (L. Léger, F. Coppée, A. Rodin aj.) a stal se členem řady kulturních institucí (Akademie v Marseille a v Chambéry, sdružení felibrů aj.); z těchto

poznatků čerpal při organizaci kulturněpolitických styků i v beletristické a překladatelské práci. Byl členem Penklubu, literárního odboru Umělecké besedy (od 1898 člen výboru) a Máje. Navštívil rovněž Itálii (1908) a další země.

Č. náladová, krajinářská a žánrová lyrika, provázená často sociálními motivy a hlásící se k J. Vrchlickému jako vzoru, se zvláště v prvních sbírkách vyznačovala hlubokým osobním prožitkem. Intimní vyznání ze vztahu k přírodě a domovu, z pocitů osamělosti, nemoci i hoře z matčiny smrti (*Eros a Psyché, Rok na samotě*) vystřídala později popisná poezie ulpívající na vnějškovém dojmu (*Paříž*) a nakonec programově vlastenecká, silně didaktická tvorba (*Dojmy a kontemplace básníka 20. věku*). Generační pocity tísně v domácích poměrech národnostního pokořování a touhy po tvůrčí a lidské volnosti se odrážejí v lehce črtnaných lyrických prózách (*Motýli a chiméry*) i v románě z prostředí českých umělců v Paříži (*Romantikové*); tyto pocity vedly také Č. ke sblížení s francouzskou kulturou, které dokumentuje zvláště kniha memoárových a esejistických prací *U krbu Francie*. Z veršů s francouzskou tematikou se však vedle obdivu leckde ozve i náznak rozčarování světem, který nedovedl uvést ve skutek své vlastní ideály rovnosti a svobody. Překladatelská činnost Č. je věnována skoro výhradně francouzskému písemnictví; trvala od 90. let 19. stol. až do autorova pozdního věku a soustředila se především k V. Hugovi, P. Bourgetovi, J. Richepinovi a M. Prévostovi.

PSEUDONYM: František Bílek (Zlatá Praha). ■ PŘÍSPĚVKY in: Correspondence Tchèque (1912); Čas. čes. studentstva (od 1889); Čes. revue (od 1913); Čes. stráž; Čes. Thalia (od 1888); Čes. svět (od 1908); Hlas národa (i příl. Nedělní listy, od 1892); Jitřenka (od 1889); Květy (od 1888); Lit. listy (od 1892); Lumír (od 1889); Máj (od 1903); Nár. obzor (1906); Niva (od 1893); Nové proudy (1893); sb. Oslavy V. Huga v Paříži roku 1912 (1913); La Revue de Pays d'Occ; La Revue slave (1906); Ročník sborník (1935); Rozhledy (od 1894); Ruch (od 1888); Světozor (od 1888); Topičův sborník (od 1916); Vesna (od 1894); Zlatá Praha (od 1887); Zvon (od 1905). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Z mého alba (BB 1889); Eros a Psyché (BB 1890); Rok na samotě (BB 1894); Chmury a červánky (BB 1899); Paříž (BB 1900); Domovem i cizinou (BB 1910); Romantikové (R 1919); Motýli a chiméry (PP 1919); U krbu Francie (EE 1930); Dojmy a kontemplace básníka 20. věku (BB 1934). — *Překlady*: C. Mendès: Chudá láska (1888); P. Bourget: Žák

(1890) + Steeple-chase (1895); A. de Musset: Rolla (1892); J. Richepin: Bizarní smrti (1894); M. Prévost: Polonevinné (1895) + Mlýn nazaretský (1896); V. Hugo: Bídnič (1897–99) + Chrám Matky boží v Paříži (1902) + Han z Islandu (1928) + Bug Jargal (1931); C. Maclair: Auguste Rodin (1907). — *Ostatní práce*: Paris et Prague (studie, 1909); La Bohème et sa capitale (1912); L. Léger, člen Francouzského institutu (1913). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: sb. Oslava V. Huga v Paříži roku 1912 (1913). ■

LITERATURA: ■ ref. Z mého alba: B. Čermák, NL 2. 5. 1889; J. V. (Vrchlický): Novinky našeho Parasu 2, Hlas národa 22. 5. 1889; I. Mráz, Lit. listy 1888/89; -b-, Světozor 1888/89; A. V. (Vrzel), Hlídka literární 1889; -ek, Čas. čes. studentstva 1889 ■; ■ ref. Eros a Psyché: Astur (H. G. Schauer), Lit. listy 1889/90; -a- (F. V. Vykoukal), Světozor 1889/90; A. V. (Vrzel), Hlídka literární 1890; B. Čermák in Obraz básnictví českého za rok 1890, ČČM 1891 ■; jv (J. Vodák): ref. Bizarní smrti, Lit. listy 1893/94; A-a (A. Procházka): ref. Polonevinné, Lit. listy 1894/95; ■ ref. Rok na samotě: J. Karásek, Niva 1894/95; F. V. Krejčí, Rozhledy 1894/95 (k tomu i Č. polemika, Čes. stráž 7.9. 1894); B. (T. G. Masaryk), Naše doba 1894/95; K. Dostál, Hlídka literární 1895 ■; ■ ref. Bídnič: an., Zlatá Praha 1896/97; -a-, Lumír 1899/1900 ■; ■ ref. Paříž: jv (J. Vodák), Besedy Času 1900; an., Rozhledy 1899/1900 ■; ■ ref. Domovem i cizinou: -ejč- (J. Krejčí), Naše doba 1910/11; K. Fiala, Moderní revue 1910/11; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 1910/11; -il (A. Novák), LidN 26. 2. 1911 ■; J. B. (Borecký): E. Č. padesátníkem, Topičův sborník 1918; J. F. (Folprecht): ref. Romantikové, Zvon 1918/19 + Literatura (ref. Motýli a chiméry), Čes. revue 1919/20; -och- (F. S. Procházka): ref. U krbu Francie, Zvon 1930/31; ■ ref. Dojmy a kontemplace básníka 20. věku: V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 1933/34; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 1933/34 ■; ne (A. Novák): E. Č. sedmdesátníkem, LidN 14. 4. 1938; -btk- (V. Brtník): Básník E. Č. . . . , Zvon 1937/38; ■ nekrology: -btk- (V. Brtník), Zvon 1939/40; V. Hánek, Venkov 27. 6. 1940; Kp (J. Knap), Venkov 28. 6. 1940 ■.

mr

Ferdinand Čenský

* 29. 5. 1829 Čechtice u Benešova

† 30. 1. 1887 Praha

Učitel češtiny na vojenské akademii, literární a vojenský historik, žurnalista, autor vzpomínkových próz, překladatel.

Pokřtěn Ferdinand Antonín Jan, na počátku své literární dráhy se podepisoval Ferdinand Jaromír. Otec Jan Evangelista, obchodník, starosta v Čechtích († 1855). 1837 byl F. Č. poslán do Jihlavy naučit se německy, od 1840 studoval na Akad. gymnáziu v Praze, 1842–46 v Německém (Havlíčkově) Brodě (rokem 1844 datuje své národní uvědomění); 1847–48 studoval v Praze filozofii. Za revoluce spolupracoval s Pražským večerním listem od jeho založení (červenec 1848), měl na starosti rubriky Zprávy z venkova a Ostatní Rakousko, psal (též do Včely) referáty o českém divadle. Po zastavení listu (únor 1851) byl vyšetřován, zejména pro článek o smrti A. Smetany, a vězněn na Hradčanech; 8. 11. byl prohlášen za nevinného, ale protože již předtím byl z úřední moci odveden k vojsku, byl přímo z vězení poslán k 11. pěšímu pluku. Byl 5 let v Mohuči (Mainz), 1 rok ve Frankfurtu nad Mohanem, 6 let v Itálii (Ferrara, Bologna, Benátky, Verona aj.), 4 roky v jižním Tyrolsku, 3 roky v Linci; v rozmezí 1853–59 získal hodnost desátníka až nadporučíka. Naučil se vlámsky a italsky. Účastnil se italského tažení 1859, bitev u Melegnana a Solferina. 1859–65 učil češtině důstojníky a kadety plukovní školy, češtině učil i v Linci (1866–69). V září 1869 byl povolán na vojenskou akademii do Vídeňského Nového Města (Wiener Neustadt) za učitele české řeči a literatury (od 1870 setník). 1873 učil češtině v císařské rodině (arciknížata Františka a Otta). Od 1879 pomáhal A. V. Šemberovi v překládání říšského zákoníku, po jeho smrti (1882) prováděl dočasně tuto práci sám. Na podzim 1885 odešel na vlastní žádost do výslužby (jako major, vyznamenaný rytířským křížem) a přestěhoval se do Prahy. Onemocněl, byl operován, zemřel na rozklad krve. Pohřben byl na vojenském hřbitově v Karlíně.

V revolučních letech, kdy působil jako radikální novinář, napsal mj. několik politických úvah, přeložil operní libreto, začal překládat a psát (do Včely) povídky a novely. Ve vězení

na Hradčanech přeložil dvě Moorovy básně (otištěny později v Obrazech života), v 50. letech přispíval pod pseudonymy hl. do Pražských novin (dopisovatelská služba, politické zpravodajství, cestopisné črty) a do kalendáře Koleda (memoárová próza, překlady povídek), v 60. letech se publikačně odmlčel. S učitelskou funkcí v 70. letech souvisí jeho autorství české gramatiky pro Němce a vojenské čítanky (obojí zavedeno jako učebnice ve vojenských akademích); vydal také německo-český slovník vojenské terminologie. Od počátku 70. let hodně přispíval do českých časopisů, nejvíce spolupracoval s Osvětou. Napsal velký počet nekrologů (Čerstvé rovy) a literárněhistorických portrétů či vzpomínkových črt, pojednávajících jednak o vojácích — spisovatelích (J. Jeník, M. Z. Polák, T. Burian, M. Fialka, E. S. Friedberg-Mírohořský), jednak o osobnostech, které poznal hlavně v letech svých literárních počátků (J. Malý, F. Hajniš, K. Amerling, V. S. Štulc, V. B. Nebeský, F. M. Klácel, A. V. Šembera, Samo Chalúpka, F. S. Kodým, M. Čacká aj.); hodnota těchto článků je ve shromáždění a vysvětlení životopisných údajů, často unikátních. Napsal také věcné přínosné stati o počátcích obrozenské éry a o české žurnalistice revolučních let. Z korespondenční pozůstalosti T. Buriana (kterou po jeho smrti zakoupil i s knihovnou) pořídil komentovaný výbor *Z dob našeho probuzení*, který vydán ve Světozoru 1874 vzbudil takový zájem, že rok nato vyšel knižně. Přípravoval se k napsání životopisu Havlíčkova. S J. Thilem pracoval na vojenskohistorických studiích o třicetileté válce, revidoval jeho prózu Pavel Poctiva, dokonalý vojín. V březnu 1873 začal zpracovávat rodinnou kroniku a psát autobiografii (rukopis doveden do 1844). V nedělní příloze Hlasu národa 1886 otiskl tři memoárové črty z revolučního období. — Překládal z italštiny, vlámsštiny, polštiny, němčiny. Přeložil několik Rubešových básní do italštiny (překlad prý vyšel tiskem, nezjištěno kde).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Čechtický, Hána, J. F. (nebo Ferdinand) Šaftlich (Včela), Vojtěch Hán (Pražské noviny v 50. letech), Vojtěch Hejna; Č., Čský, Č-ý, F. Č-ý, F. J. Č., F. -ský, (-r-) (Pražský več. list). ■ PŘÍSPĚVKY in: Hlas národa (od 1886); Jitřenka (od 1886); Kalendář Matice (od 1885); kal. Koleda (od 1854); Lumír (od 1856); Nitra (od 1876); Obrazy života (od 1862); Osvěta (od 1871); Pražské noviny (od 1846); Pražský večerní list (1848–51); Posel

z Budče (od 1875); Rozhledy literární (od 1886); Světozor (od 1873); Včela (od 1849); Věstník bibliografický (od 1872); Vojské listy (od 1871); Žižka (od 1870). ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: W. Friedrich: Marta čili Trh v Richmondu (libreto k Flotowově opeře, 1872, prem. 1850); G. Ratzenhofer: C. k. rakousko-uherská válečná moc, její složení a zřízení (Těšín 1876); mimoto v 70.—80. l. překlady vojen. řádů, rukověti a jiných publikací pro potřeby armády. — *Ostatní práce*: Vojský slovník německo-český (1871); Kurzgefasste praktische Grammatik der böhmischen Sprache für Deutsche mit besonderer Berücksichtigung der Militärterminologie (1871, 2. přeprac. vyd. 1878, 3. přeprac. vyd. posmrtně 1888). Společně s J. Thillem: Česká válka od r. 1618 do r. 1622 (1875) + K dějinám třicetileté války od r. 1621 do r. 1648 (1879). ■ KORESPONDENCE: J. Schmitt: Z korespondence spis. F. Č. (paní M., býv. studentské lásce, z 1854—66), Nár. obzor 27. 5. a 15. 7. 1911 + F. Čenského deník z transportu do Mohuče (rodičům z 1851), Nár. obzor 24. 2. a 15. 3. 1912. ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Vojská čítanka (1871); Z dob našeho probuzení (komentovaný výbor lit. korespondence T. Buriana s vrstevníky, 1875 — Světozor 1874); Česká čítanka ku potřebě vzdělávacích a vychovávacích ústavů vojských 1—3 (1884—85). ■

LITERATURA: R. Tschorn: Bouřliváci (Polák, Zach, Čenský) (1928). ■ an.: České divadlo. V neděli (ref. Flotow: Marta), Pražský večerní list 1860, příloha k č. 30; ■ ref. Z dob našeho probuzení: F. Zákrevs, Osvěta 1875, č. 10; M. K. (Matěj Kovář), Bеседа učitelská 8, 1876, č. 15 ■; an.: F. Č. Životopisný nástin od bývalého jeho spolužáka, Světozor 1876; J. Neruda: Překladatel Marty, setník a profesor, pan F. Č. vypravuje, NL 1880 → Divadelní táčky (1881) a České divadlo 6 (1973) + F. Č., Humorist. listy 1885 → Podobizny 3 (1954); J. Kuffner, ref. Česká čítanka ..., NL 8. 1. 1885; J. J. (Josef Jireček): ref. Česká čítanka ku potřebě c. k. vzdělávacích a vychovávacích ústavů vojských, ČČM 59, 1885, sv. 2; J. Svátek: Habsburkové a český jazyk (navazuje na memoárovou stať F. Č. z téhož roč. Osvěty), Osvěta 1886; an.: Na líc a na rub (vyprávění A. Heyduka o F. Č. a kontrastující komentář k němu), Čas 1886/87, č. 21; ■ nekrology: an., Lit. listy 1886/87, č. 5; F. Chalupa, Rozhledy literární 1886/87, č. 11; an., Světozor 1886/87, č. 11; an., Květy 1887, č. 4; J. L. Turnovský, Hlas národa 1887, č. 31, 32, 34; an., Ruch 1887, č. 5; an., Zlatá Praha 1887, č. 12 ■; H. Voves: Upomínka na F. Č., Budečská zahrada 1887; V. Zelený: F. Č., Osvěta 1887; P. Š. (Prokop Šup): Věk Albrechta z Valdštiny, Hlídka literární 8, 1891, č. 11; J. Hanuš: Bouřlivý rok v životě V. B. Nebeského (F. Č. hájil Nebeského proti nařčení z útoku proti RKZ), Zlatá Praha 1893/94; J. Vlček in Několik kapitol z dějin naší slovesnosti (1912) → Kapitoly z dějin české literatury (1952); M. Novotný: Knihovna F. Č., LidN 2. a 14. 3. 1933; A. Novák: Rakouský důstojník

— český spisovatel, LidN 30. 1. 1937 + Rakouský důstojník — český vlastenec, LidN 1. 2. 1937; A. Jirásek in Dopisy 1871—1927 (1 dopis adresován F. Č.: 1965); J. Neruda in Dopisy 3 (5 dopisů adresováno F. Č.: 1965).

mo

Jan Čep

* 31. 12. 1902 *Myšlichovice* (Haňovice-Myslechovice) u Litovle
† 25. 1. 1974 *Paříž*

Prozaik a esejista katolické orientace, překladatel z francouzštiny, italštiny, španělštiny a němčiny; pesitel situačně založené a básnivě povídkové epiky, která v hodnotách tradičního venkovanství (v domově, rodě, bohu) nalézala potřebné duchovní opory pro člověka moderního světa.

Pocházel z chalupnické rodiny, v níž se narodil jako první z desíti dětí. Do obecné školy chodil v Cholině, do gymnázia v Litovli (mat. 1922); v té době začal také tisknout první příspěvky v příloze ostravských Moravskoslezských novin, redigované V. Martínkem. V Praze vystudoval na filoz. fakultě UK obor čeština, angličtina, francouzština (abs. 1926). V období 1926—27 pobýval ve Staré Říši u vydavatele J. Floriana, 1927 se vrátil do Prahy a působil zprvu několik let jako lektor v nakladatelství Melantrich, poté jako spisovatel a překladatel z povolání. V úzké souvislosti s jeho literární, hlavně překladatelskou činností byly jeho hojné cesty po západní a jižní Evropě, zvláště po Francii (tam poprvé 1928); na sklonku 1935 pobýval u G. Bernanose na Mallorce. Za druhé světové války, i po ní, kdy málo publikoval svou vlastní uměleckou tvorbu, žil především ve svém rodišti; věnoval se hlavně překladatelství a publicistice. V srpnu 1948 emigroval.

Č. tematicky náleží mezi prozaiky české vesnice počátku 20. století se zvláštním zaměřením na krátké literární útvary. Jeho beletrie je monotematická a bez větších vývojových zlomů; k její krystalizaci napomohli i autoři, které Č. překládal z francouzštiny, anglič-

tiny, němčiny a španělštiny, zejména M. Baring, H. Pourrat a G. Bernanos. Neměnně z všech svých prací Č. inspiračně vycházel z křesťanského světového názoru, jehož vliv se však v jednotlivých prózách projevoval rozličným způsobem a také s různou intenzitou. Základním tématem celého Č. literárního díla je vztah lidí k tradici, což znamená nejen k žijícím současníkům, ale i k těm, kteří tu byli před námi, a k těm, kteří tu budou po nás. Odtud Č. převažující zájem o dětství, kdy všichni teprve začíná a budoucí život je plný tajemství, a o stáří člověka, stojícího někdy těsně před svou smrtí, kdy jedinec rekapituluje důsledky celého svého života. Tento život, jak Č. naznačuje, je ve své pozemskosti vlastně jen zlomkem obecného bytí transcendentálního. To však aspoň zpočátku Č. literární tvorby nebylo na závalu reálnosti líčení lidských osudů. Jejich nositelé jsou vždy obyvatelé vesnic, někdy navrátilci do vesnického prostředí, často pokorní chudáci, jejichž život uplývá v rovnoměrně běžících starostech i radostech. Někdy si tyto postavy zachovávají tiché vědomí své vnitřní ceny, jindy se bouří až s jakousi barokní zběsilostí. Dílo Č. není příliš rozsáhlé, první dvě knížky *Dvojí domov* a *Vigilie* vstupují ve výběru do třetí Č. knihy *Zeměžluč*, která se tím stává jakýmsi autorským výbojem z tvorby 20. let. Č. v těchto svých prózách, pokud jde o kompozici a jazyk, neexperimentuje, význam jeho prací spočívá především v úspěšné sevřenosti básnického líčení při osvětlování lidských osudů a vybroušenosti jazyka, jak to dosvědčují i jeho překlady. V polovině 30. let dochází v Č. tvorbě k nepochybnému tvůrčímu uměleckému oslabení. Monotematicnost tvorby urychlovala vyčerpání inspiračních zdrojů, náboženská orientace Č. tvorby se stala příliš zjevná, jak o tom svědčí i výběr postav. Č. se také jako jeden z mála našich spisovatelů v povídce *Modrá a zlatá* otevřeně postavil proti republikánskému Španělsku. Nekritickým vyzvedáním venkova, hodnocením katolického středověku jako ideového modelu pro současnost, ale i přímými politickými glosami oslaboval Č. svoji uměleckou pozici v naší literatuře. Logickým důsledkem tohoto zaměření byla pak Č. izolace ve vývoji naší poválečné umělecké tvorby, emigrace a nakonec opuštění beletrie vůbec.

PSEUDONYM, ŠIFRA: Jan Bílovický; čp. ■ PŘÍ-

SPĚVKY in: Akord (od 1931); Cesta (od 1924); Čteme (od 1939); Kvart (od 1930); Lid. noviny (od 1941); Listy pro umění a kritiku (od 1933); Lit. noviny (od 1932); Lumír (od 1938); Mor. slez. noviny (Ostrava); Obnova (od 1938); Rozmach (od 1926); Rozprawy Aventina (od 1930); Rád (od 1933); Sever a východ (od 1926); Tvar (od 1927); Vyšehrad (od 1946). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Dvojí domov (PP 1926, pak v kn. Zeměžluč); Vigilie (PP 1928, pak v kn. Zeměžluč); Zeměžluč (PP 1931); Letnice (PP 1932); Děravý plášť (PP 1934); Hranice stínu (R 1935); Modrá a zlatá (PP 1938); Příbuzenstvo (P 1939, pak v kn. Tvář pod pavučinou); Básník a jeho inspirační zdroje (E 1940, pak v kn. Rozptýlené paprsky); Tvář pod pavučinou (PP 1941); Lístky z alba (PP 1944, pak v kn. Polní tráva a Rozptýlené paprsky); Polní tráva (PP 1946); Rozptýlené paprsky (EE 1946). — *Překlady*: S. Anderson: Smutní trubači (1926); R. Gómez de la Serna: Zázračný lékař (1926); G. B. Shaw: Pekelník (1926, s K. Muškem); M. Baring: Šálení času (1929) + Cesta do neznáma (1935); J. Conrad: Tajný agent (1930); J. Galsworthy: Silnější než smrt (1930, s B. Rovenským); J. Barrow: Vzpouza na lodi Bounty (1930, se S. Jílovskou); W. H. Hudson: Purpurová země (1930); R. Schmied: Carlos a Nikolás (1930); G. Bernanos: Odpadlík (1931) + Zločin (1936) + Deník venkovského faráře (1937); R. L. Stevenson: Poklad na ostrově (1930) + Černý šíp (1931) + Eseje (1938) + Podivný případ dr. Jekylla a pana Hyda (1940); E. Mörike: Mozartova cesta do Prahy (1932, s J. Zahradníčkem); H. Pourrat: Kašpar z hor (1932, s V. Čepem); R. Gallegos: Doña Barbara (1936); C. Mayran: Zima (1939); Ch. F. Ramuz: Adam a Eva (1939) + Míra člověka (1939); J. Johnson: Teď v listopadu (1940); P. Grogger: Brána na Grimmingu (1941, s K. Dvořákem). — *Výbor*: Sestra úzkost (1944, usp. autor). — *Souborné vydání*: Spisy J. Č. (Vyšehrad, 1947—48, 4 sv.). ■ REDIGOVAL: Epika, knihovna světových románů (1936—38). ■

LITERATURA: A. M. Piša: ref. Dvojí domov, Host 1926; F. X. Šalda: J. Č., ŠZáp 1928/29; B. Fučík: ref. Vigilie, Host 1928; ■ ref. Zeměžluč: K. Sezima: Menší prózy, Lumír 1930/31 → Mláží (1936); A. Novák, LidN 12. 7. 1931; A. M. Piša, PL 17. 5. 1931; F. X. Šalda, ŠZáp 1931/32 ■; ■ ref. Letnice: F. X. Šalda: Dva moderní vypravěči, ŠZáp 1932/33 → Kritické glosy k nové poezii české (1939); K. Sezima: Menší próza, Lumír 1932/33 → Mláží (1936); A. Novák, LidN 29. 1. 1933 ■; J. Franz: O J. Č., LUK 1933; ■ ref. Děravý plášť: A. M. Piša, PL 16. 11. 1934; M. Dvořák, LUK 1935 ■; F. X. Šalda: Jitřní zrak + Hromádka moderní české beletrie, obojí ŠZáp 1934/35 → Kritické glosy k nové poezii české (1939); K. Sezima: Menší próza (ref. Děravý plášť) + Z nové tvorby románové (ref. Hranice stínu), obojí Lumír 1934/35 → Mláží (1936); R. Černý: Tradice postav J. Č., LUK 1935; P. Fraenkl: Duše a kraj, Rozhledy

1935; A. Novák: Ke kořenům, LidN 21. 4. 1935; B. Polan: První román J. Č., Čin 1935; B. Fučík: Umění povídky, LUK 1936; F. Götz: Cesta J. Č. za vnitřní vlastí, LitN 1937/38, č. 10; M. Pujmanová: Jak se tendence dělat nemá, U Blok 1938; K. Sezima: Z nové tvorby románové (ref. Příbuzenstvo), Lumír 1939/40, s. 150; B. Novák: Básník osobitého vidění světa a života, LidN 15. 6. 1941; A. Vala: Lyričnost Č. prózy + Č. věta, Řád 1943; O. Králík in J. Č.: Sestra úzkost (1944); M. Dvořák: Č. Polní tráva, Akord 1946 + Č. pojetí života a umění, Vyšehrad 1947; R. Černý: Č. Rozptýlené paprsky, Akord 1947; I. Slavík: J. Č., spisovatel křesťanský, Almanach Kmene 1948; B. Fučík in J. Č.: Zeměžluč—Letnice—Děravý plášť (1969); E. Strohsová: Básník návratů a návrat básníka, Listy 1969, č. 12.

vř

Václav Čep

* 10.10.1908 *Myšlichovice* (Haňovice-Myslechovice) u Litovle

Překladatel italské, francouzské a španělské prózy.

Pochází z chalupnické rodiny, jeho bratr je prozaik a překladatel Jan Čep. Po absolvování reál. gymnázia v Litovli (mat. 1927) studoval V. Č. na filoz. fakultě UK obor latina—francouzština (abs. 1933); 1931—32 studoval jako stipendista romanistiku a archeologii v Římě. Pak působil jako středoškolský profesor: 1934—35 v Šumperku (1935—37 si odbyval vojenskou službu), 1937—45 v Nymburce (přitom bydlel v Poděbradech), od 1945 až do svého penzionování (1970) v Praze.

V překladatelském rejstříku V. Č. je italská, francouzská a španělská próza 19. a hlavně 20. století. Dominantu jeho překladatelského díla tvoří románové fresky zrcadlící převratné úseky moderních italských dějin (Bacchelli, Fogazzaro, Manzoni, Nievo).

KNIŽNĚ. *Překlady*: H. Pourrat: Kašpar z hor (3. díl, 1932; 1969 celé s J. Čepem); E. Baldacci: Intimní život rostlin (1941); P. Erizzo: Život advokátův (1941); R. Bacchelli: Mlýn na Pádu (2. díl, 1942); A. François-Poncet: Berlín 1931—1938 (1947); A. Manzoni: Snoubenci (1957); L. Pirandello: Staří a mladí (1958) + Mezi dvěma stíny (1959); G. Deledda:

Ztracený chlapec (1963); A. Uslar-Pietri: Zbrocená kopí (1963); M. Azuela: Vojáci bídy (1964); A. Fogazzaro: Malý starodávny svět (1965); I. Nievo: Zpověď Italova (1966); A. Moravia: Římanka (1966); C. Coccioni: Dědic Montezumův (1967); G. Bernanos: Deník venkovského faráře (1969, s J. Čepem); G. Verga: Mistr don Gesualdo (1970); A. Yáñez: Déšť na spadnutí (1971); R. Gallegos: Doña Barbara (1971); A. Palazzeschi: Sestry Materasiovy (1974); A. Banti: Spálená košile (1976); G. C. Chelli: Dědictví (1977).

jo

Bohuslav Čepelák

* 3. 3. 1907 *Praha*

† 7. 2. 1969 *Praha*

Prozaik a novinář, především autor dobrodružné literatury z Divokého západu a knížek pro děti s přírodní tematikou.

Pocházel z rodiny truhlářského dělníka. Po ukončení nižšího gymnázia v Praze (1922) pracoval jako praktikant a později jako knihkupecký účetní ve Vědeckém knihkupectví v Praze. 1928—30 byl nakladatelským pracovníkem a potom ředitelem Ústředního studentského knihkupectví, v 1. pol. 30. let zároveň redigoval trampské a sportovní časopisy (spolupracovník komunistického tisku od 1924; spoluzakladatel časopisu Tramp). 1937—39 zastával funkci šéfa propagace ateliéru A-B a Lucerna-filmu. Za okupace byl spisovatelem z povolání, 1946—52 šéfem propagace Čs. státního filmu, 1952—69 redaktorem svazarmovských časopisů Signál, Střelecký sport, v Obrně lidu řídil trampskou rubriku. Pohřben byl v Kytíně u Mníšku pod Brdy.

Zprvu psal Č. dobrodružné příběhy z Divokého západu. Vážnější literární záměry začal naplňovat až od válečných let, a to pohádkami, adaptacemi cizích látek (Shakespeare, Kalevala, Andersen) a hlavně prózami o zvířatech, v nichž uplatňoval rozsáhlé znalosti přírody, ale zároveň užíval pohádkových motivů. Nakonec zakotvil u románů pro chlapce, zasa-

zených do přírody a postavených na tradičním zápolení klukovských klanů. Nejlepší je napínavý prázdninový příběh *Hoši z Bílé skály*, odehrávající se ve scénérii brdských hřebenu a vyznařující lásku k přírodě a k lidem.

PSUDONYMY, ŠIFRA: Allan Paterson, Bruce Hall, Edgar Wallhorst, Edwin Rudyard, E. W. Harrison, Garry O'Grant, Harry B. King, Howard Gerstocker, Irčan (hl. trampská hlídka Obrany lidu), J. B. Smith, Jeff Johanson, J. O. Henry, Johnny Glaser, Jos. Honzl, Lad. Beran, Lewix Clark, L. Ragen, Pavel Soldán, Tim O'Brien, W. B. Powell, W. E. Harrington, W. Forest; I-n (hl. trampská hlídka Rudého večerníku). ■ PŘÍSPĚVKY in: Obrana lidu; Rudý večerník; Signál; Střelecký sport; Svět v obrazech; Tramp; Trampský a sportovní magazín; Trampský magazín; Trn. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Washington 7986 (R 1937, pseud. Lewis Clark); Dobrodruh z Nevada (P 1938, pseud. Bruce Hall); Dobrodružství Steve Harvella (P 1938, pseud. Bruce Hall); Pionýři Divokého západu (P 1938, pseud. Bruce Hall); Postrach pohraničí (P 1938, pseud. Bruce Hall); Rytíři texaských plání (P 1938, pseud. Bruce Hall); Seňor Dynamit (P 1938, pseud. Bruce Hall); Zlomená podkova (P 1938, pseud. Bruce Hall); Gentlemani Západu (P 1938, pseud. W. E. Harrington); Štěkájící kolt (P 1938, pseud. W. E. Harrington); Okřídlená smrt (P 1938, pseud. E. W. Harrison); Orlové vzduchu (P 1938, pseud. E. W. Harrison); Vítězství Toma Wooda (P 1938, pseud. J. O. Henry); Strážce dostavníku (P 1938, pseud. Jeff Johanson); Smrtonosné zlato (P 1938, pseud. Harry B. King); Bill Garry zasahuje (P 1938, pseud. Tim O'Brien); Nepravý bandita (P 1938, pseud. Tim O'Brien); Tajemný jezdec (P 1938, pseud. Tim O'Brien); Únos Nity Smithové (P 1938, pseud. Tim O'Brien); Vyzvědač LK-X (P 1938, pseud. Garry O'Grant); Bratrstvo mstitelů (P 1938, pseud. Allan Paterson); Hra o život (P 1938, pseud. Allan Paterson); Mstitelé (P 1938, pseud. Allan Paterson); Rudý jestřáb, náčelník Chirokesů (P 1938, pseud. Allan Paterson); Stone Clarck, pistolník (P 1938, pseud. Allan Paterson); Zrádce bílých tváří (P 1938, pseud. Allan Paterson); Smrt chodí kolem (P 1938, pseud. W. B. Powell); Bílý ďábel (P 1938, pseud. J. B. Smith); Dobrodružství v Benicii (P 1938, pseud. J. B. Smith); Texaští jezdci (P 1938, pseud. Howard Gerstocker); Osamělý střelec (P 1939, pseud. Bruce Hall); Ranečerská válka (P 1939, pseud. Tim O'Brien); Smrt Luke Wessona (P 1939, pseud. Tim O'Brien); Hodný strýček Sam (pohádka, 1939, pseud. Pavel Soldán); O hodném strážníkovi (pohádka, 1939, pseud. Pavel Soldán); O pejskovi a kočičce (pohádka, 1939, pseud. Pavel Soldán); O slonu, který nechtěl rýži (pohádka, 1939, pseud. Pavel Soldán); O zlém dědkovi (pohádka, 1939, pseud. Pavel Soldán); Opíček Fuk (pohádka, 1939, pseud. Pavel Soldán); Pohádky o hodných zvířátkách (1940, pseud. Pavel Soldán);

Pohádky o hodných lidech (1940, pseud. Pavel Soldán); Nové pohádky o hodných zvířátkách (1940, pseud. Pavel Soldán); Rychlonohý ďábel (P pro ml., 1940, pseud. Pavel Soldán); Povídky ze Shakespeara (adaptace pro ml., 1941); Severské báje a pověsti (pro ml., podle Kalevaly, 1941, rozšíř. vyd. 1946); Orlí křídla a Březová kanoe (R pro ml., 1941); Bouřlivá hranice (P 1941, pseud. Bruce Hall); Dobrodružství Buda Rogerse (P 1941, pseud. Bruce Hall); Na jih od Ria (P 1941, pseud. Bruce Hall); Supův konec (P 1941, pseud. Bruce Hall); Velké tažení (P 1941, pseud. Bruce Hall); Bill Garry zasahuje (P 1942, pseud. Tim O'Brien); Nepravý bandita (P 1942, pseud. Tim O'Brien); Andersenovy pohádky (1942, pseud. Josef Honzl); Pokorné království (PP pro ml., 1942, pseud. Pavel Soldán); Bojovník statečného srdce (PP 1944); Hoši z Bílé skály (R pro ml., 1944, pseud. Pavel Soldán); Černoušek z borového lesa (P pro ml., 1946); Indiánské pohádky (1946); Kyticka kopretin (BB pro ml., 1946); Stateční hoši (R pro ml., 1948, pseud. Lad. Beran); Tucet pohádek o zvířátkách (1948); Filmové pohádky ze sovětských kreslených filmů (1951). ■ REDIGOVAL *periodika*: Rudý večerník (trampská hlídka, 1928); Trampský magazín (1932); Trampský a sportovní magazín (1934); Obrana lidu (trampský sloupek, 1965–69). ■

LITERATURA: V. T. (Tichý): ref. Bojovník statečného srdce, Nár. práce 5. 3. 1945; vpa (V. Pazourek): ref. Severské báje a pověsti, Svob. slovo 3. 4. 1947; N. Č. (Černý), F. H. (Holešovský): ref. Černoušek z borového lesa, Komenský 1947/48 + ref. Indiánské pohádky, Komenský 1947/48; ■ nekrology: an., Signál 1969, č. 7; I. Štuka, Novinář 1969, č. 3; Z. Pírek, Zlatý máj 1969, č. 5 ■.

dv

Antonín Čermák

* 31. 5. 1776 Litomyšl

† asi 1837

Básník, přispěvatel Puchmajerova almanachu, kazatel.

Teologii studoval v Praze, 1830 působil jako farář v Českých Heřmanicích (u Vysokého Mýta), potom v Dolním Újezdě. Od 1831 již farářem v D. Újezdě nebyl. Proslul jako kazatel.

Poezii publikoval jen časopisecky. Do Puch-

majerova Sebrání přispěl jedním epigramem, větší část jeho básnické produkce jsou drobné skladby s alegorickým charakterem a didaktickým posláním (bajky, podobenství); psal též lyriku elegickou a příležitostnou.

ŠIFRA: A. Č. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. včela (od 1834); Dobroslav (od 1820); Lit. příloha k Vídeňským novinám (od 1816); Přítel mládeže (od 1824); alm. Sebrání básní a zpěvů (1797). ■ KNIŽNĚ. Náboženská literatura: Nedělních kázání díl 1–2 (1828); Kázání na svátky zasvěcené (1829); Kázání na dny rozličných svatých a slavností (1831); — posmrtně: Nedělních kázání druhého ročního běhu díl 1–3 (1838); Svátečních kázání druhého ročního běhu díl 3 (1838).

mo

Bohuslav Čermák

* 31. 10. 1846 Pacov

† 9. 2. 1899 Praha

Autor povídek z maloměstského a exotického prostředí, básník, literární kritik a historik, první monografista J. Nerudy.

Obecnou školu vychodil v Pacově, gymnázium navštěvoval od 1859 v Jindřichově Hradci a od 6. třídy (1864) v Táboře. Po maturitě (1867) studoval v Praze na filoz. fakultě historii. Již na gymnáziu v Táboře se účastnil studentského ruchu, patřil k předním členům literárního spolku Slavoj a přispíval pod pseud. Trnavský do jeho rukopisného listu Lužnice. V Praze byl členem studentského spolku Ruch i účastníkem ruchovských almanachů. Vypořádal i S. Čechovi při redigování Almanachu českého studentstva. Po studiích učil na soukromém gymnáziu ing. Made v Praze, 1873 se stal amanuensem a 1892 skriptorem pražské univerzitní knihovny. Knihovnictví zasvětil také svou jedinou obsáhlejší odbornou publikací. 1886–91 působil jako literární referent Národních listů. Zemřel na srdeční vadu.

Málo původní raná poezie B. Č. sahá od lyrických popěvek a hálkovsky zabarvené, ale pesimisticky laděné písňové milostné lyriky

přes opisnou rétorickou poezii až k ohlasům ukrajinské lidové epiky (s tématem boje kozáků s Tatary a Turky). Více se dařilo Č. v arabeskách a humoreskách z prostředí rodného Pacovska, jež sebral do sbírky *Z naší dědiny*; ve své většině se vyznačují smyslem pro realnost příběhů a charakterů, vyprávěčským zaujetím i humorným laděním. Jakmile se však Č. vzdálil od empirie maloměstského a vesnického života a zvolil — zejména ve svých pozdějších příbězích — exotičtější nebo alespoň cizokrajné prostředí (Alžír, Francie, Uhry), ocitl se v zajetí dobové fabulační romantiky, pro niž je příznačná násilná stylizace děje a zveličená role náhody, která nevěrohodně a uměle zaplétá osudy hrdinů. Jako literární kritik se Č. vyznačoval recenzentskou věcností, jež se odrazila i v jeho činnosti literárního historika. S neobyčejnou akribií shromáždil značné množství údajů pro své v Květech publikované monografie o V. Šolcovi, P. Chocholouškově a J. Nerudovi (zůstala nedokončena), ale i o autorech méně významných a časem zapomenutých (F. a K. Adamcové, B. Mühlsteinová).

PŘÍSPĚVKY in: Almanach čes. studentstva (1869); Almanach na oslavu 25letého trvání Akademického čtenářského spolku pražského (1874); Athenaeum (Londýn, od 1890); ČČM (od 1891); Čes. včela (od 1876); Domácí přítel (od 1884); Jitřenka (od 1884); Koleda (od 1880); Květy (od 1883); Lumír (od 1874); Nár. listy (od 1869); Obrazy života (od 1871); Paleček (od 1883); Rozhledy literární (od 1886); alm. Ruch (od 1868); Ruch (od 1880); Světozor (od 1872); Šotek (od 1881); Zlatá Praha (od 1885); alm. Zora (1883). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Básně (1875); *Z naší dědiny* (PP 1885); *Malé povídky* (1895). — *Překlady*: J. Verne: Dva roky prázdnin (1889). — *Ostatní práce*: Základové knihovnictví (1893). ■ REDIGOVAL edici: Album výtečných povídek českých i přeložených.

■ LITERATURA: ■ ref. Básně: J. Neruda, NL 15. 5. 1875 → Literatura 2 (1961); E. K. (Krásnohorská), Ženské listy 1875, č. 5; F. Zákrevs, Osvěta 1876 ■; ■ ref. Z naší dědiny: E. Valečka, Lit. listy 1885; E. Mířiovský: Zlatá Praha 1885; Sb., NL 13. 6. 1885; F. V. Vykoukal, Osvěta 1887 ■; J. Karásek: ref. Malé povídky, Lit. listy 1895; ■ nekrology: L. Quis: Květy 1889; an., Lit. listy 1889 ■.

zp

Jiří Čermák

* 12. 1. 1884 *Praha*
† 25. 6. 1955 *Praha*

Zeměpisec (geomorfolog) a cestovatel, vojenský historik, autor cestopisných črt, memoárových prací a literatury faktu.

Otec Bohuslav Č., úředník pražské univerzitní knihovny, byl básníkem, prozaikem a literárním historikem. J. Č. se narodil na Kampě, 1889 se s rodiči přestěhoval na Smíchov. Studoval na gymnáziu v Žitné a Křemencově ulici (mat. 1902), po ročním studiu práv vystudoval na filoz. fakultě obory zeměpis a dějepis (doktorát 1908). Po jednoroční vojenské službě studoval 1910 na univerzitě v Grenoblu, po návratu se stal asistentem geologického ústavu u prof. F. Počty. 1912–14 byl úředníkem knihovny Vysokých škol technických v Praze. V červenci 1914 narukoval do války, na ruské frontě byl raněn, 1915 zajat, vstoupil do čs. legií, 1920 se vrátil do Čech. Byl jmenován plukovníkem a pracoval v různých vyšších funkcích Vojenského ústavu zeměpisného, od dubna 1937 jako jeho velitel. Za okupace byl penzionován, později vězněn. Po válce se vrátil do Vojenského ústavu zeměpisného, 1946 odešel do výslužby. Byl pak vědeckým pracovníkem Kabinetu pro historickou geografii ČSAV, zastával četné funkce v odborných institucích. Jeho vědecká práce se týká hlavně geomorfologie, geologie a horopisu.

Se svým bratrancem V. Dvorským cestoval J. Č. jako gymnazista po Čechách, 1902–14 cestovali a provozovali horolezectví ve slovinských Alpách a na Balkáně. Jejich zážitky se promítly do společného díla, drobného cestopisu *Albánské a černohorské obrázky*. Horolezecké zážitky zpracoval Č. i v jiných črtách. Kniha *Člověk a hory*, vyprávějící příběhy z historie horolezeckého dobývání velehorských vrcholů, blíží se formou svého zpracování žánru literatury faktu. Z válečných dojmů napsal Č. dvě knihy memoárů; jiné Č. práce o čs. legiích za první světové války mají charakter vojenskohistorických studií.

PŘÍSPĚVKY in: Alpský věstník (od 1904); Časopis čes. turistů (od 1910); Lidé a země (od 1953); Máj (od 1912); Nár. osvobození (od 1920); Pelclovy Rozhledy (1911); Sborník České spol. zeměvědné, poz-

ději Sb. Čs. spol. zeměpisné (od 1907); Věstník Ma-sarykovy akademie práce (od 1930); Vojenské rozhledy (od 1924); Vojensko-zeměpisný sborník (od 1950); Výroční zpráva Vojenského ústavu zeměpisného (od 1922); Zeměpisný magazín (1948). Mimoto příspěvky v zahraničních odb. časopisech a sbornících. ■ KNIŽNĚ. *Cestopisné črty a memoáry*: Hory (1907, s V. Dvorským, V. Jandlem a V. Tillem); Albánské a černohorské obrázky (1914, s V. Dvorským); Věrnost za věrnost (1921); Člověk a hory (1923); Cestami odboje (1925). — *Ostatní práce*: Skupina Razorská (1907); Němci v Přední Asii (1911); Boje pod Bachmačem a ústup z Ukrajiny 1918 (1923); Naši v srbské armádě (1924); Desáté výročí bojů v Dobrudži (1926). Mimoto stati v Machátově ilustrovaném zeměpisu všech dílů světa a spoluautorství turistických průvodců. ■

LITERATURA: J. Stěhule: J. Č. šedesátník, Sborník Čs. spol. zeměpisné 1945; V. Häufler: Sedmdesátiny J. Č., Země a lidé 1954; F. Vitásek: Sedmdesát let J. Č., Sborník Čs. spol. zeměpisné 1954; J. Kinský: J. Č. sedmdesátník, Kartografický přehled 1954; V. Dvorský: Koritnická chata pod Mangartem, Sborník Čs. spol. zeměpisné 1954; ■ nekrology: an., Sborník Čs. spol. zeměpisné 1955; R. Kettner, Časopis pro mineralogii a geologii 1956 ■; J. Kinský: Za Triglavem, in Čeští cestovatelé 2 (1961).

mo

Jiří František Čermák

* 18. 11. 1749 *Český Brod*
† 9. 2. 1817 *Český Brod*

Evangelický písmák, autor rukopisných pamětí, skladatel písní.

Nazýval se též J. F. Č. Českobrodský. Syn šafáře na kutnohorském panství, českobrodský měšťan a majitel dvorce. Horlivý pracovník evangelické církve, patřil mezi zakladatele evangelického sboru ve Kšelích, pracoval tu jako kurátor.

Zanechal rukopisnou kroniku (*Kniha pamětní založená roku 1788...*) cennou v partiích z let jeho života, zejména v zachycení událostí před vydáním tolerančního patentu a po něm. Sbíral písně lidových autorů, sám písně skládal, dvě jeho písně (autorství určeno

akrostichem) obsahuje jeho rukopisná sbírka nadepsaná *Tyto písničky patřejí pod správu Jiřího Čermáka*. Tam jsou zapsány též skladby Jiřího Volného, Josefa Bláhy a dalších, blíže neznámých lidových autorů (jméno autora vyjádřeno akrostichem): Matěj Růžička, Václav Norbert Oktavian Kinský, František Antonín Novotný, Samuel Žluva, Vyšej Raden (Nerad?), Jan Zahradníček.

LITERATURA: F. Bareš: J. Č. Československý a jeho paměti, ČČM 1891; J. B. Čapek in Československá literatura toleranční 1 (1933); L. Šmíd: Osudy rukopisné knihy paměti J. Č., Slovesná věda 1947 + Písemný doklad tzv. náboženské blouznivosti v písmácké pozůstalosti J. Č., Slovesná věda 1950 + Václav a Čermák, Kostnické jiskry 1954.

mo

Kliment Čermák

* 1. 4. 1852 Čáslav
† 19. 1. 1917 Čáslav

Vlastivědný pracovník v oboru archeologie, muzejnictví a numismatiky, autor prozaických knih přibližujících mládeži pradávnu i historickou minulost našich zemí.

Narodil se v rodině knihaře, starousedlého měšťana, ředitele čáslavské záložny, který se účastnil veřejného života 60. let. Také mladší bratr Bohuslav Č. (1855–1928), učitel v Mělníku, byl literárně činný jako pedagog, kulturní pracovník a spisovatel pro mládež, publikující v dobových dětských časopisech. Do školy začal K. Č. chodit v Čáslavi, ale nemoc (strávená též v nemocnici v Hoříčkách u České Skalice) ho donutila na 2 roky přerušit školní docházku. Doučoval se soukromě a po základní škole navštěvoval čáslavskou nižší reálku. Od 1868 studoval v Praze na učitelském pedagogiu a poslouchal zoologii a paleontologii na pražské technice. 1871 nastoupil učitelské místo na obecné škole v Poličce, kde se také oženil; 1873 se vrátil do Čáslavi jako učitel na zdejší měšťanské škole, 1896 se stal jejím ředi-

telem a tuto funkci zastával až do smrti.

Již jako student reálky jevil K. Č. živý zájem o kulturní dění, o geologii a archeologii. Na studiích v Praze získal i odborné poučení prostřednictvím ředitele školy historika J. Lepaře a zejména paleontologa A. Friče, archeologa J. L. Píče i konzervátora F. Beneše. Tehdy také začal podnikat první studijní cesty, nejdříve po vlasti a pak i do ciziny (Rakousko, Sasko, jihoslovanské kraje, severní Itálie a Švýcarsko, Bavorsko, Rusko a Polsko, Prusko, Dánsko, Slovensko a Balkán včetně Řecka); účastnil se i archeologických sjezdů. 1875 byl zvolen čáslavským letopiscem, stal se dopisujícím členem Muzea Království českého a od 1877 působil jako jednatel, od 1891 jako předseda muzejního spolku Včela čáslavská; 1887 byl jmenován konzervátorem vídeňské ústřední komise pro umělecké památky a starožitnosti. Pracoval na výzkumech původního čáslavského sídliště Hrádku a o svých nálezech informoval veřejnost v pražských, vídeňských i berlínských časopisech; tyto práce mu získaly odborné uznání a kontakty s archeology téměř celé Evropy. Praktické úkoly souvisící s růstem čáslavského muzea ho vedly k promýšlení organizace a vnitřní struktury krajinských muzeí na odborné vědecké základně; 1896 založil jeden z prvních muzeologických časopisů v Evropě, Věstník českoslovanských muzeí a spolků archeologických, který několik let redigoval. Od konce 80. let se vedle archeologie a muzeologie ve středu Č. zájmu ocitla i numismatika, již věnoval syntetický třísvazkový spis *Mince království českého za panování rodu Habsburského od r. 1526*; dílu, na němž pracoval přes 20 let, předcházela menší práce *O českých penězích do r. 1526*. Jako čáslavský letopisec a kulturní historik sepsal řadu spisů zaměřených k historickým postavám, událostem a vlastivědným pamětihodnostem kraje a edičně připravil paměti několika kantorů z Čáslavi a okolí. Jako beletrista se Č. stal jedním z tvůrců české naučné povídky pro mládež v oboru tzv. starožitnictví, v němž se mu slučovaly poznatky archeologické, historické, numismatické, folkloristické, uměleckohistorické a částečně i geologické (např. o Barrandových nálezech). Osnova těchto povídek je prostá: při archeologickém průzkumu, stavbách železnic, opravách domů i náhodně dojde k nálezu, jehož popis, časové situování a zhodnocení se stává jádrem výkladu (obsa-

hujícího někdy i poučení, jak s nálezem zacházet, a apel na vlastenecké uvědomění čtenáře). S ucelenější dějovou historickou povídkou se mezi Č. pracemi můžeme setkat jen zřídka. Nejrozsáhlejší část Č. prací se dotýká vlastních prehistorických a historických nálezů. Autor v nich neosobní formou vypráví o vykopávkách na starých čáslavských sídlištích i o pozoruhodných objevech na jiných místech Čech, Moravy, Slovenska i cizích krajů, které navštívil (Tyrolsko, Štýrsko, Švýcarsko, Slovinsko, Dalmácie, Bosna a Rusko). Tematický celek tvoří práce, v nichž se pokusil na základě uchovaných nálezů a s přídavkem fantazie vyvolat představu časů, kdy se na našem území rozprostíralo moře (*Z hlubin věků dávných*); usiloval o rekonstrukci života v Čáslavi ve 12. a 16. století (*Staré obrázky čáslavské*) nebo vypravoval o starých knihách, mapách, novinách a krojích (*O starých knihách a krojích českých*). Pro dospělé vytvořil soubor črt, jež obsahují zároveň poučení o tom, jak chránit a ošetřovat staré nálezy (*Strážce starožitností*). Pro mládež psal Č. vedle naučných povídek i cestopisy. První z nich (*Cesta z Čáslavě do hor Železných*) je zeměpisně historickým popisem výletu, druhý (*Kolem zeměkoule!*) je pokusem beletrizovat cestu dvou chlapců přes Tatry a Halič do Kyjeva a Oděsy. I tu naučný zřetel převažuje nad beletristickou složkou.

PSEUDONYM: K. Klimentič (Budečská zahrada, Vesmír aj.). ■ PŘÍSPĚVKY in: Archeologické příspěvky z Čáslavska (od 1883); Beseda učitelská (od 1879); Besídka malých (od 1889); sb. Blahé, zlaté mládí (1884); Budečská zahrada (od 1873); Časopis Společnosti přátel starožitností českých (1912); Časopis Vlasten. spolku muzejního v Olomouci (od 1889); Čes. škola (od 1881); Čes. lid (1900); Čes. sběratel (1912); Dětské květy (od 1904); Horník; Jarý věk (od 1888); Jitřenka (od 1882); Jubilejní sborník památek čáslavských (1904); Koleda (od 1878); Květy (od 1900); Květy mládeže (1894–96); alm. Kytice (pro ml., 1882–93); Lumír (od 1876); Malý čtenář (od 1882); Method (od 1878); Mitteilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien (od 1880); Mitteilungen der k. k. Zentral-Kommission in Wien (od 1886); Mor. orlice; Muzejník čáslavský (od 1913); Nár. listy (od 1877); Naši mládeži (od 1886); Paedagogium (od 1880); Památky archeologické a místopisné (od 1872); sb. Památník ochotnického divadla v Čáslavi (1893); Podvysocké listy (1912, Z pamětí chlumeckého kantora Fr. Ant. Šoltce); Pokrok; Posel z Budče (od 1882); Pravda (Čáslav 1889); Pravěk (od 1907); Ruch (1884); Ruch (1912);

Sborník československé jednoty (1887); Sborník jubilejní Včely čáslavské (1899); sb. Sirotám příbramským (1892); Světozor (od 1875); Štěpnice (přil. čas. Škola a život, od 1872); Verhandlungen der Berliner Gesellschaft für Urgeschichte, Anthropologie u. Ethnografie (od 1879); Vesmír (od 1877); Věstník bibliografický; Věstník československých muzeí a spolků archeologických (od 1896); sb. Z našich luhů (1881); Zlatá Praha (od 1886); Zlaté mládí (od 1889); Zprávy muzejního spolku Včely čáslavské (od 1882). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Cesta z Čáslavě do hor Železných (cestopis, 1879); Povídky o starožitnostech (1889); Z časů dávných (PP 1889); Povídky pro mladé starožitníky (1890); Besedy o starožitnostech (PP 1891); Památky našich předků (PP b. d., 1891); O starých knihách a krojích českých (PP 1892); Chraňte památky praotců! (PP b. d., 1892); Strážce starožitností (PP 1895); Výpravy mladých starožitníků (PP b. d., 1895); Z pouti do vlasti (PP 1896); Od Doubravky a z Polabí (PP 1896); Šepoty starých lip (PP b. d., 1896); Kolem zeměkoule! (cestopis, 1897); Staré obrázky čáslavské (PP 1898); Staří a mladí vlastenci (PP 1903); Ze slovenských hor a chat (PP 1904); Z hlubin věků dávných (PP 1906). — *Ostatní práce*: Jan Vachů, dobrodinec chudých Čáslavanů † 1579 (životopis, 1879); Krátké dějiny české vzdělanosti národní (1883); Filip Maxmilian Opiz (životopis, 1883); Hrad Lichnice v Čáslavsku (b. d., 1883); O muzeích městských a okresních (1886); Pravěk lidstva evropského (1887); Bitva u Chotusic r. 1742 (1887); O českých penězích do r. 1526 (1888); Vývoj nejobyčejnějších nástrojů (1891); Mince království českého za panování rodu Habsburského od r. 1526 (3 sv., 1891–1913, s B. Skrbkem); Národní písně pro lid (1894); Starožitnosti dob kovů v Evropě (1898); Archeologická cesta do Dalmácie, na Černou Horu a do Řeka r. 1900 (1901); Průvodce po Čáslavsku (1902); Kancionály čáslavské z konce 15. věku a z r. 1573 (1907); Čáslavsko (1911); Hrnčířství na Leděsku (1914). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Zprávy muzejního spolku Včely čáslavské (1882–1901), Archeologické příspěvky z Čáslavska (1883–92), Věstník československých muzeí a spolků archeologických (1896–1901), Muzejník čáslavský (1913–16); *sborníky*: Památník ochotnického divadla v Čáslavi (1893), Sborník jubilejní Včely čáslavské (1899), Jubilejní sborník památek čáslavských (1904). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Kl. Čermák st.: Dějiny záložny čáslavské po čas trvání od r. 1859 až do konce r. 1884 (1885); Paměti kantora Tomáše Jurna 1750–1817 (1904); Z pamětí školních pomocníků J. Růžičky (1820–1834) a J. Belonožníka (1826–1872) (1907); Listy Jana Žižky z Trocnova a jeho Vojenský řád (1912). ■

BIBLIOGRAFIE: Pravěk 1912 (jen archeol. práce). ■ LITERATURA: J. Žantovský: K. Č. Život a dílo v naší paměti (1982). ■ F. Bačkovský: Krátké dějiny vzdělanosti národní, Lit. listy 1884; J. F. Vrba:

Matice lidu (ref. Pravěk lidstva evropského), Lit. listy 1887; an.: doslov in K. Č.: Z časů dávných (1889); ■ ref. Z časů dávných: Fr. Pražský (Dlouhý), Lit. listy 1889; Přemysl, Komenský 1889; J. K., Pedagogické rozhledy 1889 ■; Novodvorský: Povídky o starožitnostech, Hlídka literární 1891; A. Svoboda: K. Č., Květy mládeže 1895; F. V. Vykoukal: Nové rovy, Osvěta 1917; J. Schráníl: K. Č., Podoubřaví 1930; J. Žantovský: Skica k dobové podobizně K. Č., in Oslavy stých narozenin významného vlastivědného a historického badatele K. Č. (1952); M. Marek: Čáslavsko v literatuře (1958); V. Pupal: Včela čáslavská a její přínos k čs. muzejnictví v 80. a 90. letech 19. stol., Muzejní a vlastivědná práce 1964; J. Špět: K historii a profilu našich nejstarších muzeologických časopisů, Muzejní a vlastivědná práce 1968 + Archivní problematika v našich nejstarších muzeologických časopisech, Archivní časopis 1970; L. Nemeškal: K. Č. a numismatika v čáslavském muzeu, in Katalog výstavy k 85. výročí vydání díla K. Č. (1976).

zp

s důrazem na životopisný detail, vztah význačných spisovatelů k Č. rodným Klatovům (Dobrovský, Tyl, Vrchlický, Leger); zvláštní pozornost mezi autory věnoval Vrchlickému (*Z klatovských studií J. Vrchlického*, rukopisná práce *Vrchlický a Kolínsko*).

PŘÍSPĚVKY in: Šumavan. ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: Z návštěv Tylových v Klatovech (b. d., 1920); Křest sv. Vladimíra a jeho rukopisy (1925, s faksimilem textu); Masaryk a Tyrš (1932); Z klatovských studií Jaroslava Vrchlického (1932). — *Ostatní práce*: Hospodářský zeměpis pro veřejné školy obchodní (1. 1937, 2. 1938, s K. Matouškem). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: K. Leger: Sokolské písně a básně (1931, s J. Zachem). ■

LITERATURA: V. Küst: Faksimile Havlíčkova rukopisu Křtu sv. Vladimíra, NO 3. 7. 1925; A. N. (Novák): ref. Z klatovských studií J. Vrchlického, LidN 1. 11. 1932 + První láska J. Vrchlického, LidN 16. 11. 1932; B. S. (Slavík): ref. Z klatovských studií J. Vrchlického, Rozpravy Aventina 1932/33; F. Hampl: Křest svatého Vladimíra, Lid. demokracie 3. 2. 1973.

jo

Vratislav Čermák

* 11. 1. 1888 *Klatovy*

† 9. 8. 1964 *Kolín*

Regionální literární historik a osvětový pracovník.

Narodil se v rodině klatovského tiskaře. V rodišti vystudoval 1899–1907 gymnázium, poté na filoz. fakultě v Praze obory zeměpis a dějepis. Působil jako středoškolský profesor (po válce výhradně na obchodních akademiích): 1914–20 v Klatovech, do 1934 v Kolíně, do 1937 v Mělníku, do 1941 v Čes. Budějovicích, do 1943 v Plzni; po penzionování žil v Klatovech, kde byl v květnu 1945 zvolen prvním předsedou okresního národního výboru. Na podzim byl znovu povolán do školské služby: krátce učil v Čes. Budějovicích, od sklonku 1945 do 1948 v Berouně, kdy odešel definitivně do důchodu. Na odpočinku žil v Kolíně, kde byl též pohřben.

Literárněhistorická činnost V. Čermáka byla svým zaměřením regionální a svou povahou pozitivistická. Její jádro tvoří práce sledující,

Anežka Čermáková-Sluková

* 12. 2. 1864 *Dolení Paseky* (Rozstání - D. P.) u Českého Dubu

† 7. 3. 1947 *Praha*

Spisovatelka venkovských povídek a národopisná sběratelka, vydavatelka spisů a korespondence K. Světlé.

Roz. Sluková, neteř K. Světlé. Od 1877 žila v Praze v rodině Mužákových, kde se později stala společnicí a literární sekretářkou spisovatelky, postižené očním neduhem. Navštěvovala školu Výrobního spolku a podrobila se zkouškám industriální učitelky. 1901 se provdala za Josefa Čermáka. V posledních letech života churavěla a žila v ústraní.

Zpočátku se A. Č.-S. podílela s E. Krásnohorskou na sbírkách pohádek, sestavovaných a upravovaných z různých autorů, didakticky a moralistně zaměřených a představujících přechodný typ mezi pohádkou lidovou a umělou. Další její literární činnost je spjata se jmé-

nem K. Světlé a s Podještědím. Vydávala korespondenci Světlé s B. Němcovou, se Ž. Podlipskou (z 1852–58) a s J. Nerudou (ta měla vyvrátit dohady o povaze vztahu obou spisovatelů a zdůvodnit jeho vysoce morální charakter); po ediční stránce trpí vydání řadou nedostatků. Beletrizované vzpomínky na K. Světlou jeví snahu vylíčit spisovatelku v ideálním světle. Řada povídek otiskovaných většinou časopisecky (*Z Ještěda, Tetiččin zlatý parpsek, O pomlázce v horách* aj.) vychází z důkladné znalosti života prostých lidí rodného kraje, podobně jako soubor nenáročných vzpomínkových črt na vlastní matku a její široce rozvětvenou rodinu, vydaný souborně pod názvem *Malé nebičko*. A. Č.-S. sbírala také pověsti a překládala z polštiny.

PSEUDONYMY: Hodečák (Radikální listy), Hynek a Běla Raichlovi, Světlák (Radikální listy). ■ PŘÍSPĚVKY in: Kalendář Lady (1931); Lit. rozhledy (1924); Mladoboleslavské listy (od 1908); Nár. politika (od 1905); Nové ilustrované listy (od 1910); Od Ještěda k Troskám (1922–38); Osvěta (od 1911, t. r. Dopisy Boženy Němcové paní Johaně Mužákové a Působení Karolíny Světlé na Jana Nerudu); Pečirkův nár. kalendář (1911, 1912); Radikální listy (od 1900); Šolcův kalendář; Vydrovy besedy (od 1908); Země (1932); Ženské listy (od 1900). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Z pohádky do pohádky (b. d., 1892, s E. Krásnohorskou); Pohádky zimního večera (b. d., 1892, s E. K.); Pohádky naší babičky (b. d., 1892, s E. K.); Povídej, povídej! (pohádky, b. d., 1893, s E. K.); Naším poupátkům (pohádky, b. d., 1895, s E. K.); Z knihy do srdce (pohádky, b. d., 1895, s E. K.); Vzpomínky na Karolínu Světlou (1909); S Terezou a bez Terezy (P 1927); Malé nebičko (vzpomínky a črty, 1936). ■ KORESPONDENCE: M. Novotný: Z literárních začátků K. Světlé (M. Novotnému z 1930), Rozpravy Aventina 1929/30. ■ USPOŘÁDALA A VYDÁLA: Karolína Světlá ve stycích s Janem Nerudou (korespondence, 1912, 2. změn. vyd. 1940, 3. vyd. 1944 s tit. Z mládí Karolíny Světlé a Jana Nerudy); Sebrané spisy Karolíny Světlé (nakl. J. Otto, 1899–1904, 30 sv., s V. Vitingerem). ■

LITERATURA: ■ ref. Vzpomínky na K. Světlou: F. X. Šalda, Novina 1908/09 → KP 7 (1953); Spectator (A. Žalud), Čes. revue 1909; R. (V. Cervinka), Zlatá Praha 1909; Z., Zvon 1909 ■; A. N. (Novák): ref. Malé nebičko, LidN 25. 5. 1936; K. Polák: Nová literatura nerudovská, Naše věda 1944/45.

sb

Černá země

1924–1938

Časopis pro lidovou osvětu, literaturu a kulturu v širší oblasti Ostravska.

Podtitul: Časopis lidově výchovný. — *Redaktor*: Rudolf Tlapa (1924–28 spoluredigoval beletristickou část V. Martínek). — *Vydavatel*: Kulturní rada pro širší Ostravsko, Moravská Ostrava (Ostrava). — *Periodicita*: jednou měsíčně po dobu školního roku (10 čísel mimo prázdniny). Od října 1924 celkem 14 ročníků.

ČZ si kladla za úkol povznášet kulturní úroveň českého obyvatelstva na širším území Ostravska (kromě vlastního Ostravska si všímala soustavně rovněž Hlučínska, Opavska, Těšínska, Valašska a severní Moravy), sledovala osvětové a kulturní dění v kraji, přinášela zpravodajství o přednáškové činnosti a kursech, lidových školách, ochotnickém divadle, muzejní činnosti a výstavách, o knihovnictví a kronikářství, rozhlasu a filmu, glosy a úvahy o literatuře, a to zejména v jejím vztahu k širokým čtenářským vrstvám, jubilejní stati a úvahy atd. Všímala si rovněž dějin i současnosti kraje a přinášela k jeho hlubšímu poznání populární stati historické, kulturněhistorické, národopisné, folkloristické a v prvních ročnících i beletristické příspěvky inspirované místním životem a problémy (F. Horečka, J. R. Hradecký, M. Jahn, J. F. Karas, J. Petrus, F. Sokol-Tůma, Z. Vavřík aj.). Objevovaly se i příspěvky z širšího území Moravy a Slezska a trvalá pozornost byla věnována i vztahům ke kultuře slovenské, resp. polské. Časopis se orientoval na praktickou osvětovou a výchovnou činnost mezi lidovými vrstvami, vycházel z oficiální státotvorné linie a udržoval si celkově pokrokové zaměření.

Do ČZ přispívali trvale nebo příležitostně přední kulturní pracovníci Ostravska a jeho zázemí (Z. Bár, B. Četyna, F. Horečka, F. M. Hradil, V. Martínek, A. Matula, M. Rusinský, L. Svoboda, J. Teichmann, Z. Vavřík, J. Závada) i široký okruh místních vlastivědných a osvětových pracovníků (A. Adamus, E. Cenek, J. Karkoška, J. L. Mikoláš, A. Řezáč, S. J. Sousedík, E. Stoklas, A. E. Vašek, J. Vochala, A. Zbavitel ad.). Četné ukázky prózy, veršů a dramatických her, jež se najdou v prvních ročnících, byly později z finančních důvodů z programu časopisu téměř úplně vyloučeny.

os